ISBN 978-960-500-448-4

ATHOSUL

GRĂDINA MAICII DOMNULUI

GERHARD TRUMLER

ΕΚΔΟΣΕΙΣ ADAM EDITIONS

ΕΚΔΟΣΕΙΣ ADAM EDITIONS

GERHARD TRUMLER

ATHOSUL

GRĂDINA MAICII DOMNULUI

FUNDAȚIA CENTRUL CULTURAL PANELLINION

ATHOSUL

GRĂDINA MAICII DOMNULUI

Text şi fotografii
GERHHARD TRUMLER

Traducere
EDUARD FLORIN TUDOR

FUNDAȚIA CENTRUL CULTURAL PANELLINION

Prefață

Deosebit în lumea ortodoxă, în special, dar şi în cea creştină, în general, Muntele Athos se remarcă printr-o istorie lungă a vieții monastice şi printr-o continuitate a unei trăiri creştin-ortodoxe de înalt nivel spiritual.

Regimul special al mănăstirilor de la Muntele Athos este susținut nu numai de decizii politice, ci mai ales de hotărâri spirituale: pentru a se păstra o specificitatea a trăirii monastice, vizitele sunt bine încadrate, călugării nu sunt deranjați, iar viețuirea lor se continuă astfel de secole.

Mănăstirile de la Muntele Athos, de la Marea Lavră la schiturile Lacu sau Ioan Botezătorul, se remarcă printr-o înaltă trăire spirtuală dar şi printr-o autonomie care le asigură stabilitate şi continuitate. Vizitatorii au acces la Muntele Athos, denumit şi Grădina Maicii Domnului, după anumite formalități pe lângă autoritățile greceşti, orice vizită fiind foarte bine încadrată.

Mai trebuie remarcat un lucru deosebit de important atunci când ne informăm despre aceste mănăstiri sau când vizităm Muntele Athos. Aici, în Grădina Maicii Domnului, avem prin vestigiile istorice şi monastice, imaginea vie a continuității trăirii aproape de Dumnezeu de secole, în ciuda unor greutăți deosebite, de la relieful mai puțin primitor la ocupația turcă. În acelaşi timp, trebuie remarcată şi susținerea acestei vieți monastice, de-a lungul epocilor, nu numai de credincioşii simpli ci, mai ales, de puternicii zilei din țările ortodoxe, un semn al colaborării inter-ortodoxe timp de veacuri. Mănăstirile de la Muntele Athos, existente unele dintre ele de aproape un mileniu, sunt o mărturie a trăirii ortodoxe, a sprijinirii acesteia, în tot spațiul european, de la călugării care s-au retras pentru a-l contempla pe Dumnezeu, la domnitorii români, sârbi, bulgari, greci sau ruşi care i-au susținut prin danii generoase.

Pentru realizarea ediției în limba română a acestei unice şi minunante lucrări despre Muntele Athos, trebuie să mulțumim sincer şi călduros Editurii Adam Pergamos din Atena care ne-a oferit drepturile de autor. Îi mulțumim şi traducătorului, Eduard Florin Tudor, pentru munca depusă şi pentru cooperarea în cursul apariției în limba română a lucrării "Athos. Grădina Maicii Domnului".

DIMITRIOS FOURLEMADIS

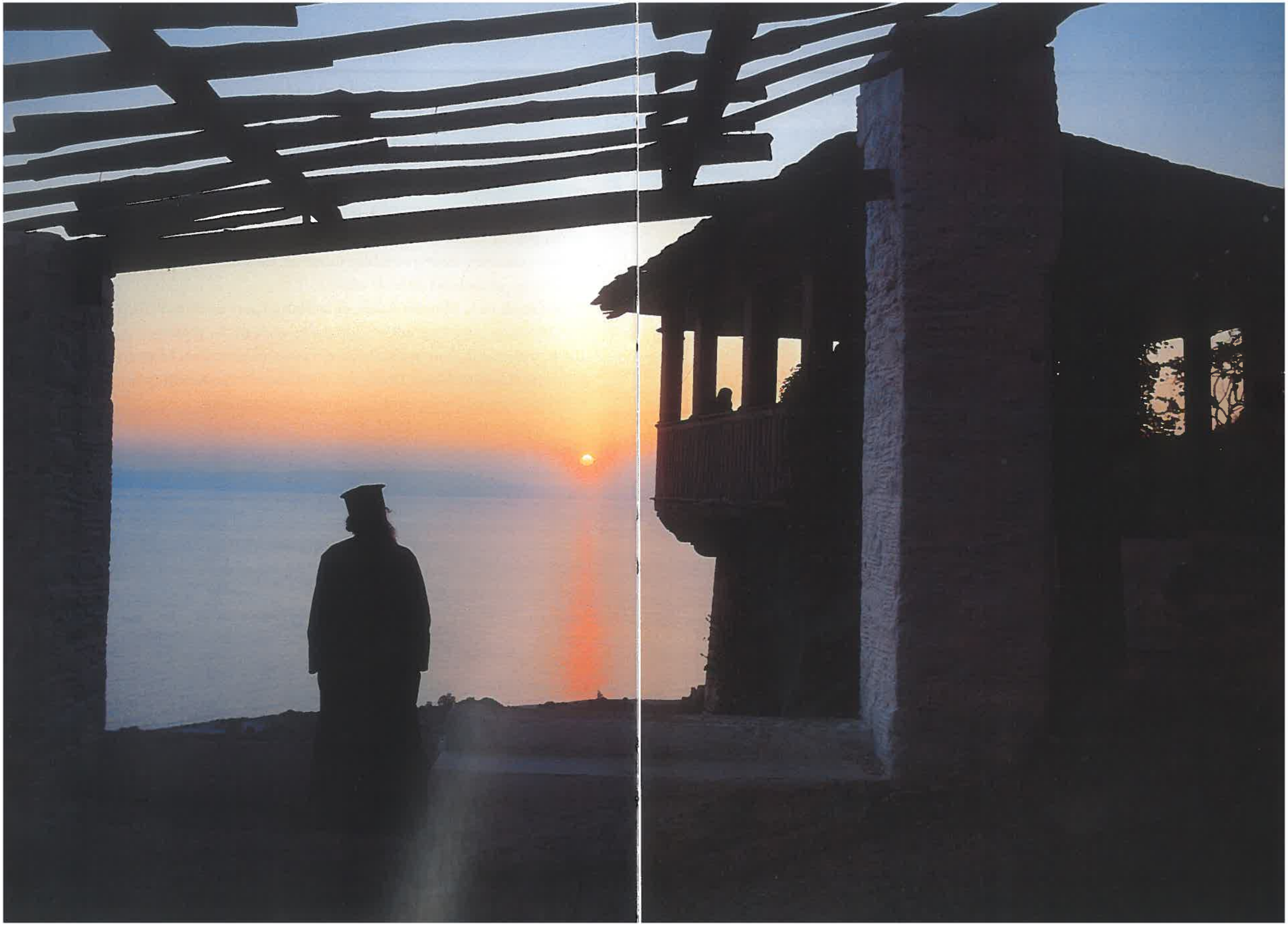

SUMAR

ATHOSUL, GRĂDINA MAICII DOMNULUI 10

ATHOSUL, MUNTELE SFÂNT 22

HARTA PENINSULEI ATHOSULUI 34

KARYES, CAPITALA MUNTELUI ATHOS 36

MĂNĂSTIRI 44

I. MAREA LAVRA 46

I. MANASTIREA VATOPED 58

I. MANASTIREA IVIRON 68

I. MANASTIREA HILANDAR 78

I. MANASTIREA DIONISIU 88

I. MANASTIREA CUTLUMUS 98

I. MANASTIREA PANTOCRATOR 108

I. MANASTIREA XIROPOTAMU 116

I. MANASTIREA ZOGRAFU 126

I. MANASTIREA DOCHIARU 136

I. MANASTIREA CARACALU 146

I. MANASTIREA FILOTEU 154

I. MANASTIREA SIMONOS PETRA 162

I. MANASTIREA SFANTUL PAVEL 170

I. MANASTIREA STAVRONIKITA 180

I. MANASTIREA XENOFONT 188

I. MANASTIREA GRIGORIU 196

I. MANASTIREA ESFIGMENU 204

I. MANASTIREA SFANTUL PANTELIMON 212

I. MANASTIREA COSTAMONITU 222

SCHITURI ŞI KELIA 230

SCHITUL PROFETUL ILIE 232

SCHITUL SFÂNTUL ANDREI 233

SCHITUL SFÂNTA ANA ŞI

SCHITUL SFÂNTA ANA CEA MICĂ 236

SCHITUL KAFSOKALIVIA 237

SCHITUL SFÂNTUL IOAN BOTEZĂTORUL 238

SCHITUL SFÂNTUL DIMITRIE 239

NOUL SCHIT 239

SCHITUL LACU 240

SCHITUL BOGORODIŢA

SAU XYLURGU 240

NOUA TEBAIDĂ 241

DEŞERTUL 241

KARULIA 241

KATUNAKIA 241

SFÂNTUL VASILE 242

KERASSIA 242

LOCURI DE RETRAGERE ŞI SIHĂSTRII 243

CĂLĂTORIA LA MUNTELE ATHOS 246

Rugăciunea (Deisis) în sala de mese a mănăstirii Hilandar

ATHOSUL
Grădina Maicii Domnului

Dintre toate comunitățile monastice apărute în istoria Bisericii Ortodoxe, una singură mai există: Statul monastic de pe peninsula Muntelui Athos.

Fără întrerupere până azi, în zorii celui de-al treilea mileniu, Muntele Athos, un vestigiu viu şi puternic al măreției bizantine, a putut să-şi conserve intact potențialul istoric, cultural şi juridic.

Muntele Athos constituie un fenomen unic, nu numai în Europa, ci şi în lume. De-a lungul secolelor, comunitatea monastică din Athos ajunge la un statut atât de important din punct de vedere etic, cultural şi social astfel încât poate să se dezvolte ca o comunitate autonomă în interiorul Statului grec. Comunitatea athonită se bazează pe acele fundamente stabilite de vechea cartă a Muntelui Athos, „Tragos", ce a fost semnată în 972 de toți egumenii. Aceste principii însoțesc o tradiție de spiritualitate care se născu în secolul al IV-lea, ce rămâne vivace şi putemică în zilele noastre şi va continua în mod sigur să fie la fel.

Regimul juridic din Muntele Athos este consemnat în scris şi conservat, în principal, de Carta Constituțională a Muntelui Athos (1926), a cărei aplicare fidelă este supravegheată de guvernatorul civil care, în calitate de reprezentant al Statului grec, îndeplineşte funcțiunile unui prefect.

Supravegherea propriu-zis spirituală a acestui loc sfânt este sub responsabilitatea venerabiluluipatriarhat ecumenic, iar numele patriarhului este menționat mereu în rugăciunile de zi şi de noapte.La Muntele Athos trăiesc diferite naționalități de mai mult de un mileniu, unite într-o comunitate omogenă care se străduieşte să păstreze unitatea şi armonia în interiorul său. Sistemul administrativ a rămas şi el neschimbat, ceea ce-i demonstrează înțelepciunea şi valoarea.Fiecare mănăstire este o entitate autoadministrată, ce reglează viața călugărilor săi după regulile monastice generale şi după principiile interne, formulate chiar de mănăstire şi ratificate de organismul administrativ superior al Athosului.Totuşi, când apar probleme mai generale, mănăstirile trebuie să se conformeze deciziilor administrației.

La Muntele Athos, în afara celor douăzeci de mănăstiri principale, există douăsprezece schituri şi mai mult de două sute cincizeci de chilii, adică mici comunități mănăstireşti care, din punctul de vedere al structurii lor interne, sunt autonome, dar mereu supuse jurisdicției uneia dintre principalele mănăstiri.

În fiecare an, mănăstirile îşi aleg reprezentanții în organele administrative superioare, Sfânta Comunitate care îşi are sediul la Karyes şi se reuneşte în mod obişnuit de două ori pe săptămână pentru a rezolva problemele cotidiene ale Muntelui Athos.

Celelalte două organe administrative îşi au sediul tot la Karyes: Adunarea, care este formată din douăzeci de reprezentanți extraordinari – în general egumeni- , se reuneşte de două ori pe an şi constitue organul legislativ şi judiciar suprem al muntelui Athos şi Dubla Adunare, care este formată din douăzeci de reprezentanți ordinari şi din douăzeci extraordinari, se reuneşte în caz de probleme grave pe care Sfânta Comunitate nu doreşte să le înfrunte singură. Aceasta, totuşi, nu priveşte decât aspectul exterior al vieții de pe Muntele Athos. Viața umană reală este un profund mister, aproape impenetrabil şi indescriptibil, iar pentru a încerca să-l cunoaştem trebuie să trecem dincolo de înțelesuri. Acest mare mister are loc atunci când omul se ridică spre Dumnezeu, iar Dumnezeu se coboară către om.

Este vorba de un mister neîncetat pe care-l putem experia doar cu ochii sufletului- iar aceasta este ceea ce ridică Athosul la rangul

de munte sfânt. Restul – pocăința, ospitalitatea, icoanele, comorile, arhitectura şi pictura, psalmii şiclopotele, plimbările în pădure, rugăciunile, etc.- nu descoperă decât o infimă parte a mozaicului ce formează acest mister.

Călugării de la Athos numesc muntele sfânt "Grădina Maicii Domnului", pe care ei o cinstesc ca protectoare şi conducătoare a întregii comunități monastice. Harul şi binecuvântarea Conducătoarei noastre dau viață tuturor plantelor care cresc în această grădină. Aceste plante sunt diferite, dar Grădina Maicii Domnului este unică. Această diversitate o face încă şi mai minunată şi mai interesantă.

Unitatea în diversitate este ceea ce defineşte spiritul şi viața la muntele Athos. De mai mult de un mileniu, călugării interzic accesul femeilor pe munte, căci iubesc în mod real femeile. Femeile sunt absente de la Muntele Athos, dar Fecioara Maria le evocă prezența peste tot şi întotdeauna.

Călugării athoniți au aceleaşi slăbiciuni ca fiecare ființă umană, ei îşi iubesc propria lor persoană, iar aceasta este o iubire ce merge dincolo de rațiune. Tocmai această iubire, în special, este combătută de fiecare călugăr ce încearcă să o transforme în iubire pentru Dumnezeu şi pentru toate creaturile. Fiecare ființă umană este făcută după imaginea lui Dumnezeu şi, în consecință, este demnă de toată iubirea şi tot respectul nostru. La Muntele Athos, izolarea de lumea obişnuită este în mod natural regula generală, dar locuitorii săi au creat o comunitate ce este deschisă nu numai călugărilor înşişi, ci şi lui Dumnezeu şi creației sale în totalitate.

Fundamentul şi punctul central al unirii care prevalează la Muntele Athos este credința în Fiul lui Dumnezeu, Iisus Hristos. Deci, această unitate emană de la Hristos Însuşi şi nu de la om. Ea este fructul unei intervenții divine care se împlineşte prin cooperarea omului. Sacrificiul de sine care este cerut pentru a atinge această unitate constitue punctul de plecare şi punctul focal al vieții spirituale, nu numai pentru fiecare călugăr athonit, ci şi pentru fiecare adevărat creştin.

Fiul lui Dumnezeu este cel mai bun exemplu

al acestei unități: prin răstignirea Sa, el a recreat lumea, i-a redat viață. De aceea, fiecare adevărat creştin trebuie să moară, asemenea călugărului, pentru a trăi. Călugărul renunță la societate ca să o descopere. El alege nimicul pentru a ajunge la tot. Numeroşi istorici, bazându-se pe fapte istorice, îi consideră pe călugării creştini creatorii civilizației occidentale.Mai întâi, călugării gali, apoi celți şi anglo-saxoni au fost cei care au răspândit Evanghelia în Europa în secolele al VII-lea şi al VIII-lea. Apoi, ei au fost urmați de benedictinii ce au exercitat o mare influență asupra dezvoltării vieții spirituale, a culturii şi a civilizației până în Evul Mediu. Această contribuție inestimabilă la instituțiile culturale ale epocii a provenit din această intensă căutare interioară, după cuvintele lui Hristos: *"Căutați mai întâi împărăția lui Dumnezeu şi dreptatea Lui şi toate acestea se vor adăuga vouă."* (Matei 6,33)

În această perioadă, Europa deveni centrul civilizației, dar nu, în mod sigur, deoarece călugării au tradus Virgiliu şi Ovidiu sau deoarece au fondat şcoli, au ridicat biserici şi au îmbrăcat minunate opere în aur, ci, mai mult din cauza vieții lor ascetice care îi conduse la o fericire spirituală şi la pacea sufletului, ceea ce nici ştiința şi nici priceperea tehnică nu puteau realiza.

"Încercați să dobândiți duhul păcii şi o mie de suflete în jurul vostru vor găsi mântuirea!", zicea un sfânt din Orient.

Când frații noştri din Occident vin la Muntele Athos, regăsesc rădăcinile civilizației lor. Ei

Călugăr bătând toaca la mănăstirea Dochiaru

descoperă că tradiția noastră spirituală are aceleași principii cu cele pe care strămoșii lor le-au trăit, mai ales călugării Bisericii din Occident, înainte ca schisma să distrugă unitatea spirituală a Europei.

Tinerii bărbați – greci, slavi, dar și occidentali, - care decid să adopte viața monastică de la Muntele Athos, încearcă să evadeze din filozofia gândirii contemporane, din subminarea moralei și din nivelarea culturală. Deseori, acești tineri aleg tocmai acele comunități care respectă regulile ascetice cele mai severe. Modul de viață arhaic al comunității monastice athonite, care a fost experimentat timp de numeroase secole, răspunde nevoilor spirituale ale oamenilor și îi satisface pe deplin. Prin acest mod de viață, tinerii călugări descoperă bucuria și sensul vieții care, în timpul scurtei prezențe a omului pe pământ, nu este decât pregătirea pentru viața veșnică.

Dar ce este modul de viață athonit? Spre deosebire de sistemele sociale și politice contemporane – fie liberale, fie autoritare – ce pretind deseori că oferă o viață adevărată, dar care, în realitate, limitează sau chiar distrug libertatea spirituală a ființei umane, comunitatea monastică athonită a păstrat modul de viață tradițional care își are rădăcinile în credința în Sfânta Treime și rămâne practic neschimbat din epoca Bisericii primare. În Sfânta Treime coexistă trei persoane: Tatăl, Fiul și Sfântul Duh, trei persoane consubstanțiale dar diferite. Această cunoaștere dă viață oamenilor și le permite să înțeleagă că , pe de o parte, integrarea lor în comunitatea monastică nu implică anihilarea lor și, pe de altă parte, că în ciuda particularităților lor individuale, ei nu coboară la nivelul unei individualități insociabile. În viața monastică athonită, individualitatea spirituală fiecăruia nu este în pericol deoarece, pentru problemele din viața comunitară fiecare poate găsi o soluție în Sfânta Scriptură.

Dumnezeu l-a creat pe om după chipul său. Omul nu poate deci, să găsească fericirea decât prin sacrificiu căci, numai atunci, el va fi capabil să stabilească o relație spirituală mai intimă cu aproapele său. Călugărul athonit a înțeles că el nu-și poate învinge instinctele animale decât dacă renunță la tendințele și la interesele sale personale. Numai atunci, ca o persoană care tocmai s-a născut, el își va putea deschide sufletul și va putea primi taina frăției spirituale. Acest mod de viață pe care călugărul trebuie să-l adopte este regula ce arată că o comunitate poate fi construită și păstrată de oamenii care au mici sau mari diferențe de temperament, de vârstă, de cultură și de origine. Existența comunității athonite de mai mult de o mie de ani demostrează că ea are capacitatea de a integra și de a asimila elemente eterogene pentru a se înnoi astfel după fiecare criză pe care o depășește, ceea ce îi confirmă puterea morală. Astăzi, în afară de călugării greci, ruși, bulgari, români și sârbi, mulți sunt originari din America de Nord și de Sud ca și din Europa de Vest, Asia și Australia. Ei formează o adunare

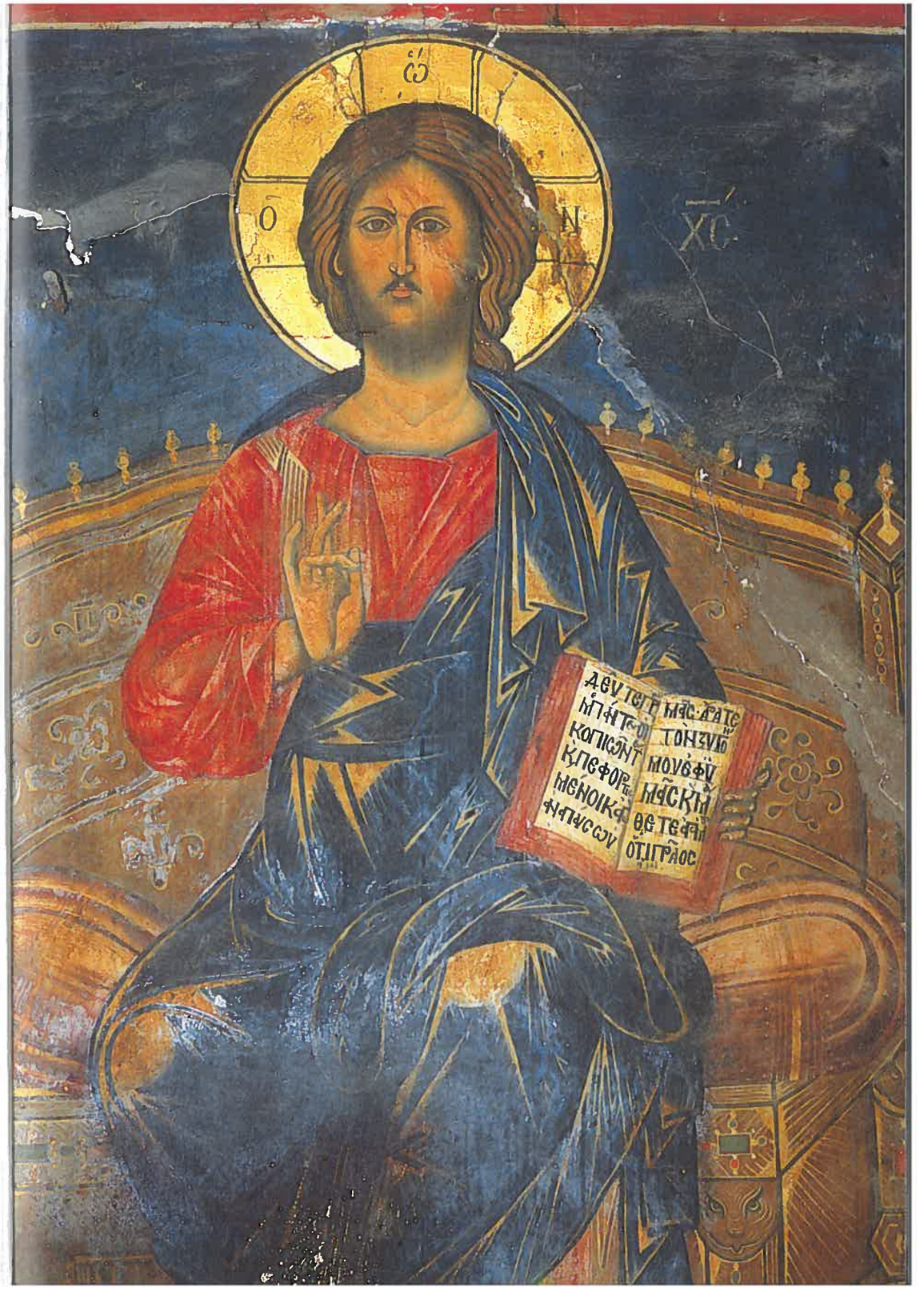

Frescă a lui Hristos în maiestate (mănăstirea Pantocrator)

Biserica văzută din clopotniță (mănăstirea Cutlumuș)

admirabilă ce converteşte diferenţele în unitate. Ei sunt uniți prin legăturile credinței lor profunde ce biruie toate diferenţele ce rezultă din diversele lor naționalități, dar şi din neînțelegerile trecătoare ce se ivesc. Această credință îi oferă fiecărui călugăr athonit o viață care îi permite să-şi dezvolte singur partea spirituală şi, cu harul lui Dumnezeu, să se împlinească în calitate de ființă umană. Călugării athoniți îşi trăiesc împreună credința, dar fiecare în felul său şi astfel, prin această particularitate, el contribuie la fomarea unei imagini împlinite a unei comunități.

O altă caracteristică a vieții la Muntele Athos este zelul. Spre deosebire de fanatism ce constituie expresia patologică a credințelor noastre, zelul este perseverența conştientă şi dinamică în propria credință. Credința nu-i poate fi impusă nimănui prin forță. Din contră, ea se consolidează prin propria noastră experiență şi această confirmare conştient trăită provoacă o perseverență încă şi mai mare care ia forma zelului. Desigur, este foarte cunoscut cu cât zel sunt cultivate la Muntele Athos credința şi tradiția. Acest zel în ataşamentul la tradiției este una dintre caracteristicile comunității de la Muntele Athos. Iar aceasta, deoarece tradiția spirituală este sursa principală din care călăgării athoniți îşi extrag principiile şi, respectându-le, ei dezvoltă şi îşi împlinesc viața interioară. Legenda face şi ea parte din viața la Muntele Athos. Azi, trăim încă într-o lume de minuni, de viziuni şi profeții şi, în ciuda acestora, această lume există şi ea la fel de real ca viața noastră

cotidiană. Un adevăr istoric constituie nucleul unei legende, dar acest nucleu este înconjurat de concepte şi de simboluri adăugate. Astfel, legenda îi oferă o dimensiune diferită faptului trăit, unde orice lucru se schimbă grație acțiunii divine. La Muntele Athos, existența categoriilor cunoaşterii provenind din obiectivarea lui Dumnezeu şi excluzându-I actele din istorie este de neconceput. *"Pentru noi, legenda nu contrazice realitatea, ci este realitate şi adevăr."*

Un alt element al spiritualității la Muntele Athos este isihia (liniştea). Această contemplare continuă a unei lumi dincolo de efemer şi de temporar prin linişte este un câştig pentru orice creştin care decide să renunțe, în felul său, la "lume", adică la „spiritul distructiv" al epocii noastre. Scopul său trebuie să fie o viață „în lume", dar nu „cu lumea". Nu locul este cel ce caracterizează comportamentul creştinului, ci maniera. Iată deci valorile eterne pe care este bazată viața la Muntele Athos şi acestea pot constitui pentru noi toți un bun comun, căci au constituit un bun comun şi în trecut. Viața monastică nu trebuie să le pară celor care trăiesc în lumea exterioară un fenomen straniu şi inexplicabil. Viața creştină este aceeaşi pentru noi toți, de vreme ce scopul final al vieții şi drumul ce conduc aici rămân aceleaşi pentru noi toți. Viața monastică este un dar ceresc făcut omenirii iar scopul său este să conserve adevărata esență creştină a rasei umane. Creştinismul ortodox nu este nici o religie, nici o ideologie, ci este modul de viață al omului, pe care Dumnezeu l-a creat după chipul său.

Cititorul, având în minte pricipiile şi particularitățile vieții la Muntele Athos pe care le-am descris, este în măsură să înțeleagă mai bine fotografiile pe care le conține această carte şi, vom spune, să le "trăiască". Sufletul artistului, grație iubirii sale pentru Muntele Athos, face să glăsuiască fotografiile, prin expresivitate, într-o limbă a cărei semnificație nu poate fi înțelasă şi aprofundată decât de cei ce sunt receptivi la mesajul Athosului în epoca noastră.

Fiala din mănăstirea Esfigmenu

ATHOSUL
MUNTELE SFÂNT

În nordul Greciei, fertila peninsulă Halchidică, în forma tridentului lui Poseidon, îşi înfige vârfurile spre sud în albastrul închis al Mării Egee. Chiar în acest loc, pe peninsula cea mai estică, muntel sfânt se ridică spre cer, atingând mai mult de 2000 de metri în altitudine. În locul cel mai strâmt, acolo unde Athosul este legat de restul peninsulei – abia 2000 de paşi către larg – există urmele istmului lui Xerxe. După tradiția istorică, regele persan deschise în 480 î.Hr. un canal pentru flota sa, cu scopul de a evita vânturile periculoase şi stâncile înşelătoare de la capul Nymphaion, unde flota persană a lui Darius se scufundase în 492 î.Hr. Unele dintre mănăstirile de la Muntele Athos au fost construite pe pante înverzite şi împădurite de pe muntele care, presărat cu numeroase văgăuni, se ridică formând impresionantul con pietros al Athosului. Aceste mănăstiri au fost construite aproape de apele cristaline ale izvoarelor abundente şi repezi sau aproape de râurile ce curg pe versanți. Altele au fost ridicate pe coastă, uneori pe stâncile bătute de vânturi, tocmai deasupra nivelului mării.

Pe coasta meridională foarte abruptă a peninsulei Athosului, la locul zis Tebaida sau Deşertul Vertical sau, mai simplu, Deşert, nu există nici o mare mănăstire. În acest loc pietros şi aproape inaccesibil, călugării trăiesc în schituri (dependențe

ale unei mănăstiri), în kelia (locuri în care între doi şi şase călugări trăiesc într-o căsuță ce are propria sa biserică) sau în kalyvii (căsuțe mai mici a cărei capelă este într-un schit) sau în kathismata (căsuțe locuite, în general, de un călugăr în aproprierea mănăstirilor). Aici sihaştrii au ales să se retragă, deoarece consideră că viața, chiar în marile mănăstiri de la Athos, este prea mondenă. Ei trăiesc în grote sau în cuiburi de vulturi inaccesibile, pe vârfurile fără vegetație, prăpăstioase şi neprimitoare ale stâncii. Acolo, îmbrăcați sumar, postind şi rugându-se neîntrerupt, ei caută fericirea celestă, ca nişte sfinți, dedicați dialogului lor cu Dumnezeu. Numeroşi călugări athoniți vorbesc cu un respect amestecat cu teamă de unii dintre aceşti anahoreți care, se pare, că se roagă levitând. Cele douăzeci de mănăstiri care sunt încă locuite se supun, în funcție de numărul şi de poziția lor ierarhică, cartei constituționale a Muntelui Athos şi administrează, independent una de cealaltă, ceea ce mai există dintre domeniile lor în Grecia şi în Halkidiki. Călugării cultivă ei înşişi pământurile la Muntele Athos sau supraveghează muncitorii agricoli pe care-i angajează în Grecia. Numai în privința chestiunile pur spirituale mănăstirile din Athos sunt sub jurisdicția patriarhatului ecumenic de la Constantinopol.

Organul administrativ suprem al republicii monastice a Muntelui Athos este Sfânta Comunitate, care este aleasă în fiecare an la 1 ianuarie şi este constituită dintr-un reprezentant de la fiecare dintre cele douăzeci de mănăstiri. Mănăstirile sunt grupate, după ierarhia de la Muntele Athos, câte patru şi, în fiecare grupă, una dintre principalele mănăstiri – Marea Lavră, Vatoped, Iviron, Hilandar şi Dionisiu – ocupă prima poziție. Corpul executiv al Statului monastic este Sfânta Epistasie, care este constituită din patru reprezentanți ai mănăstirilor, grupați aşa cum am menționat. Fiecare grup asumă funcțiunile Epistasiei pentru un an. Grupele sunt stabilite de către carta constituțională, care este fondată pe regulile monastice de la Muntele Athos instituite în 1783 şi ratificate printr-o lege în 1926. Ordinea succesiunii grupelor nu poate fi modificată decât în circumstanțe excepționale. Preşedintele Sfintei Epistasii este Protepistatisul care este ales pentru un an de mănăstirea sa. El este din una

ΗΚΙΒΩΤΟϹ ϚΟΜΕΝΗΝΤΑΠΟΛΥ
ΙΛΗΜ
ΔΑΑ

Mănăstirea Caracalu. Frescă a Fecioarei Maria (1763), numită în "ghidul de pictură" "Cristelniță din aur cu Fecioara Maria în mijloc, cu mâinile ridicate"

din cele cinci principale mănăstiri care asigură protepistasia cu rândul. Alegerile au loc la 1 iunie şi din acea zi Protepistatisul îşi preia funcţiunile. Totuşi, autoritatea guvernamentală este exercitată de guvernatorul de la Muntele Athos, care este responsabil de ordinea publică şi de securitate şi care depinde de Ministerul grec al Afacerilor Externe.

Toate aceste autorităţi spirituale şi civile ale comunităţii athonite îşi au reşedinţa în Karyes (Careia), capitala Athosului, legată de port, Daphni, printr-un drum pietruit sinuos. Traseul este asigurat de o linie de autobuz.

Permisul de rezidenţă, numit „diamonitirio", se eliberează la Uranupoli. Fără acest document este interzisă urcarea la bordul vaporului ce duce de la Uranupoli la Daphni, portul oficial de intrare la Muntele Athos.

Astăzi, călugării trăiesc în mănăstirile de la Athos după reguli cenobitice foarte severe. Dreptul de proprietate individuală este strict interzis. Călugării se roagă, muncesc sau trăiesc pur şi simplu ca membri egali ai unei comunităţi. Egumenul fiecărei mănăstiri este ales pe viaţă de către călugării care au petrecut cel puţin şase ani în acea mănăstire. Responsabilitatea fiecărei

Pagini 24-25: **biserica din mănăstirea Stavronikita „Arca la Ierusalim", operă a lui Teofan de Creta.**

mănăstiri este numai între mâinile egumenului. Puterea legislativă este exercitată de către Gerontie, un corp constituit din călugări venerabili şi experiementaţi. Supunerea absolută este lege în mănăstire, posturile sunt strict respectate iar fiecare călugăr îşi execută ale sale diaconemata – funcţiuni care i-au fost încredinţate – ca o contribuţie a sa la comunitate, fără a fi remunerat şi fără posibilitatea de a dobândi orice bun personal.

În mănăstirile idioritmice , dar acestea nu mia există, şi în cea mai mare parte a micilor comunităţi monastice – schituri sau chilii – rugăciunea şi slujbele sunt comune, dar în afară de aceasta, fiecare călugăr poate trăi aşa cum doreşte; totuşi, el este mereu dependent şi sub protecţia mănăstirii. Pentru sarcinile care-i sunt încredinţate de mănăstire, el primeşte o mică retribuţie pe care este liber să o administreze singur. El poate şi să-şi adapteze modul de viaţă la nevoile şi la capacităţile sale. La această independenţă financiară a călugărilor din comunităţile mănăstireşti idioritmice îi corespunde administrarea oligarhică, în aparenţă democratică a Proistamenoi. Participarea la Synaxis este pe viaţă. Este vorba de corpul ce deţine puterea legislativă. Dintre membrii săi, sunt aleşi doi sau trei călugări, epitropii, ce exercită puterea executivă timp de un an. Sistemul idioritmic s-a impus odinioară la Athos, mai ales în epoca în care comunitatea înfrunta pericole grave, interioare şi exterioare. Prin acest sistem, călugării erau mai independenţi în mănăstiri şi puteau să scape de eventualele calamităţi pe care destinul le rezerva comunităţilor monastice. Dar uneori, acest sistem a avut drept consecinţă apariţia unor abateri ideologice în monahismul bizantin şi o decadenţă morală. Regulii idioritmice, înfloritoare în special în secolul al XVIII-lea, îi urmă tendinţa opusă din secolul al XX-lea. În zilele noastre, toate mănăstirile respectă strictele regulamente ale regulii cenobitice.

Denumirea "Grădina Maicii Domnului", dată Muntelui Athos de către călugării athoniţi, provine din tradiţia care se revendică de la originile monahismului athonit. Maica Domnului este venerată aici. Astăzi, accesul femeilor la Muntele Athos este strict interzis. După tradiţie, după ridicarea la cer

a lui Hristos, Maica Domnului mergea către Cipru, împreună cu Sfântul Evanghelist Ioan, pentru a-l vizita pe Lazăr. O furtună teribilă a deviat corabia ce eşuă pe costele Athosului, aproape de situl antic unde se afla un sanctuar al lui Apollon. La locul unde se situează azi mănăstirea Iviron, Fecioara Maria îl rugă pe Iisus să îi dea acest munte, deşi locuitorii săi erau idolatri, „dintr-o parte în alta a Athosului". Atunci se auzi vocea lui Hristos care îi ceru să propovăduiască Evanghelia : *"Fie ca acest loc să fie proprietatea, grădina şi raiul tău, o insulă de mântuire pentru cei care vor să fie mântuiţi"*.

În timpul revoltelor religioase contra împăratului bizantin Leon Isaurul (717-741) şi a despoticului său fiu, Constantin Copronimul, o epocă ce a fost cunoscută în istorie ca disputa iconoclastă (edictul din 730 contra venerării icoanelor), numeroase mănăstiri din Grecia au fost închise, comori inestimabile şi statui au fost distruse, numeroase cărţi şi icoane au fost arse şi numeroşi călugări au fost persecutaţi şi ucişi.

Nici chiar primele mici mănăstiri athonite din această epocă nu au scăpat de vandalism.

În atelierele de croitorie ale mănăstirii Sfântul Pavel sunt confecţionate veşmintele necesare călugărilor.

Numeroase sunt legendele şi povestirile având drept subiect minunile care s-au produs în timpul atacurilor trupelor imperiale împotriva comunităţilor monastice. După restabilirea cultului icoanelor, în timpul Sinodul VII Ecumenic de la Niceea din 787, împărăteasa Irina puse capăt conflictelor ce nu încetară totuşi în totalitate, în ciuda restabilirii icoanelor decisă în timpul Sinodului convocat de împărăteasa Teodora.

Documente privind Sinodul acesta ne oferă prima informaţie pozitivă, istoric atestată, despre participarea eremiţilor athoniţi la Sinodul de la Constantinopol ce ratifică victoria ortodoxiei asupra iconoclaştilor. Câteva decenii mai târziu, sunt menţionate numele a doi mari sfinţi Părinţi de la Athos – Petru Athonitul şi Eutimie de Tesalonic. Petru instaură viaţa eremitică la Muntele Athos, iar Eutimie se arătă apărătorul vieţii cenobitice în comunităţile monastice. Spre 880, el fondă aproape de Hierissos prima mănăstire amenajată într-o clădire din piatră.

În 883, împăratul bizantin Vasile I proclamă Athosul comunitate monastică printr-o hotărâre care, asemenea celei a împăratului Leon din 893, garanta libertatea şi inviolabilitatea Muntelui Athos.

În 963, Atanasie Athonitul, născut la Trebizonda şi ghid spiritual al împăratului Nichifor Focas, fondă Marea Lavră, cea mai mare şi cea mai importantă mănăstire din Muntele Athos. Atanasie a putut aduna un mare număr de anahoreţi care trăiau până atunci pe muntele Athos, singuri sau în mici grupuri, în izolare absolută şi îi reuneşte într-un nou fel de lavră, o mănăstire cenobitică.

În tipiconul său (regulamentul mănăstirii), el defineşte modul în care vor trăi călugării din această comunitate monastică: prin abstinenţa de la satisfacerea oricărei dorinţe personale şi abţinându-se de la posedarea oricărui bun, datorând supunere absolută egumenului, ghidul spiritual al confreriei masonice.

Cea mai mare parte dintre călugării de la Athos, ce erau majoritar sihaştri, s-au opus atunci acestor inovaţii introduse de Atanasie. După

Cabinet stomatologic la schitul Kerassia

numeroase dispute între Atanasie şi adversarul său, Pavel de Xiropotamu, care, spre deosebire de el, credea în ascetismul absolut – adică în viaţa anahoretică pură – împăratul Ioan Tsimiskes a trebuit să intervină şi a publicat în 972 un prim Tipicon, o cartă instituţională ce reglementează în general viaţa mănăstirilor athonite şi care este încă în vigoare, aproape neschimbat. Acest text este scris pe un pergament din piele de ţap, de aceea este cunoscut sub numele de Tragos (ţap). În cursul secolelor următoare, călugări din Georgia şi din Rusia au venit să se stabilească la Muntele Athos, alături de greci, armeni, sârbi şi bulgari. Un mare număr de mănăstiri fondate de aceşti călugări există încă şi sunt la fel de prospere, deşi unele dintre acestea nu mai au decât o redusă comunitate monastică. Pe vremea marii prosperităţi a Muntelui Athos, 30 000 de călugări trăiau aici. Mănăstirile athonite beneficiau încă de favoarea suveranilor ce guverau ţările natale ale călugărilor străini. Aceşti suverani ofereau daruri mănăstirilor sub formă de pământuri şi de preţioase opere de artă, icoane şi obiecte de cult. Deseori, în istoria Athosului, vom întâlni suverani credincioşi care au cedat voluntar puterea fiilor lor pentru a consacra restul vieţii lor disciplinei spirituale şi rugăciunii permanente, în izolarea pe care le-o oferea mănăstirea pe care o fondaseră ei înşişi sau căreia îi făcuseră donaţii. Totuşi, tezaurele inestimabile din biserici şi bibliotecile au atras interesul briganzilor, al piraţilor şi al mercenarilor aventurieri care bântuiau în zonă, jefuind şi distrugând.

Numeroase mănăstiri au suferit atacuri şi jafuri ale acestor hoarde în secolele al XIII-lea şi al XIV-lea. Călugării au încercat să se protejeze construind ziduri înalte şi turnuri de apărare ce, şi astăzi, fac să semene mănăstirile cu fortăreţe de necucerit.

O mare schimbare s-a produs în istoria Athosului când otomanii au invadat Imperiul bizantin şi ţările slave meridionale, după bătălia de la Kosovo în 1389. muntele Athos era deja supus turcilor din 1387. După căderea Tesalonicului în 1430 şi a oraşului Constantinopol în 1453, situaţia economică a mănăstirilor athonite se schimbă radical.

Deşi cuceritorii turci au respectat independenţa spirituală şi religioasă a Muntelui Athos şi l-au recunoscut ca *"pământ unde numele lui Dumnezeu este mărit zi şi noapte"*, ei nu au ezitat să exploateze mănăstirile din punct de vedere financiar. Prosperitatea de la Muntele Athos a cunoscut atunci un pericol imediat. Această criză a fost provocată de confiscarea pământurilor din afara Athosului, pământuri ce aparţineau mănăstirilor, şi de suprimarea exceptării de la plata impozitelor ce era în vigoare până atunci. Impozitul pe capital ce trebuia plătit era o enormă povară pentru comunităţile monastice. La această epocă dramatică, suveranii din ţările de la Dunăre –Moldova, Ungaria şi Valahia – s-au arătat a fi protectorii şi binefăcătorii Muntelui Athos şi mănăstirilor sale. În afara donaţiilor şi a cadourilor lor către mănăstirile athonite, ei le-au permis călugărilor să obţină bani din teritoriile lor.

Un novice fine cu ploşenie cădelniţa în formă de dragon înaripat ce are în spate clopoţel şi o biserică.

În ciuda enormelor dificultăţi financiare, Muntele Athos a rămas un model religios şi un centru al ortodoxiei, ce-i primea pe toţi cei ce îl căutau pe Dumnezeu, independent de originea lor.

În timpul Războiului de independenţă, unii călugări au plecat de la Muntele Athos pentru a se alătura trupelor greceşti şi pentru a lupta alături de acestea pentru libertate. Mănăstirile abandonate au devenit o pradă uşoară pentru jefuitori. Forţele turceşti au luat sau au distrus opere de artă de o valoare inestimabilă, ca şi vestigii antice. Fostul scaun episcopal de la Hierissos a devenit Statul-Major al generalului învingător Mehmet Emin, căruia toţi călugării

rămaşi la Muntele Athos au trebuit să îi dea importante sume de bani ca despăgubire. Aceste plăți au dus, în final, la ruina mănăstirilor. Abia un deceniu mai târziu, după tratatul de la Adrianopole din 1829, călugării ce au luat parte la războiul contra turcilor au putut să revină la Muntele Athos.

În cursul ultimelor decenii ale secolului al XIX-lea, Athosul a cunoscut o nouă perioadă de prosperitate. Numărul călugărilor a crescut semnificativ. Spre 1904, în jur de 5000 de călugări trăiau la Muntele Athos. La sfârşitul Primului război mondial, Muntele Athos a fost alipit Greciei ca entitate autonomă. În timpul celui de-al Doilea război mondial, armata germană a instalat o linie telefonică circulară ce lega toate mănăstirile între ele şi capitala, Karyes. După război, instaurarea regimurilor comuniste în Europa de Est a pus capăt venirii călugărilor slavi şi ruşi.

În cursul ultimelor decenii, numărul de călugări în multe dintre comunitățile monastice nu a încetat să scadă dar, în anii 80, a fost observată o creştere, ceea ce a permis o viziune optimistă pentru muntele sfânt.

În numeroase părți ale lumii, au fost create confrerii care, împreună cu părinții lor spirituali au fost acceptate la Muntele Athos, şi au asigurat astfel continuitatea spirituală mai mult de un mileniu ca şi consolidarea materială a comunității monastice de la Muntele Athos.

Gerhard Trumler

Spre intrarea în mănăstirea Esfigmenu

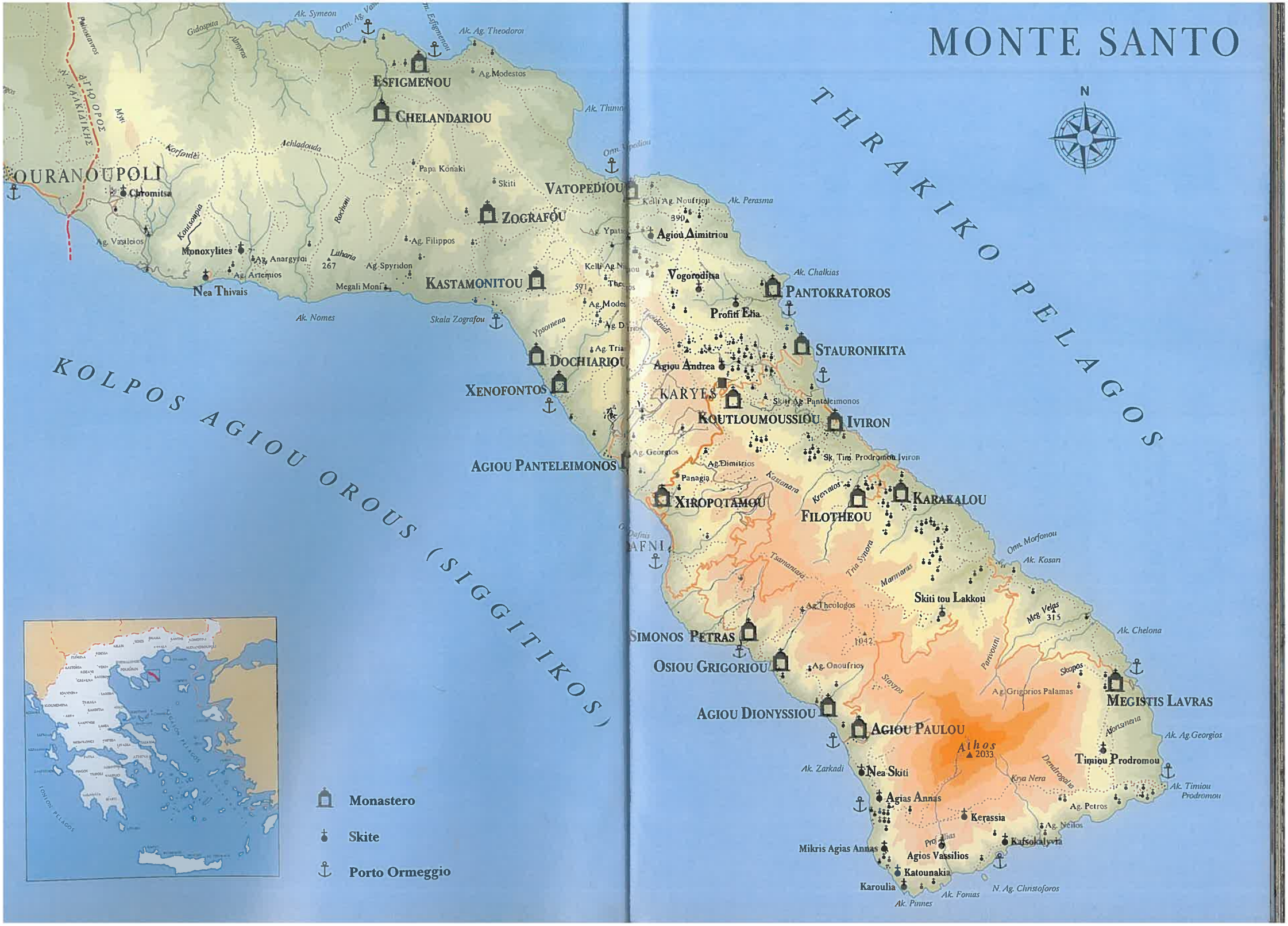
MONTE SANTO
N
THRAKIKO PELAGOS
KOLPOS AGIOU OROUS (SIGGITIKOS)
OURANOUPOLI
Chromitsa
Ag. Vasilios
Monoxylites
Ag. Anargyroi
Ag. Artemios
Nea Thivais
Megali Moni
Ag. Spyridon
Ag. Filippos
Papa Konaki
Skiti
Achladouda
Korfonitsi
Koutsoupia
Rachoni
Lithana
267
ESFIGMENOU
CHELANDARIOU
Ag. Modestos
Ak. Symeon
Ak. Ag. Theodoroi
Ak. Thuma
VATOPEDIOU
ZOGRAFOU
KASTAMONITOU
Ak. Nomes
Skala Zografou
Ypsomeni
DOCHIARIOU
XENOFONTOS
AGIOU PANTELEIMONOS
Kelli Ag. Nouftrjou
Ak. Perasma
390
Agiou Aimitriou
Vogoroditsa
Ak. Chalkias
PANTOKRATOROS
Profiti Elia
STAURONIKITA
Agiou Andrea
KARYES
Skiti Ag. Panteleimonos
KOUTLOUMOUSSIOU
IVIRON
Sk. Tim. Prodromou Iviron
Ag. Georgios
Ag. Dimitrios
Panagia
XIROPOTAMOU
Kastanara
Krevatos
FILOTHEOU
KARAKALOU
AFNI
Tsamantara
Tria Synora
Marmaras
Omn. Morfonou
Ak. Kosan
Skiti tou Lakkou
Ag. Theologos
Meg. Velas
315
SIMONOS PETRAS
1042
OSIOU GRIGORIOU
Ag. Onoufrios
Parvouni
Stavros
Skopos
Ag. Grigorios Palamas
MEGISTIS LAVRAS
Ak. Chelona
AGIOU DIONYSSIOU
AGIOU PAULOU
Athos
2033
Monsmena
Ak. Ag. Georgios
Timiou Prodromou
Ak. Zarkadi
Nea Skiti
Krya Nera
Dendrogala
Ak. Timiou Prodromou
Agias Annas
Ag. Petros
Kerassia
Ag. Neilos
Mikris Agias Annas
Prof. Elias
Kafsokalyvia
Agios Vassilios
Katounakia
Karoulia
Ak. Fonas
N. Ag. Christoforos
Ak. Pinnes
Monastero
Skite
Porto Ormeggio

KARYES
CAPITALA MUNTELUI ATHOS

Aproape în centrul peninsulei Athos, într-o pădure deasă de castani şi de nuci, la 375 de metri deasupra nivelului mării, se află capitala Muntelui Athos, oraşul Karyes. La est, ea admiră marea albastră şi întunecată a golfului Strimonic. Clădit în secolul al IX-lea, oraşul datorează poate numele nucilor (karyai) care erau din abundenţă în regiune încă din Antichitate, acolo unde se afla şi sanctuarul zeiţei Artemis. În afara celor aproximativ o sută de chilii, ansamblul monastic din Karyes este constituit, în principal, din biserica Protaton şi din clădirea Sfintei Comunităţi ca şi din aşezămintele tuturor principalelor mănăstiri, unde rezidă reprezentanţii lor – în afara celor din mănăstirea Kutlumuş care se situează la 500 de metri de Karyes. În jurul acestui ansamblu, se află farmacia, poşta, „spitalul", clădiri administrative, ateliere de meşteşugari, magazine şi două pensiuni simple.

Sediul Sfintei Comunităţi de la Muntele Athos.

Clădirea Sfintei Comunități și turnul Sfântul Sava unde este păstrat ψTragosul", tipiconul (regulament) cel mai important de la Muntele Athos.

În centrul micului oraș, în piața principală, se ridică biserica Protaton, a cărei clopotniță datează din 1781. În jurul nucleului ansamblului se găsesc foarte vechiul turn Sfântul Sava, o comoară foarte sigură care este încă în funcțiune și clădirea Sfintei Comunități. Construită în secolul al XIX-lea, ea este mult mai recentă decât turnul Sfântul Sava.

În impresionantul "tezaur" al Sfintei Comunități, în afara celor 117 manuscrise prețioase (dintre care 47 de pergamente) și diverse cărți, este conservat, într-o cutie din lemn cu sigiliu, primul și cel mai important tipicon (regulament) al Muntelui Athos. Acest document, un sul de pergament de 316 metri lungime și numai de 40 de cm lățime, a fost realizat din pieile cusute a patru țapi (de unde și numele ce semnifică „țap" în greacă). El conține Carta Muntelui Athos care a fost redactată în 971-972 de 56 de călugări – egumenii din mănăstirile athonite, reprezentanții Bisericii și alți călugări ce aveau funcții înalte. Tragosul, care poartă semnătura cu cerneală roșie a împăratului Ioan Tsimiskes și care poartă pecetea bulei sale, constituie simbolul independenței comunității monastice „până la sfârșitul veacurilor". Acesta este cel mai important document de la Muntele Athos și este arătat rar, numai în cazuri excepționale și mereu în prezența a patru membri ai corpului administrativ.

Metropola din Karyes, Protaton, ce se ridică în fața clădirii Sfintei Comunități, este biserica cea mai veche de la Muntele Athos (sec. X).

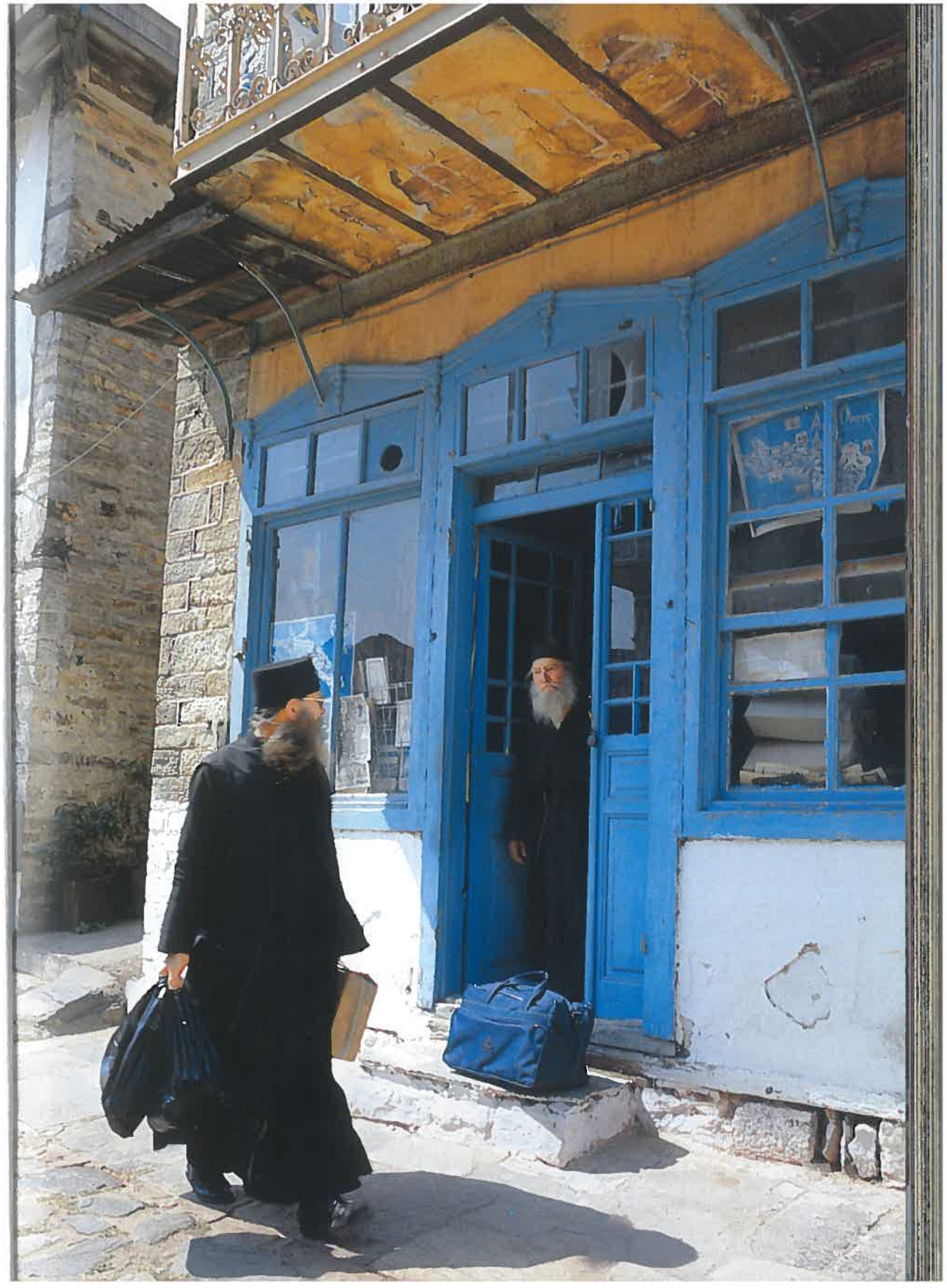

Străduță din Karyes.

Rugăciunea (Deisis) în Palatul din Karyes

Ea este singura biserică de la Muntele Athos al cărei stil arhitectonic– o basilică ce are trei naosuri cu trei abside – este deosebit de cel al altor biserici athonite. Frescele admirabile ce ornează interiorul datează din epoca împăratului bizantin Andronic II Paleologul (1282-1328) şi se numără printre operele de artă cele mai preţioase, nu numai din Muntele Athos, ci şi din întreaga lume ortodoxă din Est. Ele îi sunt atribuite lui Manuel Panselinos, despre care nu ştim nimic – existenţa sa nu a fost încă demonstrată din punct de vedere istoric.

Un studiu recent, întreprins cu scopul de a afla adevărul, a demonstrat că, spre 1300, probabil mai mult de un pictor din celebra şcoală macedoneană a lucrat la aceste splendide fresce. În biserică, în spatele iconostasului, se află cea mai cunoscută dintre icoanele făcătoare de minuni de la mănăstirile din Muntele Athos, Axion Esti, datând din secolul al VIII-lea. Conform tradiţiei, arhanghelul Gabriel a cântat pentru prima dată în secolul al X-lea imnul Axion Esti în faţa acestei icoane a Fecioarei Maria şi, răspunzând la rugăminţii unui călugăr athonit, a gravat versurile pe o piatră, cu una dintre unghiile sale.

Biserica este închinată Adormirii Maicii Domnului, sărbătorită la 15 august.

Pagini 40-41: **biserica Protaton cu frescele lui Manuel Panselinos şi Rugăciunea (Deisis), opera lui Teofan.**

MĂNĂSTIRI ŞI SCHITURI

1. MAREA LAVRA

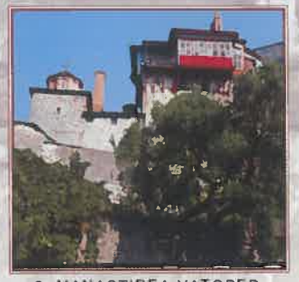
2. MANASTIREA VATOPED

3. MANASTIREA IVIRON

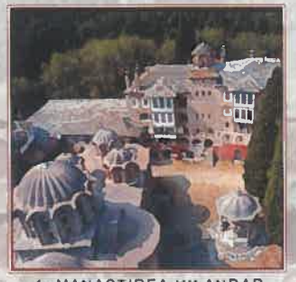
4. MANASTIREA HILANDAR

5. MANASTIREA DIONISIU

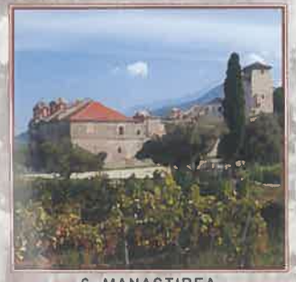
6. MANASTIREA

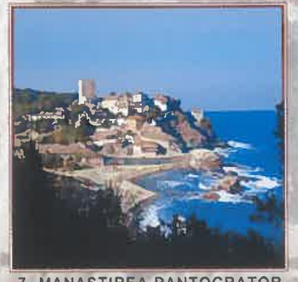
7. MANASTIREA PANTOCRATOR

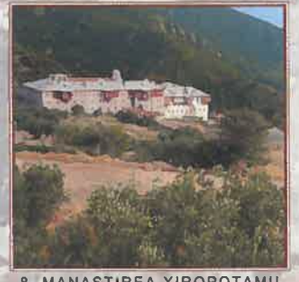
8. MANASTIREA XIROPOTAMU

9. MANASTIREA ZOGRAFU

10. MANASTIREA

11. MANASTIREA CARACALU

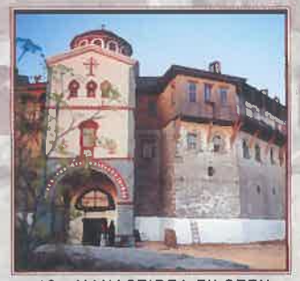
12. MANASTIREA FILOTEU

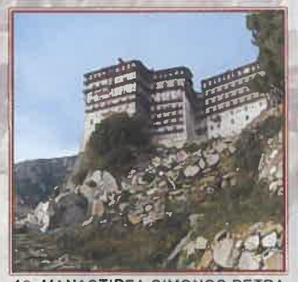
13. MANASTIREA SIMONOS PETRA

14. MANASTIREA SFANTUL PAVEL

15. MANASTIREA STAVRONIKITA

16. MANASTIREA XENOFONT

17. MANASTIREA GRIGORIU

18. MANASTIREA ESFIGMENU

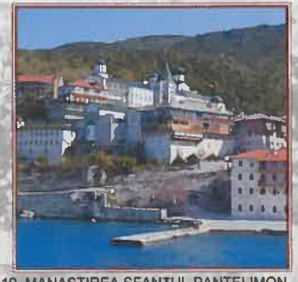
19. MANASTIREA SFANTUL PANTELIMON

20. MANASTIREA COSTAMONITU

SCHITUL SFANTUL IOAN BOTEZATORUL

SCHITUL KAFSOKALIVIA

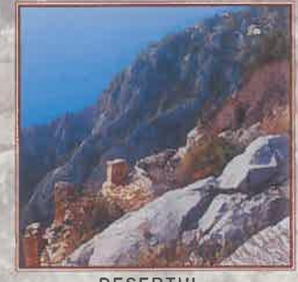
DESERTUL

MĂNĂSTIRILE DE LA MUNTELE ATHOS

MAREA LAVRĂ

Una din numeroasele curţi ale mănăstirii ce seamănă cu o cetate medievală

MAREA LAVRĂ

Ca un castel feeric, cea mai veche mănăstire de la Muntele Athos şi prima în ierarhie se ridică pe vârful întins al unei stânci, la 160 de metri deasupra unei coaste inaccesibile, la sud-est, unde piscul masiv şi stâncos al muntelui se îngustează devenind o colină caracteristică.

Numeroasele edificii de diverse dimensiuni la poalele Muntelui Athos formează un ansamblu policrom ce seamănă cu o fortăreaţă medievală, înconjurată de metereze şi flancată de turnul lui Tsimiskes.

Mănăstirea îşi datorează înfiinţarea unei personalităţi a cărei viaţă căpătă dimensiuni legendare: Atanasie Atonitul, din Trebizonda – prieten, părinte spiritual şi duhovnic al împăraţilor bizantini. Mai ales lui Athosul îi datorează introducerea de stricte reguli cenobitice, un împrumut spiritual de la Mănăstirea Studios din Constantinopol. Banii necesari construirii mănăstirii, în 963, au fost oferiţi de prietenului lui Atanasie, împăratul bizantin Nichifor Focas, ce, totuşi, nu a putut sau nu a vrut să-şi ţină promisiunea de a se retrage într-o mănăstire de la Athos cu Atanasie. Totuşi, în tentativa sa de a ispăşi încălcarea promisiunii, el îi dărui prietenului său sume de bani, bogate daruri, icoane, moaşte, pergamente pentru mănăstire.

În anul în care Atanasie a introdus noul tip de viaţă monastică în mănăstirea sa, el a creat şi chiliile, simple la început, bucătăria şi „spitalul". El a plantat, conform unei tradiţii, şi unul din cei doi chiparoşi care se înalţă lângă fiala mănăstirii (fialele de la Muntele Athos sunt cupe de metal fără toartă şi picior, utilizate pentru sfinţirea apei în fiecare primă zi a lunii şi la sărbătoarea Epifaniei).

Atunci când, deznădăjduit de ostilitatea pe care i-o arătau apărătorii vieţii ascetice neorganizate şi de problemele create de aceştia, a vrut să întrerupă construirea mănăstirii, Maica Domnului i-a apărut şi i-a dat curajul să continue.

Există numeroase legende despre Atanasie, aşa cum este relatarea despre lupta lui cu diavolul. Toiagul de fier cu care, asemenea lui Moise în deşert, lovi stânca de unde ţâşni apă, este păstrat cu pioşenie. A murit în jurul anului 1000, la aproape optzeci de ani, încercând să aşeze ultima piatră în absida bisericii, cu şase dintre ucenicii lui. A căzut şi a fost îngropat sub pietre.

După moartea lui Nichifor Focas, marele protector al mănăstirii abia construite, s-au sfârşit resursele materiale iar proiectul lui Atanasie era gata să eşueze. În acest moment critic, împăratul Ioan Tsimiskes a oferit un generos ajutor financiar pentru mănăstire. Astfel a început o nouă perioadă de dezvoltare pentru Marea Lavră.

Istoria ei nu diferă, de fapt, de cea a celorlalte mănăstiri de la Athos, dar construcţia impunătoare a lui Atanasie nu a fost mistuită de mari incendii. Mănăstirea, când prosperă, când este în declin. A fost atacată, incendiată şi jefuită de piraţi, briganzi şi de mercenari ce se întorceau din cruciade.

În secolul al XI-lea, ea avea aproape şapte sute de călugări. Numărul lor a diminuat apoi într-un mod dramatic iar, la mijlocul secolului al XVII-lea, nu mai erau decât cinci călugări.

Spatele sălii de mese.

În 1655, s-a produs o mare schimbare: patriarhul Dionisie III şi-a lăsat averea personală mănăstirii, ceea ce permise rezolvarea crizei survenite ca urmare a datoriilor care se acumulaseră. Grație susținerii financiare constante din partea patriarhilor de Constantinopol, a suveranilor din țările de la Dunăre –mai ales sub ocupația otomană, după căderea oraşului Constantinopol în 1453- şi, mai târziu, a țarilor ruşi, Marea Lavră reuşeşte să-şi recapete supremația printre celelalte mănăstiri athonite şi o păstrează întocmai şi azi. Biserica mănăstirii, ce a fost ridicată între 963 şi 1003 în centrul unei vaste curți, constitue modelul bisericilor athonite. Acest tip a fost un model pentru toate bisericile de la Muntele Athos, cu excepția probabilă a celei de la mănăstirea Stavronikita. Biserica cruciformă urmează modelele de la începutul epocii bizantine. Ea are o mare cupolă – simbolizând cerurile – sprijinită de patru coloane. Partea centrală este bogat ornată cu fresce ale pictorului cretan Teofan, cea mai veche datând din 1535. Nartexul şi exonartexul au fost decorate cu picturi în 1854.

Fiala. Un bloc de piatră pe care tronează vulturul cu două capete al împăratului bizantin. kn spate, sala de mese cu unele dintre cele mai frumoase fresce de la Muntele Athos

Un călugăr ce pregăteşte în bucătăria mănăstirii peştele, oferit în ziua de Paşte, după post.

În faţa bisericii se află refectoriul, ornat, în interior şi în exterior, cu fresce din şcoala cretană a lui Teofan, cea mai veche datând din 1512. Subiectele acestor picturi sunt, mai ales, împrumutate din Vechiul Testament; ele reprezintă Judecata de apoi, sacrificiul lui Avraam, Scara Paradisului, Raiul şi suferinţele din Iad. O frescă reprezintă arborele lui Iesei, arborele genealogic al lui Iisus, iar o alta, admirabilă, Cina, în absidă, în spatele jilţului egumenului.

Totuşi, portretele filozofilor greci din Antichitate sunt unice. Aici, vizitatorul îl va vedea pe Homer, lângă Solon, Aristotel, Socrate, Platon şi Plutarh lângă Pitagora.

În spatele bisericii se află biblioteca mănăstirii, cea mai bogată de la Athos, care adăposteşte cel mai vechi manuscris, în majuscule, ce există la Muntele Athos: el conţine fragmente din codicele grec al lui Eurhalion, care conţine epistole ale Apostolului Pavel. În afara celor 20 000 de lucrări imprimate, care umplu rafturile şi cutiile din bibliotecă – dintre care unele rare şi preţioase incunabile ce datează de la începuturile imprimeriei – ea conţine şi 2500 de manuscrise care, în cea mai mare parte, sunt pergamente, ca şi preţioase documente semnate de împăraţi, patriarhi şi sultani.

În tezaurul de la Marea Lavră mai sunt păstrate şi obiecte de cult extrem de preţioase ca şi alte

Călugări ieşind de la biserică şi mergând spre sala de mese.

comori: veşminte preoţeşti brodate cu aur, icoane,potire încrustate cu pietre preţioase ca şi embleme ale împăraţilor bizantini, cum ar fi sceptre şi mantii. Tot aici se mai află şi crucea pectorală şi toiagul de fier ale sfântului Atanasie. Alte moaşte importante şi preţioase sunt coroana şi veşmântul imperial ornat cu pietre preţioase ce au aparţinut lui Nichifor Focas.

Există o frumoasă povestire cu privire la principala icoană din mănăstire, cea a Fecioarei Kukuzelisa. Împăratul Alexis I fusese atât de încântat de talentul cântăreţului bisericesc Ioannis Kukuzelis încât va dori să îl căsătorească cu o prinţesă pentru ca acesta să rămână la curte. Tânărul om pios, totuşi, fugi la Muntele Athos, cu intenţia de a-şi petrece aici restul vieţii ca îngrijitor de capre. Dar nu a putut să se ascundă aici pentru mult timp, deoarece vocea sa îl trădă iar împăratul ceru să fie adus la el. Egumenul refuză totuşi să i se supună şi, începând din acea zi, cântăreţul psalmodia în mănăstire, mărind-o pe Fecioara Maria. Într-o zi, obosit, el adormi în biserică. Fecioara Maria îi apăru în vis şi îi promise că-l va recompensa în ceruri pentru imnele sale. Când se trezi, Ioannis găsi în mâna-i o monedă de aur pe care, bulversat, o aşeză pe icoana făcătoare de minuni. Se mai zice că Fecioara Maria îl vindecă pe Ioannis de boala de care suferea la bătrâneţe. Călugării de la Marea Lavră o

Intrarea ornată cu fresce a sălii de mese milenare

cinstesc pe Fecioara Maria Kukuzelisa la 1 octombrie, deşi mănăstirea îi este închinată Sfântului Atanasie a cărei sărbătoare este la 5 iulie. Ca toate mănăstirile athonite, Marea Lavră posedă numeroase capele răspândite în jurul şi în afara ansamblului monastic. Cea mai importantă este dedicată celor Patruzeci de Mucenici de la Sebasta. Aici este păstrat mormântul sfântului Atanasie, acoperit de un giulgiu brodat cu aur reprezentând portretul lui. Alături se află două icoane mobile, cea a lui Iisus şi cea a Fecioarei Maria Oijonomisa. În afara mănăstirii, există nouăsprezece capele iar în munte, cinci katismata (aşezări cedate unui călugăr pentru toată viaţa sa), patruzeci de chilii (căsuţe ce au propria lor capelă, unde trăiesc doi sau trei călugări).

Schiturile (mici dependinţe ale mănăstirilor) Sfânta Ana, Sfântul Ioan Botezătorul şi Kafsokalivia ca şi clădirile din Deşert (a se vedea p. 241) ce depind de Marea Lavră.

Frescă ce ornează exonartexul bisericii.

Paginile 56-57: una dintre răscrucile cele mai caracteristice de la Muntele Athos: de la Schitul Kafsokalivia spre Sfânta Ana sau de la Karulia via Katunakia spre Kerassia.

ΑΘΩΣ
ΠΑΛΑΙΑ

MĂNĂSTIRILE DE LA MUNTELE ATHOS

MĂNĂSTIREA VATOPED

Fațada locuințelor vechi, datând din epoca în care mănăstirea era idioritmică.

MĂNĂSTIREA VATOPED

Într-un golf de pe coasta orientală a peninsulei, la aproape două ore de mănăstirea Esfigmenu şi Pantocrator, la 50 de m deasupra nivelului mării, se situează mănăstirea Vatoped. Din 1046, anul în care împăratul Constantin IX Monomahul a semnat al doilea tipicon, mănăstirea Vatoped ocupă locul al doilea în ierarhia mănăstirilor athonite.

Conform tradiției, în secolul al IV-lea, în timpul unei furtuni teribile, un val enorm l-a luat pe fiul cel tânăr al împăratului Teodosie, prințul Arcadius, ce se afla la bordul unei corăbii. Copilul a fost salvat grație Fecioarei Maria şi regăsit mai târziu, adormit sub un rug de zmeură pe malul unui golf. Pentru a-i mulțumi Fecioarei că i-a salvat fiul, împăratul Teodosie a poruncit să fie construită mănsătirea Vatoped (vato- rug de zmeură şi pedi- copil).

O altă origine probabilă a numelui mănăstirii ar fi numeroasele ruguri de spini ce sunt în regiune, de pe coastă până la liziera pădurii. Este atestat istoric faptul că ridicarea mănăstirii a început în 972, anul primului tipicon semnat de împăratul Ioan Tsimiskes. Trei călugări au fost fondatorii mănăstirii, Atanasie, Anton şi Nicolae ce deveni mai târziu egumenul de la Vatoped. Ei veniseră de la Adrianopole ca discipoli ai sfântului Atanasie iar fondatorul Marii Lavre fu acela care îi încurajă să îi urmeze exemplul. Construcția primelor clădiri a fost posibilă grație darurilor generoase ale împăratului Manuel I Comnenul (1143-1180). La sfârşitul secolului, fondatorii mănăstirii Hilandar, călugării Sava şi Simion, de la mănăstirea Vatoped, au construit alte clădiri şi fortificații. Puțin mai târziu, ei au cerut şi obținut locul Milea, unde au fondat

mănăstirea Hilandar. Legăturile strânse şi cordiale dintre cele două mănăstiri datează din această epocă. Călugării fiecărei mănăstiri asistă în fiecare an la sărbătoarea celeilalte mănăstiri iar când un nou egumen este ales, el primeşte, în prima sa vizită la cealaltă mănăstire, ca dar de la gazda sa, un toiag de egumen şi o cruce pectorală.

În 1203, francii au cucerit Imperiul bizantin în timpul celei de-a patra cruciade şi, sub Andronic I (1282-1328), mercenarii lor catalani au jefuit mănăstirile de la Muntele Athos, încurajați de patriarhul Ioan Bekkos, ce apăra unirea Bisericii ortodoxe răsăritene cu Biserica romano-catolică şi care a fost foarte urât la Muntele Athos.

Mănăstirea Vatoped s-a confruntat cu asemenea atacuri fulgerătoare şi a fost aproape complet distrusă. Puțin mai târziu, totuşi, Andronic a încercat să rezolve urmările acestor situații conflictuale pe care el însuşi le provocase iar în 1292, a oferit importante sume de bani pentru restaurarea mănăstirii, ce fusese jefuită şi devastată, ceea ce îi aduse o nouă prosperitate.

Lazăr I, ce a condus Serbia în secolul al XIV-lea, a fost unul dintre binefăcătorii ulteriori ai mănăstirii. Cadoul lui, Brâul Maicii Domnului (se spune că îl lăsă apostolilor înainte de Adormirea ei) era obiectul cel mai sfințit de la Biserica Sfânta Sofia. Alți binefăcători au fost domnitorul Moldovei, Ştefan cel Mare (1457-1504) şi marii boieri din țările de la Dunăre.

Biserica şi capela din curtea mănăstirii cu portocali înfloriți.

Faptul că regele Siciliei, Alfonso, a trebuit să înterzică pirateria într-o bulă şi să pedepsească teribil pe cei ce nu o respectau, poate să ofere o idee despre pericolele şi încercările prin care trecură mănăstirile de la Athos.

Clădirile ce îi oferă mănăstirii Vatoped forma caracteristică datează din perioada dezvoltării construcţiilor, la începutul secolului al XVIII-lea, iar ridicarea lor a fost posibilă graţie ofrandelor patriarhilor Ciprian de Constantinopol şi Gherasim al II-lea de Alexandria.

Totuşi, puţin mai târziu, sub ocupaţia turcă, Vatoped a început să decadă. Mănăstirea a trebuit să vândă o mare parte din bunurile pe care le poseda în Grecia şi în ţările vecine pentru a asigura cel puţin supravieţuirea călugărilor săi.

În 1743, a început o nouă perioadă de prosperitate, datorată înfiinţării, aproape de mănăstire, a Şcolii Athonite ce a devenit cea mai renumită de la Muntele Athos. În această perioadă, ţarii Rusiei au făcut mari donaţii şi au contribuit astfel la prosperitatea mănăstirii, ce continuă să înflorească până la începutul secolului al XIX-lea, adică până la începutul Războiului de Independenţă. Vasta curte a mănăstirii Vatoped seamănă mult cu piaţa principală a unei cetăţui medievale. În afara marii biserici şi a refectoriului, numeroase capele formează locuri speciale şi mici curţi. Apa ţâşneşte din fântâni din marmură ce datează din epoci diferite. Scări şi portice cu arcade oferă acces la intrările din clădirile de diverse culori. Cupola bisericii se sprijină pe patru coloane de porfir de Ravena, iar mozaicurile bizantine ce ornează pereţii sunt opere de artă rare şi preţioase.

Nu mai există azi decât unele rămăşiţe din aceste mozaicuri, ce se numărau odinioară printre cel mai deosebite din epoca bizantină. Ele acoperă, cu impresionanta lor splendoare, tot interiorul bisericii – ca de exemplu de la intrarea din nartex unde este reprezentată Rugăciunea (Deisis), pe un fond de aur. Frescele din interiorul bisericii şi din nartex le sunt atribuite pictorilor din şcoala macedoneană. Ele datează din secolul al XIV-lea şi se numără printre cele mai vechi şi mai deosebite de la Muntele Athos. Ele sunt un dar al împăratului Andronic şi reprezintă, printre altele, scene din viaţa Maicii Domnului ca şi Judecata de apoi. Mai târziu, în 1739 şi 1819, aceste fresce au fost refăcute, dar opera originală apare distinct în anumite locuri. Ornamentaţia de marmură a podelei este în acord cu înalta calitate

artistică a întregii biserici. În faţa bisericii, în refectoriul din secolul al XII-lea cu ale sale trei abside şi fresce datând din 1786, sunt păstrate vechile mese din porfir cenuşiu care,în aproape toate celelalte mănăstiri, au fost distruse de piraţi sau de cuceritori. Pe acoperişul turnului bisericii, în exterior, se află orologiul iar lângă el o figură masculină exotică, zisă „Negrul", care loveşte clopotul cu un ciocan şi marchează orele. Clopotniţa este separată de biserică şi datează din 1427. Fiala, cu postamentul său ce se sprijină pe cinci coloane delicate din marmură, este aproape încorporată în nartexul bisericii. Interiorul podiumului a fost ornat cu fresce în 1810, ce reprezintă botezul lui Iisus în Iordan şi Rusaliile.

În afara acestor opere de artă inestimabile, mănăstirea posedă şi alte comori în bibliotecă şi în tezaur.

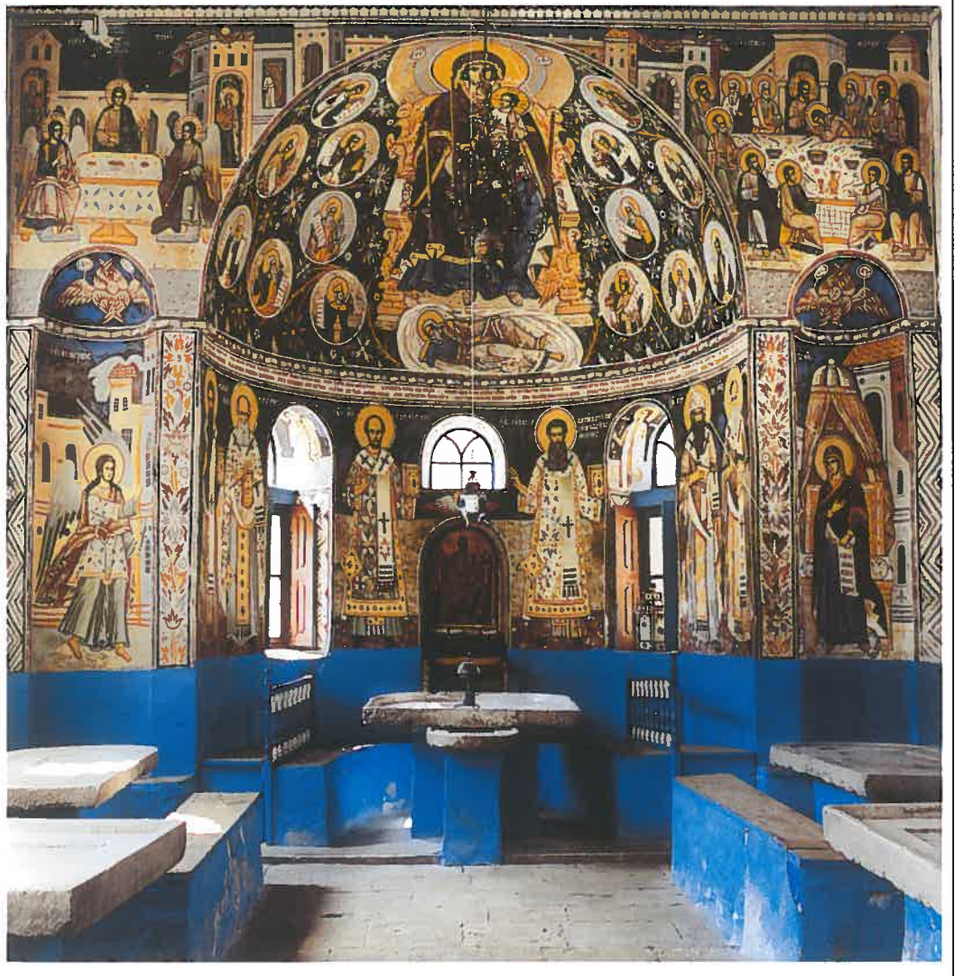

Kn sala de mese bogată în fresce, au fost păstrate mesele din marmură datând din Evul Mediu.

Fresce din şcoala macedoneană datând din 1312, refăcute în 1819, ce ornează exonartexul Mănăstirii Vatoped.

În afara celor 2000 de manuscrise, printre care 625 de pergamente bogat ornate şi împodobite, şi a 25 000 de mii de opere imprimate, mănăstirea deţine unele dintre cele mai vechi şi mai preţioase hărţi din câte există: hărţile lui Ptolemeu, desenate de Strabon. În afara Brâului Miacii Domnului, tezaurul conţine, printre altele, fragmente din Adevărata Cruce ca şi o bucată din trestia cu care a fost fixat buretele, înmuiat în oţet, care îi fu oferit lui Iisus pe cruce. Un alt preţios obiect de patrimoniu este o cupă de jasp care, după inscripţie, este un cadou al lui Manuel Cantacuzinul de Mistra (1349-1380). Această cupă este considerată miraculoasă. Printre cele cinci icoane făcătoare de minuni de la mănăstirea Vatoped – Fecioara Maria Paramythia, Fecioara Maria Antiphonitria, Fecioara Maria Ktitorissa, Fecioara Maria Esfagmeni şi Fecioara Maria Vimatarissa – ultima, datând din secolul al IX-lea sau al X-lea, este cea mai importantă şi cea mai venerată din mănăstire; ea este sărbătorită la 21 ianuarie.Mănăstirea este dedicată sărbătorii Buna Vestire care este celebrată la 25 martie. Două schituri importante aparţin de mănăstirea Vatoped: Sfântul Andrei (a se vedea p. 233), lângă Karyes, şi Sfântul Dimitrie (a se vedea p. 239), la o jumătate de oră de mers pe jos de la mănăstire, în interiorul peninsulei.

Paginile 66-67: în vasta curte a mănăstirii, la stânga, refectoriul iar în mijloc clopotniţa cu orologiul şi cu „Negrul" pe faţada bisericii.

Epitaf, sec. XVII

Potir (jasp), sec. XIV

Cutie cu moaşte (1400)

Sfântul Dimitrie (1300. Atelier Panselinos)

MĂNĂSTIRILE DE LA MUNTELE ATHOS

MĂNĂSTIREA IVIRON

MĂNĂSTIREA IVIRON

Mănăstirea Iviron este situată aproape de un torent care se varsă în mare, unde îngustul drum plin de praf coboară în serpentine spre coasta estică a peninsulei, la şapte kilometri de capitala Karyes.

Numele mănăstirii (a iberilor) derivă din cel al patriei fondatorului ei, fosta Iberie, regiunea ce corespundea actualei Georgii. Fondatorul mănăstirii Ioan Thornic, era un nobil, general la curtea regelui Iberiei, David. Cariera sa militară îi aduse o mare avere. După mai multe expediţii în serviciul regelui David, el renunţă la lume şi, împreună cu fiul său Eutimie, plecă în 975 la Marea Lavră, pentru a deveni un discipol al lui Atanasie pe care-l admira şi admira ca pe un sfânt. În aceeaşi epocă, la Constantinopol, cei doi prinţi Vasile II (976-1025) şi Constantin VIII, fiii lui Teophano, din prima sa căsătorie cu Roman II, au devenit majori şi au fost recunoscuţi oficial ca moştenitori ai tronului. Când generalul Bardas Scliros a încercat să preia tronul, a organizat o revoltă contra celor doi tineri împăraţi ce domneau împreună. Vasile solicită ajutorul lui Ioan Thornic. Acesta părăsi mănăstirea şi îl înfrânse pe generalul rebel în bătălia de la Pangalia, în 979. Împăratul îi oferi o bogată recompensă iar Thornic reveni la Muntele Athos. Cum fusese convenit, terenul din jurul micii lavre

Sfântul Clement, pe care se situează astăzi mănăstirea Iviron, i-a fost şi acesta cedat. Cu binecuvântarea sfetnicului său spiritual, Atanasie, şi cu ajutorul lui Ioan Varasvatse şi a fiului său, Eutimie, ce deveni mai târziu primul egumen al mănăstirii, el a fondat mănăstirea în mica adunare monastică. Un călugăr numit Ioan Varasvatse – nu e demonstrat că el este unul dintre fondatori, apare în 1030 ca egumen al mănăstirii.

Călugării greci de la celelalte mănăstiri au numit această mănăstire încă de la început "Iviron", nume pe care-l mai păstrează şi azi. Totuşi, în 1377, georgienii ce trăiau în mănăstire erau atât de puţină că patriarhul Calist II a trebuit să le încredinţeze administrarea mănăstirii călugărilor greci.

Perioadei de reconstrucţie şi de prosperitate a mănăstirii ce primise bogate daruri de la împăraţii bizantini, îi urmă o perioadă de declin până când suverani bizantini ca Ioan Cantacuzinul şi Ioan Paleologul, dar şi regi sârbi ca Ştefan Duşan (1331-1355) şi suveranul Georgiei, Georgan, şi descendenţii săi au început să ofere mănăstirii bogate daruri, ceea ce îi asigură supravieţuirea.

La mijlocul secolului al XVII-lea, fiica ţarului Rusiei, Alexis, a fost vindecată de o foarte gravă boală graţie unei copii a icoanei Fecioarei Portaitissa, ce a fost realizată, binecuvântată şi transportată în Rusia la cererea ţarului. Ca mulţumire, ţarul închină mănăstirii, în 1648, mînăstirea Sfântul Nicolae, una dintre cele mai bogate din Moscova, ce a rămas în

Călugăr pe ţărmul dintre mănăstirea Iviron şi Marea Lavră.

posesia sa până în 1932. Totuşi, aceste bogăţii care i-au permis mănăstirii să îşi finanţeze reparaţiile după incendiile din 1845 şi 1865, au fost motivul pentru care a suportat represalii dure din partea cuceritorilor turci, pentru că a fost foarte generoasă cu celelalte mănăstiri de la Athos, aducându-le ajutorul lor pecuniar. Ultimul călugăr al micii confrerii ibere, al cărui număr nu a încetat să scadă, a murit în 1955.

Biserica, ce a fost ridicată în 1030 şi restaurată în 1513, este dedicată Adormirii Maicii Domnului (15 august). Este pavată cu marmură decorată cu desene geometrice făcute cu măiestrie. Absidele din naosul central transversal sunt ornate cu multe rânduri de faianţă de Nisa. În afara frescelor, datând din 1592, refăcute mai târziu, şi de iconostasul lucrat cu finețe, cu decor vegetal, capodoperele din metal, cum sunt candelabrul rus din argint din secolul al XVIII-lea în formă de copac, cele trei lustre şi micile sale bare sunt deosebite. Pe podeaua bisericii se află această inscripţie: *"Eu, Grigorie, călugăr iber şi fondator, am consolidat aceste coloane pe care nimic nu va putea niciodată să le distrugă"*.

Între biserică şi intrarea principală a mănăstirii se află o capelă în care se află icoana cea mai importantă din mănăstire, Fecioara Maria Portaitissa. În epoca disputelor iconoclaste, sub împăratul Teofil, în secolul al IX-lea, proprietarul icoanei ce trăia la Nisa o aruncă în mare pentru a o salva de la distrugere. Icona a plutit până pe malurile Muntelui Athos unde sihastrul georgian, Gabriel, a descoperit-o. După moartea călugărului, egumenul mănăstirii Iviron a transportat-o în mănăstire ca măsură de securitate şi a plasat-o în altarul bisericii. Dar icoana a dispărut din acest loc şi a reapărut deasupra porţii principale a mănăstirii. De trei ori a fost adusă în mănăstire şi de trei ori a dispărut pentru a reapărea în acelaşi loc. Într-o zi, se auzi o voce cerească adresându-se călugărilor: *"Nu am venit pentru a fi protejată, ci pentru a proteja"*. Atunci, călugării au construit aproape de poartă o capelă în onoarea icoanei, care este într-un cadru de aur şi argint încrustat cu pietre preţioase. Ea este înconjurată de numeroase ex-voto şi a fost mereu venerată în acest loc.

Bogata colecţie de cărţi din bibliotecă, în faţa bisericii, cuprinde, în afară de 2000 de manuscrise – dintre care 123 de pergamente - , 5000 de lucrări tipărite ca şi numeroase manuscrise împodobite cu miniaturi ca de exemplu manuscrisul nr.5 din mănăstirea Iviron, un evangheliar preţios din secolul al

XIII-lea. Biblioteca mai conţine şi preţioase şi de neînlocuit manuscrise georgiene şi, mai ales, un manuscris împodobit cu miniaturi al lui Ioan Damaschinul, din secolul al XIII-lea, ce conţine poemul epic al lui Varlaam şi Iosafat. El descrie viaţa lui Iosafat, fiul unui prinţ indian, care a fost atât de tulburat de predicarea sihastrului Varlaam încât a devenit creştin. Obiectele preţioase păstrate în tezaur, unul dintre cele mai importante din Muntele Athos, sunt fără de număr. Printre ele se află veşmintele preoţeşti bogat brodate ale patriarhului Dionisie IX şi sfita lui Grigorie V.

Un obiect de patrimoniu aparte este draperia de la altar ce prezintă Adormirea Maicii Domnului. Ea a fost brodată de vestita croitoreasă Kokkona Orologa. Printre alte obiecte impresionante există şi un candelabru din argint în formă de lămâi cu lămâi aurite - ofrandă a moscoviţilor pioşi, în 1818 – numeroase veşminte preoţeşti magnific

Mica biserică a Fecioarei Maria şi fântâna sfântă din faţa mănăstirii, aproape de ţărm.

Capela cu principala icoană a mănăstirii, Fecioara Portaitissa

brodate cu aur şi o sfită numită sacosul lui Ioan Tsimiskes. Broderiile sale reprezintă zece lei şi patru vulturi bizantini cu două capete, încadraţi de arabescuri. Este vorba, probabil, de veşmintele unui prelat din secolul al XV-lea. Mai sunt conservate şi numeroase documente pecetluite cu sigilii preţioase.

Totuşi, pentru călugări, cele mai preţioase dintre toate aceste comori sunt sfintele moaşte de martiri cinstiţi şi Părinţi ai Bisericii, păstrate în cutiuţe de aur şi de argint: mâna dreaptă a lui Vasile cel Mare, episcop de Capadocia (329-379), capul episcopului Grigorie de Nyssa şi piciorul stâng al Macrinei, stareţă a mănăstirii Iris.

Ansamblul monastic cuprinde şaisprezece capele. Una dintre ele păstrează moaştele a o sută cincizeci de sfinţi şi bucăţi din instrumentele ce au servit la răstignirea lui Iisus.

Şase kathismata (adăposturi lângă mănăstire locuite de un singur călugăr) şi douăzeci şi şase de chilii, dintre care şaisprezece la Karyes, depind de mănăstirea Iviron, ca şi schitul georgian Sfântul Ioan Botezătorul care se situează la treizeci de minute la vest de mănăstire.

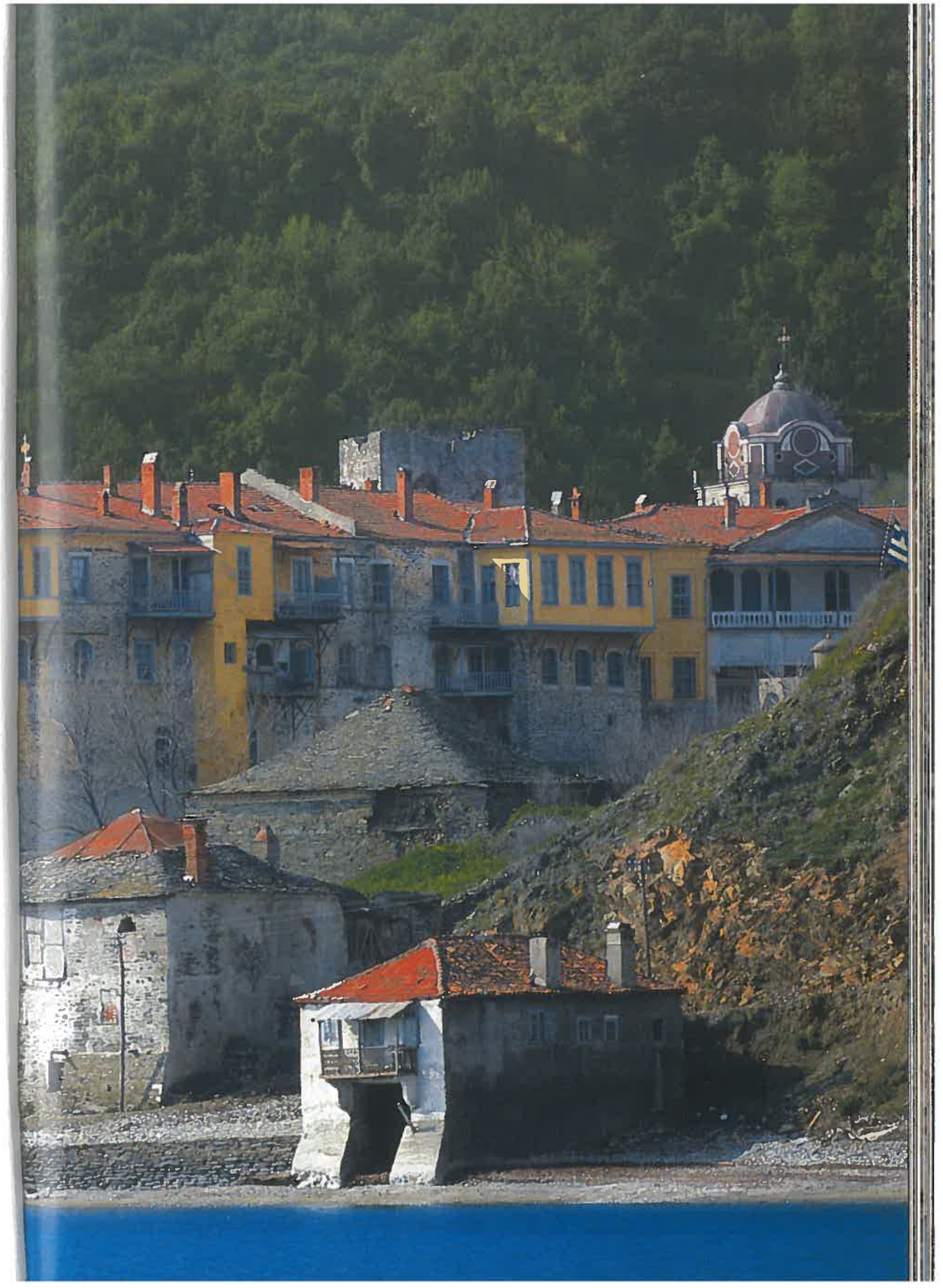

Vedere parţială a mănăstirii, dinspre mare.

Paginile 76-77: vedere panoramică a mănăstirii Iviron.

MĂNĂSTIRILE DE LA MUNTELE ATHOS

MĂNĂSTIREA HILANDAR

MĂNĂSTIREA HILANDAR

Mănăstirea Hilandar se situează la aproximativ cinci kilometri de micul său port, într-o vale înverzită, în partea de nord-est a peninsulei Athos.

Originea numelui mănăstirii sârbeşti nu a fost istoric atestată, dar planul ei, cu linii curbe, poate evoca acele „hilandia", navele de război bizantine. Este totuşi mai probabil ca ea să îi datoreze numele lui Grigorie Hilandaris, un călugăr athonit renumit, care se presupune că a construit, în jurul anului 980, o bisericuţă şi o casă pentru el şi câţiva alţi călugări, pe locul unde se află azi mănăstirea.

Ca fondatori ai actualei mănăstiri sunt cinstiţi prinţii sârbi Rastko şi tatăl său, Ştefan Nemania, suveranul Serbiei. În 1191, Rastko, succesor la tron, veni la Muntele Athos contra voinţei părinţilor săi şi, sub numele de Sava, deveni călugăr la mănăstirea rusă a Tesaloniceanului, care este azi distrusă în întregime. Câţiva ani mai târziu, în timp ce trăia la mănăstirea Vatoped, el reuşi să îl convingă pe tatăl lui să abdice şi să îşi consacre viaţa lui Dumnezeu. Ştefan urmă sfatul fiului său şi, în calitate de călugăr athonit numit Simion, îi ceru autorizaţia ginerelui său, împăratul bizantin Alexis III, să fondeze o mănăstire. Împăratul încuviinţă fondarea mănăstirii printr-un act imperial iar într-un al doilea document, din acelaşi an, el o dărui pentru totdeauna sârbilor.

Fratele lui Sava, Ştefan II, care, în 1217 a fost încoronat rege al Serbiei de către papă, a contribuit prin daruri generoase la construirea mănăstirii căreia îi acordă privilegii.

Aproape un secol mai târziu, un alt suveran sârb, regele Ştefan VI Milutin, a oferit mănăstirii fonduri foarte importante. Între 1293 şi 1303, biserica a fost restaurată şi a devenit măreaţă,

după cum atestă o copie a unei vechi inscripţii pe peretele bisericii. Legăturile strânse dintre Statul sârb şi mănăstirea Hilandar au exercitat o influenţă atât de mare asupra stilului arhitectonic al bisericilor din această ţară încât, deseori, chiar şi în anii ce au urmat, au fost zidite biserici după modelul celei de la Hilandar.

Importanţa spirituală şi religioasă a mănăstirii pentru Statul sârb nu a scăzut până azi. Timp de secole, numeroşi episcopi ai Bisericii sârbe ortodoxe proveneau din comunitatea monastică de la mănăstirea Hilandar. Până la jumătatea secolului al XVI-lea a înflorit în mănăstire o şcoală de literatură sârbă care, totuşi, a început să decadă în secolele al XVI-lea şi al XVII-lea.

Aproape toată mănăstirea a fost distrusă de un incendiu în 1722 şi numai puternicele ziduri ale turnului au rezistat flăcărilor. Novicii au încetat să mai vină din Moldova şi din Valahia. O mare parte a comorilor mănăstirii a fost salvată, deoarece acestea erau păstrate în turnul Sfântul Sava.

Alexandru I, regele Serbiei, a fost un mare donator şi protector al monahismului sârb de la Muntele Athos. Când a vizitat muntele sfânt, a văzut ruinele mănăstirii ce fusese distrusă cu cinci ani înainte şi numai călugări ce vorbeau bulgară. Când a revenit în ţara lui, a luat iniţiativa restaurării clădirilor şi a trimis călugări sârbi eminenţi pentru ca ei să acţioneze pentru renaşterea spirituală a mănăstirii, care de atunci a înflorit.

Atunci, mănăstirea a luat forma actuală: un ansamblu de numeroase clădiri care, sigur, au fost construite în epoci diferite. În ciuda acestui fapt – sau mai degrabă din această cauză – varietatea clădirilor dă o agreabilă impresie de unitate şi de perfecţiune arhitectonică. În 1913, Protepistatisul, însărcinat de mănăstirea Hilandar, aduce o mare contribuţie la lupta grecilor pentru libertate şi pentru unirea Muntelui Athos cu Statul grec.

Fecioara Maria este cinstită ca ocrotitoare din epoca în care călugării au încercat să aşeze icoana Fecioarei Maria Tricheroussa pe iconostasul bisericii; icoana dispărea şi reapărea pe jilţul egumenului. Această minune s-a produs de trei ori iar călugării au acceptat-o

Biserica şi fiala de la intrarea în mănăstire.

cu respect, cedându-i „stareței" lor locul pe care ea îl cerea.

Frescele din biserică, ce au fost executate în 1319 sau în 1320, adică în epoca fondatorului Milutin, au fost refăcute în 1803. Fostele fresce bizantine apar totuşi clar sub straturile de pictură ce au fost adăugate mai apoi.

În spatele jilțului egumenului se află mormântul Sfântului Simeon, ce a trăit în mănăstire până la moartea sa, în timp ce fiul său, Sfântul Sava, a fost hirotonit mai târziu arhiepiscop şi a părăsit Muntele Athos. Într-o zi, o viță de vie se ivi din mormântul lui, care mai dă roade şi azi, care, se pare, vindecă femeile de sterilitate. Chiar şi în zilele noastre, numeroase femei le cer călugărilor stafide provenind de la această vie.

În vechea sală de masă sunt conservate fresce datând din 1629, ce acoperă totuşi fresce mai vechi din secolul al XIV-lea. Biblioteca are nu mare număr de manuscrise, mai mult de patru sute de sigilii şi documente, printre care hotărâri imperiale ale suveranilor bizantini ca şi o imensă şi importantă colecție de cărți din literatura sârbă din secolele precedente. Paradoxal, toate acestea au fost păstrate în ciuda piraților. În afară de cele 47 de pergamente, dintre care 181 de manuscrise greceşti şi 809 slave, există şapte suluri cu pergamente greceşti foarte vechi şi cinci slave. Printre prețioasele obiecte de patrimoniu şi danii, există cinci pietre prețioase cu gravurile Fecioarei Maria, ale lui Hristos şi ale Sfântului

Dimitrie, datând din secolul al XII-lea, ca şi cruci de lemn sculptat, conținând fragmente din Adevărata Cruce. Alte obiecte prețioase sunt sfântul giulgiu şi bucăți din coroana de spini. Un mare număr de obiecte de patrimoniu, de icoane şi de veşminte preoțeşti au fost dăruite de suveranii sârbi şi de țarii Rusiei.Mănăstirea Hilandar este dedicată sărbătorii Intrării în Biserică a Maicii Domnului, celebrată la 21 noiembrie.

Treizeci de capele, dintre care cea mai mare parte sunt ornate cu fresce somptuoase – cum ar fi capela din grădină şi osuarul din cimitir -, ce aparțin mănăstirii. Acum câțiva ani, magnifice fresce vechi au fost descoperite într-una din keliile mănăstirii.

Modesta procesiune de Paşte

Năframă ce servește la acoperirea vasului de impărtășanie și a potirului, reprezentând cuminecarea apostolilor.

Proxapostolos (carte liturgică), Epistolă, secolul al XVII-lea

---

Una dintre superbele fresce descoperite la mănăstirea Hilandar este cea a Maicii Domnului în schitul Schimbării la Față, datând din 1260.

Pagini 86-87: moment de reculegere în timpul slujbei Învierii, la mănăstirea Hilandar.

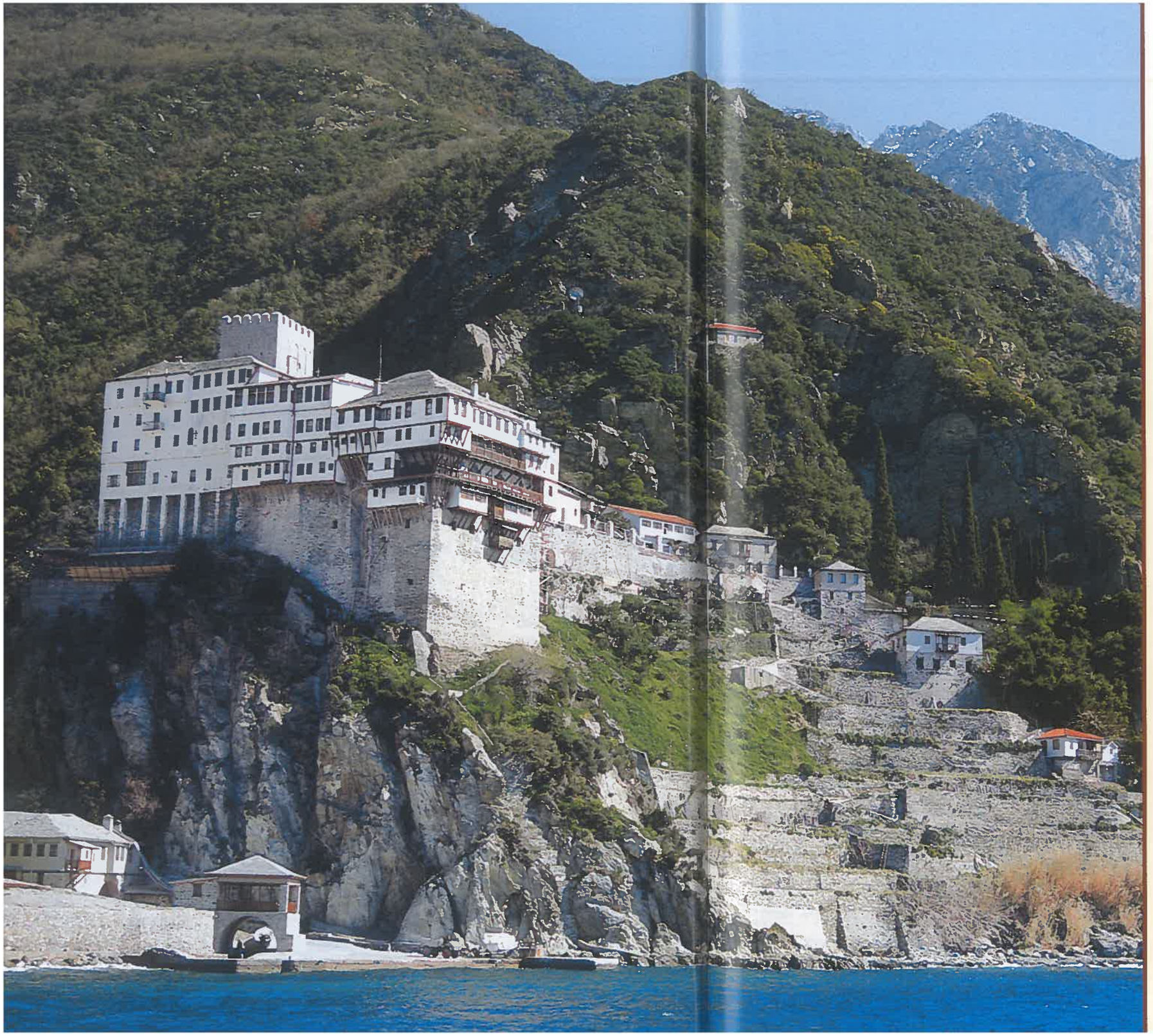

MĂNĂSTIRILE DE LA MUNTELE ATHOS

MĂNĂSTIREA DIONISIU

Mănăstirea Dionisiu, văzută de pe un drum ce duce la mănăstirea Grigoriu. În spate, portul mănăstirii Sfântul Pavel.

MĂNĂSTIREA DIONISIU

În partea meridională a peninsulei, pe coasta occidentală, pe vârgul unei stânci abrupte cu o înălțime de 50 de metri, este clădită mănăstirea Dionisiu.

Tradiția spune că Dionisie din Kastoria strânge laolaltă câțiva călugări pe stâncă și că el se va retrage mai târziu într-o grotă situată puțin mai sus. Într-o noapte, o lumină roșie apărut pe cer „lumină din lumina eternă" și străluci mult timp deasupra stâncii. Dionisie a interpretat acest semn ceresc ca pe un ordin de a clădi o mănăstire.

Fratele lui, Teodosie, venise cu el la Muntele Athos pentru a deveni călugăr. Când Dionisie se retrase în grota în care trăia ca sihastru, fratele lui intră în mănăstirea Filoteu. Teodosie merse mai târziu la curtea imperială, avansă rapid în ierarhie, deveni părintele duhovnicesc al împăratului Alexis III Comnenul și fu hirotonit mitropolit de Trebizonda. Teodosie îl convinse pe împărat, în 1347, să recunoască fondarea mănăstirii Dionisiu și să ratifice această decizie printr-o hotărâre imperială, care este păstrată într-un sipet din mănăstire. Acest document ornat în mod deosebit, cu miniaturi ce îi reprezintă pe Alexis Comnenul, împărat de Trebizonda, pe soția sa Teodora și pe Sfântul Ioan Botezătorul, nu numai că a ratificat vărsarea unei sume alocate

Cristelniță veche din curtea cea mică, sprijinită de zidul bisericii din mănăstire.

construirii mănăstirii, ci a şi dispus oferirea unei importante alocaţii anuale pentru a o renumi mănăstirea Marelui Comnen.
Împăraţii Ioan şi Constantin Paleologul au fost binefăcătorii următori ai mănăstirii dar, după căderea Constantinopolului în 1453, donaţiile lor au încetat brusc. Binefăcătorii bizantini au lăsat locul suveranilor Moldovei şi Valahiei. Numele de Radu şi Neagoe (1512-1521), care au oferit sumele necesare construirii turnului fortificat şi apeductului, sunt menţionate în mod deosebit.
În octombrie 1535, un groaznic incendiu distruse aproape toate clădirile mănăstirii, în afara turnului, care era mai bine echipat ca să reziste la un asemenea dezastru. Încă o dată, suveranii Valahiei şi ai Moldovei şi-au manifestat interesul asigurând reconstrucţia aripii orientale a ansamblului monastic ce era formată din bucătărie, beci şi alte dependinţe.
Marele duce Petru al IV-lea a clădit noua biserică în timp ce ducele Alexandru al IV-lea şi soţia sa Ruxandra, fiica lui Petru, au finanţat reconstruirea sălii de mese (1568) şi a clădirii de şase etaje dinspre mare, a balcoanelor pitoreşti şi a trecerilor acoperite care, şi azi, îi dau mănăstirii aspectul lui caracteristic. Partea de clădiri dinspre grădină este atribuită fraţilor Lazăr şi Boris de Piavista. Acestor binefăcători le mai pot fi adăugaţi

Zidurile din sala de primire din faţa sălii de mese, aproape de biserică, ornate cu fresce din Apocalipsă, constituie probabil reprezentarea completă cea mai importantă a acestui ciclu.

episcopii Macarie şi Ieremia, ce au trăit în mănăstire până la moartea lor şi i-au lăsat averea lor importantă.
După marele incendiu din 1535, biserica a fost construită (1537-1547) în curtea mică a mănăstirii, iar frescele sale îi sunt atribuite lui Giorgis, unul dintre principalii reprezentanţi ai şcolii cretane. Un tipicon din 1634 menţionează că frescele de la mănăstirea Dionisiu au fost realizate de acest strălucit artist *"Maestrul Georgis Cretanul"*.
Frescele din pronaos sunt posterioare şi au fost executate de un pictor român. Iconostasul foarte impresionant, acoperit în întregime cu o foiae de aur pur, este unul dintre cele mia remarcabile de la Muntele Athos. El este ornat cu icoanele cele mai importante din mănăstire, dintre care cinci ale Marii Rugăciuni (Deisis), opere ale celebrului pictor cretan Eufrosine (1542).
Biserica este dedicată Naşterii Sfântului Ioan Botezătorul a cărei sărbătoare este la 24 iunie. Cea mai importantă icoană a mănăstirii, cea a Fecioarei Maria a Acatistului, este şi ea atribuită evanghelistului Luca. În timpul asedierii Constantinopolului de către avari, în 626, patriarhul Serghie a plimbat icoana în jurul zidurilor şi a arătat-o celor asediaţi pentru a-i încuraja. Imnul acatist (în picioare), compus de Serghie însuşi, este cântat în fiecare zi în faţa icoanei.

Reprezentările de pe zidul din sala de mese le sunt atribuite călugărilor Mercuriu şi Daniel, ce au creat ciclul Judecăţii de apoi în 1603.

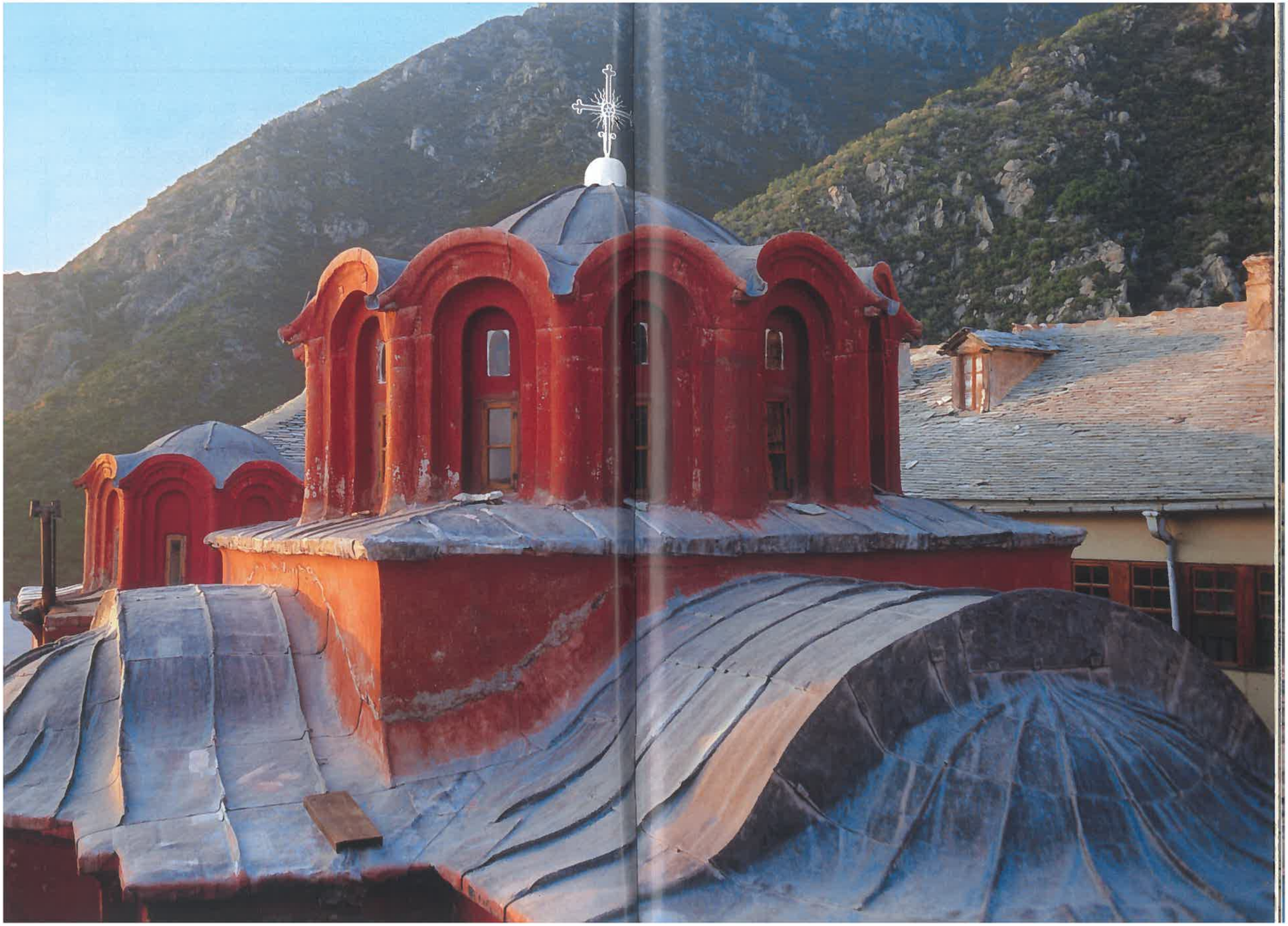

Fresce cu scene din Apocalipsă, între biserică şi sala de mese. cărui fresce ilustrează scene

din Apcalipsă şi se numără printre cele mai impresionante şi mai cunoscute din mănăstirile athonite. O uşă din lemn sculptat, ornată cu reprezentări animale mitice, duce la sala de mese.

Tezaurul conține obiecte prețioase lumești, ca o placă din fildeş cu basorelief, ornată cu scene de la Răstignirea pe cruce, cruci de aur, potire, evanghelii şi un evangheliar datând din 1201, a cărei legătură este fin ornată cu smalț.

Colecția bibliotecii are 1100 manuscrise şi 27 de suluri de pergamente. Ea conține şi mai mult de 5000 de incunabule şi un mare număr de dicționare din secolul al XIV-lea precun şi hotărârea lui Alexis, deosebit de împodobită, ce ratifică ridicarea mănăstirii.

Unele evanghelii sunt legate cu un o pricepere şi cu o artă deosebite. Una dintre ele este tetraevanghelul din secolul al XIII-lea ce este magnific legat cu o copertă din lemn sculptat de o finețe excepțională.

Printre sfintele obiecte, să menționăm o bucată din lanțul ce servi la legarea apostolului Petru, prizonier la Roma. În cripta bisericii sunt păstrate rămăşițele lui Nifon I, patriarh de Constantinopol (1486-1489 şi 1497-1498), ce petrecu ultimii ani ai vieții sale în mănăstire fără a fi recunoscut la început. Apoi, el a fost canonizat.

Printre sfintele moaşte, să menționăm şi mâna dreaptă a Sfântului Ioan Botezătorul.

Paginile 94-95: în mijlocul curții celei mici se ridică biserica mănăstirii cu ale sale cinci domuri.

Crucea împărătesei Elena Paleologhina, sec. XV

Ripidă, 1661

Pectoral, sec. XVII.

Cădelniță, sec. XIX.

Pectoral, sec. XVII.

MĂNĂSTIRILE DE LA MUNTELE ATHOS

MĂNĂSTIREA CUTLUMUŞ

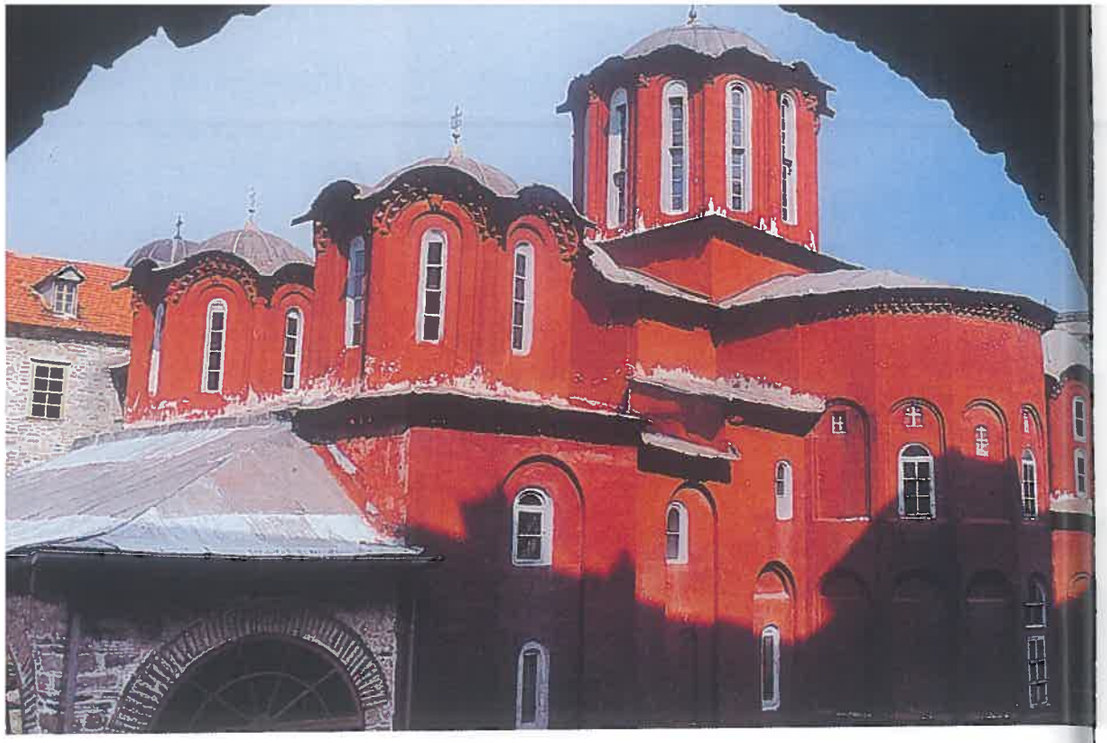

MĂNĂSTIREA CUTLUMUŞ

Mănăstirea Cutlumuş se situează la cinci minute de mers , la sud de capitală, pe un versant fertil, printre vii şi livezi, la o altitudine de 320 de metri.

Tradiţia scrisă şi orală îl menţionează ca fondator al mănăstirii pe sfântul Cutlumuş, despre care nu avem alte informaţii. După o versiune, mănăstirea a fost fondată de călugări din Palestina, dat fiind că numele Kutlumu înseamnă în vechea arabă "Mântuitorul schimbat la faţă", căruia biserica îi este închinată.

Primul indiciu istoric atestat al existenţei mănăstirii este în anul 1169 şi provine de la Isaia, egumenul său. Ceea ce este sigur, este că mănăstirea a suferit atât de multe atacuri de piraţi şi de briganzi în secolele al XII-lea şi al XIII-lea, ca şi din partea mercenarilor catalani, încât supravieţuirea sa a devenit precară.

În 1344, protepistatisul Isaac, cu scopul de a creşte veniturile mănăstirii, îi oferi micile mănăstiri în ruină Anpaftasis şi Filadelfu ca şi mănăstirile abandonate Stavronikita şi Profetul Ilie. Când Hariton de Imbros a devenit egumen la Kutlumuş la sfârşitul secolului al XIV-lea, mănăstirea a început să prospere.

Hariton, unul dintre egumenii cei mai importanţi din mănăstire, a solicitat ajutorul

financiar al suveranilor din ţările de la Dunăre, dar şi al Serbiei şi al Bulgariei. El a mai cerut ajutor şi grecilor.

Prinţul Ioan Vladislav a apărut ca binefăcătorul cel mai generos din această epocă, preluând aproape toate cheltuielile de reconstrucţie a mănăstirii. El a mai făcut de asemenea şi multe lucruri pentru renaşterea spirituală a mănăstirii, încurajând numeroşi călugări din ţara lui să meargă la Cutlumuş.

Când Hariton a fost hirotonit mitropolit al Ungariei şi al Valahiei, el şi-a păstrat postul de egumen al mănăstirii, pe care o susţinu cu toate mijloacele posibile. Astfel, în anii următori, mănăstirea Cutlumuş a început să fie faimoasă încât patriarhul Antonie o proclamă "patriarhală şi stavropighică". Hariton a putut conserva identitatea greacă a mănăstirii, deşi renaşterea ei s-a datorat unui mare număr de călugări români care s-au instalat acolo.

Câţiva ani după căderea oraşului Constantinopol, în 1497, un teribil incendiu a avut consecinţe dezastruoase. De această dată, ajutorul veni de la suveranul Valahiei, Radu cel Mare, care a furnizat fondurile necesare restaurării clădirilor care fuseseră distruse de foc, precum şi pentru ridicarea marelui turn, în 1508. mai veni ajutor şi din partea voievodului Neagoe: graţie lui, restaurarea a putut să fie finalizată. În cursul deceniilor ulterioare, influenţa călugărilor

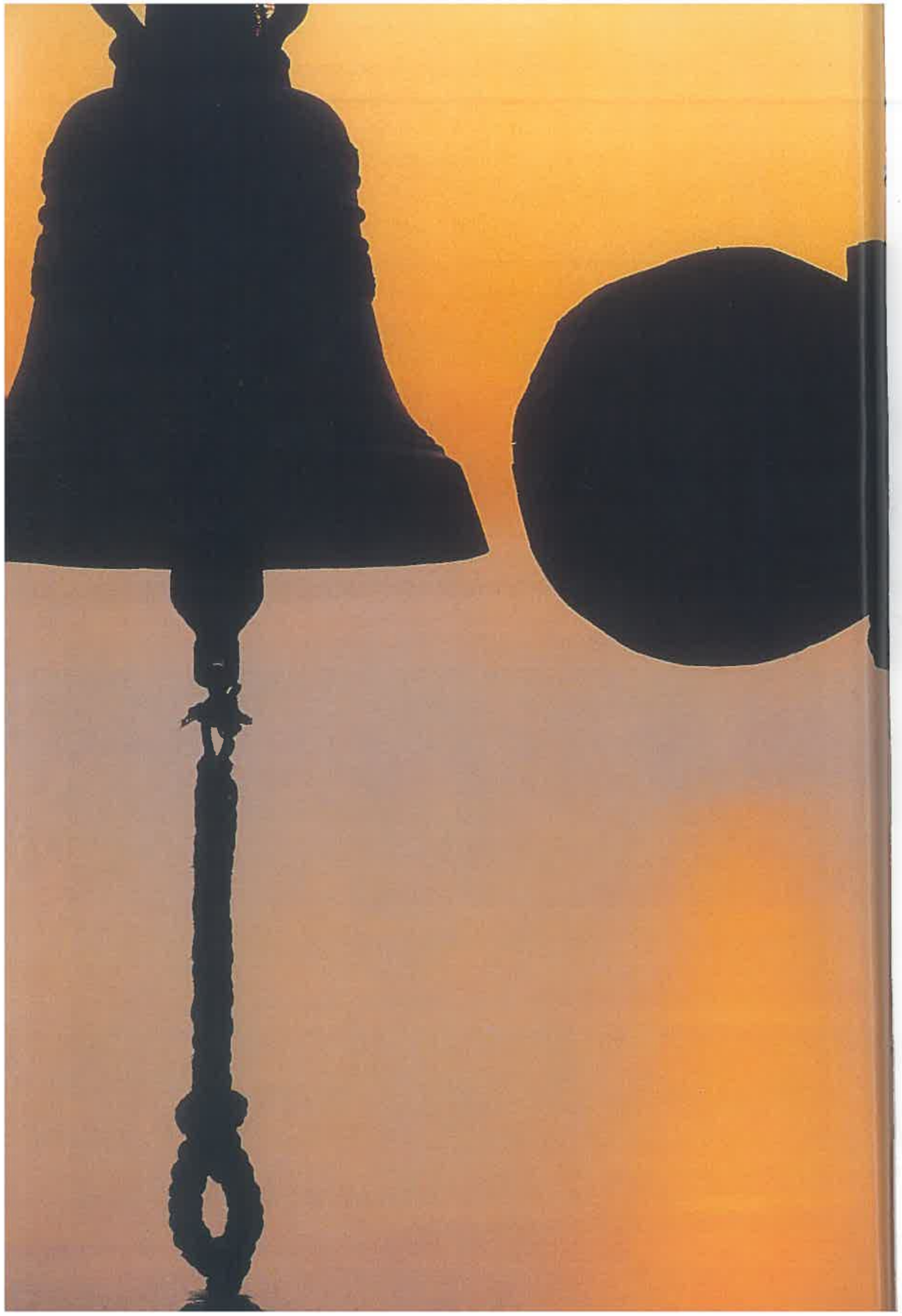

români asupra mănăstirii a diminuat considerabil, iar mănăstirea, atunci locuită mai ales de greci, ocupa locul al şaselea în ierarhia mănăstirilor athonite, poziţie pe care a conservat-o până în prezent. Totuşi, susţinerea financiară a suveranilor români a durat până în 1861. Dar, când a luat fiinţă Statul român, prinţul Alexandru Ioan I a confiscat toate bunurile mănăstirii din România. Între timp, mănăstirea câştigase simpatia altor binefăcători. Astfel, când în 1767 un incendiu devastator a distrus aripa estică a mănăstirii, daunele au putut fi reparate, încă o dată, graţie ajutorului generos al patriarhului de Alexandria, Matei III, care s-a retras în mănăstire ca simplu călugăr şi i-a lăsat toată averea sa. Graţie susţinerii episcopilor greci, mănăstirea a supravieţuit după incendiile din 1857 şi din 1870, care, din fericire, nu au făcut daune nici în biserică, nici în bibliotecă, nici în tezaur. Ultimul incendiu de acest fel a avut loc în 1980, când toată aripa estică a căzut pradă flăcărilor. Biserica, aşa cum este ea astăzi, datează din 1540. Frescele, opere ale pictorilor din şcoala cretană, datează din aceeaşi epocă. În afara celor o sută de icoane, o icoană a Fecioarei Maria este în mod deosebit venerată. Capela în care se află icoana făcătoare de minuni a Deosebitului Ajutor – care este considerată de nedistrus de foc, deoarece a supravieţuit atâtor incendii – este încorporată în exonartex. Această

Intrarea în exonartex este păzită de arhanghel.

icoană este probabil de origine cretană. După tradiție, o dată, când nişte pirați au atacat mănăstirea, Fecioara Maria a trimis o ceată deasă care îi obligă pe atacanții surprinşi să fugă.

În interiorul bisericii, aproape ascunsă într-o nişă, există o frescă a împăratului Andronic al II-lea, un mare binefăcător al mănăstirii. Sala de mese datează din secolul al XVIII-lea în timp ce fiala şi clopotnița – care este separată de biserică – datează din secolul al XIX-lea. Biblioteca are 3500 de incunabule, mai mult de 350 de manuscrise şi 100 de pergamente bogat ornate cu miniaturi. Manuscrisul nr. 60, datând din 1711, prezintă o interesantă particularitate. Fondul lui diferă de fondurile aurite tradiționale care evocă lumea de dincolo; ea este pictată în tonuri de albastru închis, foarte realiste.

Tezaurul conține veşminte preoțeşti prețioase şi obiecte de mare valoare, ca şi sfinte moaşte, ca cele ale Sfântului Gherasim (+1812), care au supraviețuit tuturor incendiilor.

Optsprezece chilii şi trei sihăstrii depind de mănăstirea Cutlumuş, ca şi schitul vecin, Sfântul Pantelimon. Cam jumătate din cele douăzeci şi trei de case al frumosului schit sunt locuite.

Mănăstirea este închinată Schimbării la Față, a cărei sărbătoare este celebrată la 6 august.

Pagini 104-105: **fresce de deasupra intrării în exonartex**

Potir rus din argint aurit cizelat, 1850.

Sfânta Scriptură. Ediție imprimată la Leipzig (1697) cu o copertă originală.

Potir cizelat cu reprezentări de personaje sfinte, 1850

Sfânta Fecioară Maria din Altar, icoană tăcătoare de minuni, cca.1750.

MĂNĂSTIRILE DE LA MUNTELE ATHOS

MĂNĂSTIREA PANTOCRATOR

Biserica situată în partea de nord a curții pavată cu dale.

MĂNĂSTIREA PANTOCRATOR

Valurile golfului Strimonic lovesc aproape constant stâncile înalte de 50 de metri, pe coasta estică a peninsulei Athos, ce domină mănăstirea Pantocrator (a lui Hristos cel Atotputernic), la trei ore şi jumătate de mers, de capitala situată în sud-vest. Un document semnat de patriarhul de Constantinopol, Calist, confirmă că mănăstirea a fost fondată în 1357, când a început construcția bisericii. Construcția a fost terminată câțiva ani mai târziu, în 1368, aşa cum atestă o inscripție conform căreia mănăstirea a fost fondată de Alexis cel Mare Stratopedarhul şi de fratele său, Ioan (care aveau intenția de a deveni călugări şi de a-şi petrece restul vieții lor la mănăstire). Împăratul Ioan V Paleologul, rudă a fondatorilor, le-a alocat sume de bani considerabile celor doi frați iar succesorii lui au continuat. O inscripție, ce menționa un eventual al treilea fondator înainte de 1536, Marele Logotet al Ungariei şi al Valahiei, Stanlu, a fost îndepărtată din nartexul bisericii în 1847, când clădirea a fost modificată. În 1390, la exact douăzeci de ani după încheierea lucrărilor de construcție, mănăstirea Pantocrator, a fost devastată de un incendiu, dar reconstruită grație ajutorului generos al fondatorilor, cel al împăratului Manuel II Paleologul (1391-1425) şi al patriarhului Antonie IV (1389-1390). În această epocă, cele mai mici mănăstiri Fakinu, Falakru, Mântuitorul şi Sfântul Dimitrie – care este azi un schit – au fost supuse jurisdicției mănăstirii Pantocrator.

După căderea oraşului Constantinopol, domnitorii români au susținut mănăstirea. După încercările prin care a trecut mănăstirea,

din cauza incursiunilor şi a jafurilor ocupanților turci în secolul al XV-lea, o perioadă de mare prosperitate a început în secolul al XVI-lea, prin ajutorul generos al suveranilor din Valahia. A şaptea sa poziție în ierarhia mănăstirilor athonite, pe care a păstrat-o până azi, datează din această epocă.

Cel mai important dintre binefăcătorii mănăstirii Pantocrator în secolul al XVIII-lea a fost grecul fanariot, Ioan Mavrocordat (1716-1719). Susținerea Ecaterinei cea Mare, împărăteasa Rusiei, s-a manifestat prin autorizarea pe care ea o acordă călugărilor din mănăstire de a aduna fonduri pe teritoriul său. Un incendiu devastator în 1773 a distrus încă o dată aproape tot ansamblul monastic şi reconstrucția a putut fi realizată grație imensei contribuții a călugărului şi vistiernicului, Chiril. După cele două războaie mondiale, un alt incendiu a distrus aripa nordică a mănăstirii. Clădirile au fost restaurate de Serviciul grec al Antichităților.

Biserica din mănăstirea Pantocrator este cea mai mică din Muntele Athos. Frescele cele mai vechi, datând din 1538, au fost restaurate de Matei-Ioan de Nausa. Totuşi, anumite părți din vechile fresce s-au păstrat, aşa cum ar fi Rugăciunea (Deisis) şi Adormirea

Priveliştea incomparabilă a sudului dintr-un pavilion de primire. În depărtare, ultimele raze de soare în asfințit luminează discret vârful Athos. În centru, mănăstirea Stavronikita abia se distinge.

Turnul de pe țărm între mănăstirea Stavronikita și mănăstirea Pantocrator

Maicii Domnului, ca şi multe icoane de sfinți. În afara mormântului fondatorilor mănăstirii, biserica mai are şi un frumos iconostas datând din 1622-1640. Clădirea a fost modificată în 1847, când cele două pronaosuri au fost unite într-un singur mare exonartex, căruia îi fu adăugat un nou exonartex cu vitralii.

Sala de mese din fața bisericii, ridicată în 1741, este încorporată în aripa în care se află chiliile călugărilor. Ea a fost împodobită cu fresce în 1749 şi mărită în 1866. Un mare număr de cărți şi manuscrise dintre cele mai prețioase din bibliotecă au fost din fericire salvate de incendii. Astăzi, colecția cuprinde 3500 de lucrări tipărite, două suluri de pergament şi aproape 350 de manuscrise. Unele dintre cele 70 de pergamente pe care ea le conține sunt opere de artă minunate. Trebuie să semnalăm mai ales manuscrisul nr. 61, o psaltire împodobită cu miniaturi din secolul al IX-lea, ca şi manuscrisul nr. 234 cu o copertă din argint. Deşi măsoară 17 X 12,4 cm , el are 574 de pagini de pergament; scrierea în minuscule a textului împodobit cu miniaturi este de un milimetru, iar pentru a-l citit este necesară o lupă.

Tezaurul conține bucăți din scutul sfântului Mercur, icoane făcătoare de minuni, fragmente din Adevărata Cruce, giulgiuri brodate cu aur şi sfinte moaşte, cum ar fi piciorul drept al Sfântului Andrei, moaştele sfinților Come şi Damian, cei doi medici vindecători, şi a altor numeroşi sfinți. Icoana cea mai venerată în Mănăstirea Pantocrator este cea a Fecioarei Maria Gerondissa. Se spune că acum mult timp, în timpul unei slujbe, icoana îi porunci preotului săvârşitor să scurteze slujba pentru ca egumenul în pragul morții să poată primi împărtăşania. Schitul rus al Profetului Ilie, care se situează pe un versant împădurit de deasupra mănăstirii, îi aparține acesteia. Celebrul călugăr rus şi reformator, Paisie Velitsovki, veni să viețuiască aici în 1757. În anii următori, schitul nu a încetat să se mărească, ceea ce îi creă probleme cu mănăstirea. Patriarhul Neofit II a pus capăt conflictului printr-un decret, în virtutea căruia schitul i-a fost cedat mănăstirii. Şaisprezece kelia şi treizeci de mici comunități monastice, kalivii, îi mai aparțin mănăstirii, care este închinată Schimbării la față, a cărei sărbătoare este celebrată la 6 august.

Paginile 114-115: vedere a mănăstirii Pantocrator

Ripidă, sec. XVIII

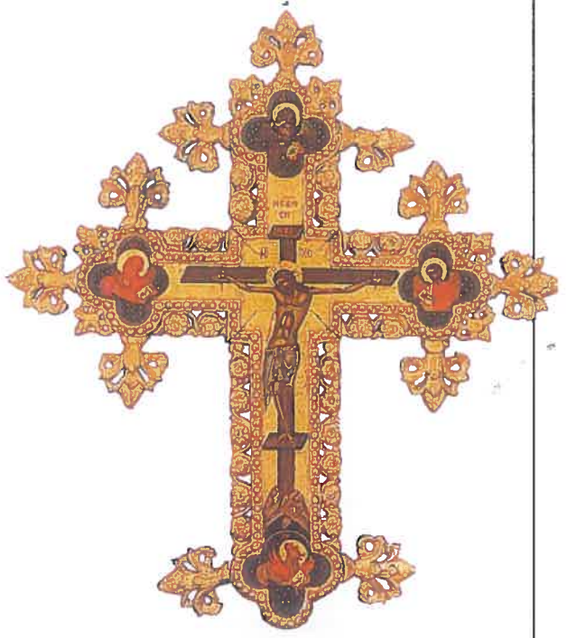

Cruce de iconostas, 1600

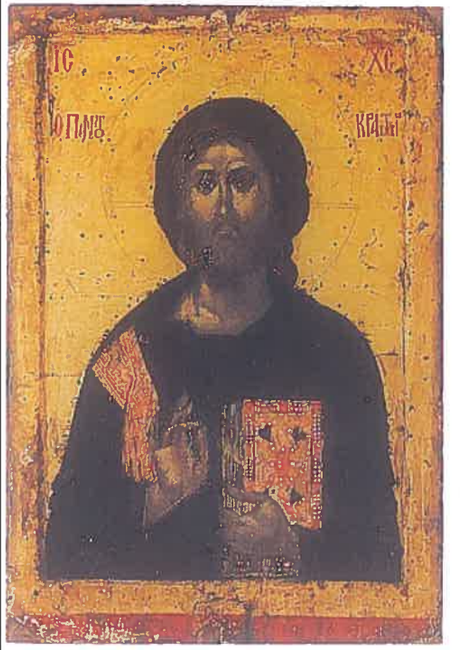

Icoană cu două fețe reprezentându-i pe Pantocrator şi pe Sfântul Atanasie, sec. XIV.

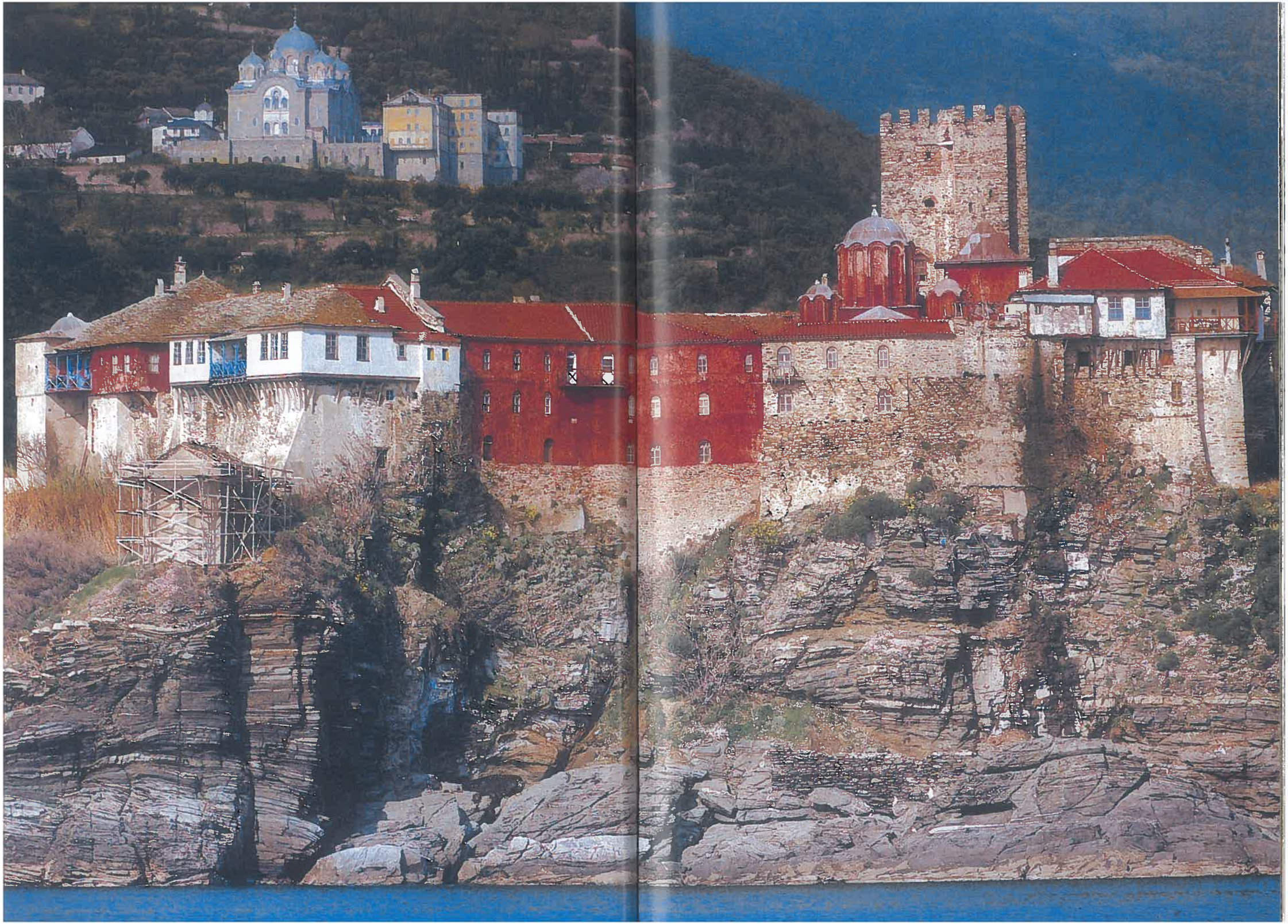

MĂNĂSTIRILE DE LA MUNTELE ATHOS

MĂNĂSTIREA XIROPOTAMU

Grădina şi, la dreapta, biserica Sfintei Cruci aproape de poarta mănăstirii.

MĂNĂSTIREA XIROPOTAMU

La numai o jumătate de oră de mers de Daphni, pe îngustul drum de pământ de 11 km care leagă portul de Karyes, se situează mănăstirea Xiropotamu, la 200 de m altitudine, pe o pantă lină care duce la coasta vestică a peninsulei.

Tradiţia atribuie fondarea mănăstirii împărătesei Pulcheria (399-453), soţie a împăratului Marcian, sau împăratului Constantin VII Porfirogenetul (913-959) sau chiar lui Roman I Licapenul.

După versiunea cea mai plauzibilă privind fondarea mănăstirii, ea ar fi fost construită la sfârşitul secolului al X-lea, la numai câţiva ani după Marea Lavră, de către călugărul Pavel Xeropotaminos. Acest călugăr, care a fost primul egumen al mănăstirii, a fost unul din personalităţile duhovniceşti eminente ale epocii – asemenea contemporanului său Atanasie Atonitul – şi a fost unul din semnatarii primului tipicon de la muntele Athos, "Tragosul".

Pe o înălţime aproape de albia râului Xiropotamos ("torent pe uscat"), care, iarna sau după furtuni puternice, se umflă deosebit de mult, mănăstirea va prospera în secolul al XI-lea, graţie fondurilor furnizate de împăraţii bizantini, şi deveni una dintre cele mai frumoase şi mai bogate mănăstiri. Această prosperitate a durat până la începutul secolului al XIII-lea, în afara anilor în care a suferit grave daune cauzate de cutremure, jafuri ale piraţilor şi

ale sarazinilor sau distrugeri din partea mercenarilor catalani. După recucerirea oraşului Constantinopol, mănăstirea a fost susţinută financiar de împăratulMihai VIII Paleologul (1259-1282) – cum o indică un decret al împăratului (1275) – care, după tradiţie, a vizitat mănăstirea. Atunci când, în 1280, aproape toate clădirile mănăstirii au fost distruse de flăcări, un alt împărat, Andronic II Paleologul (1282-1328) a furnizat fondurile necesare reconstrucţiei sale şi i-a făcut donaţii importante. De aceea, el este considerat ca unul dintre noii fondatori ai mănăstirii.

În secolele al XIV-lea şi al XV-lea, suveranii Serbiei au oferit mănăstirii fonduri importante care au servit la construcţia zidurilor înalte şi a turnului, cu scopul de a stopa incendiile. În 1445, biserica a fost în întregime reconstruită. Dar un alt incendiu devastator s-a produs sub dominaţia turcă (1507). Teribilul dezastru ce cauză acest incendiu a fost reparat graţie călugărilor şi asistenţei financiare a sultanului Selim I (+1520). În legătură cu acest ajutor, tradiţia prezintă următoarea relatare: într-o zi în care sultanul Selim I se afla în Egipt, el avu viziune în timpul somnului: tineri frumoşi i-au înconjurat armata şi i-au zis că familia sa, dinastia otomană, va domina un imens imperiu, cu condiţia ca el să se arate generos faţă de călugărul care se va prezenta în faţa

lui în curând şi îi va face o cerere. Sultanul, în acelaşi timp surprins şi neliniştit, le vorbi a doua zi dimineaţă despre viziunea sa consilierilor lui şi află că toţi avuseseră vise asemănătoare în timpul nopţii. Când el îi ceru unuia dintre soldaţii săi creştini, numit Gheorghe, să-i interpreteze visul, el fu înştiinţat despre teribilul dezastru suferit de mănăstirea Xiropotamu de la Muntele Athos. Sultanul trimise la această mănăstire dar şi celorlalte mănăstiri de la Athos bogate daruri. Prin promulgarea celebrului document "Hati Sherif" (ordin sacru), el puse muntele sfânt sub protecţia sa personală.

Un alt incendiu se produse în 1609 iar mănăstirea a fost reconstruită cu ajutorul suveranilor români. În această epocă, mănăstirea trecuse de pe locul nouă pe locul opt în ierarhia athonită, loc pe care-l păstrează şi astăzi. Totuşi, ea pierdu un număr suficient de mare dintre pământurile sale.

Începând cu 1760, mănăstirea cunoscu o nouă perioadă de prosperitate, când patriarhii ecumenici Timotei II (1612-1620) şi Metodie

Albastrele dale şi plăcile încastrate în zidurile curţii creează un frumos contrast cu roşiile cărămizi.

I (1668-1671) i-au oferit ajutorul sub forma unor importante subvenţii. Totuşi, o contribuţie mai substanţială a fost cea a lui Cezar Dapontes, care, înainte de a deveni călugăr fusese un trimis la curtea suveranilor fanarioţi din Moldova, Constantin şi Ioan Mavrocordat. Acest intelectual şi poet grec a fost o personalitate strălucită a epocii. În cursul numeroaselor sale călătorii, el a reuşit să strângă sume considerabile pentru mănăstirea Xiropotamu şi, astfel, comunitatea monastică dispunea de mari sume de bani, chiar după restaurarea clădirilor şi după ridicarea turnului. Metoda lui Dapontes pentru a colecta bani, ce consta în prezentarea moaştelor sfinte şi a fragmentelor din Adevărata Cruce, în cursul călătoriilor sale, a fost mai târziu imitată de alţii, în tentativa lor de a reuni fondurile necesare reparaţiilor succesive de care mănăstirea avea nevoie.

Frescele bisericii, zidită între 1761 şi 1763 cu ajutorul lui Dapontes, au fost realizate în 1783 de Constantin, Atanasie şi Naum de Korytsa. Deşi ele sunt relativ recente, ele

Din pavilionul de primire, partea de vest a mănăstirii Xiropotamu.

au o calitate excelentă. În biserică, există o inscripție imaginată de Dapontes în secolul al XVIII-lea, gravată aproape de vulturul cu două capete, ce indică anul 6438 de la crearea lumii, adicăanul 930 după calendarul nostru. În afara superbului iconostas din lemn sculptat, biserica mai are şi 200 de icoane ce pot fi transportate. Fiala din marmură purpurie care se află în curte, aproape de biserică, a fost construită în timpul lui Dapontes (1783). Frescele din sala de mese, a cărei construire

a fost finanțată de suveranul din Valahia, Alexandru, au fost executate la jumătatea secolului al XIX-lea de către pictorii Sofronios şi Nichifor de la schitul Sfânta Ana.

Din fericire, cărțile, moaştele sfinte şi celelalte obiecte sfinte, aparținând mănăstirii, au fost salvate de incendiile devastatoare care au cuprins mai multe ori mănăstirea. Incendiile cele mai recente au avut loc în 1952 şi 1974. Daunele în aripa sud-vest provocate de ultimul dintre acestea nu au fost încă reparate. Biblioteca ce se află deasupra nartexului, conține 409 manuscrise, dintre care 20 de pergamente şi mai mult de 4000 de lucrări tipărite şi incunabule.

Tezaurul mănăstirii conține cea mai mare bucată din Adevărata Cruce, pe care se observă o gaură făcută de un cui. În afara acestui obiect prețios, cel mai sfânt dintre toate, opera de artă cea mai importantă este, incontestabil, vasul de împărtăşanie din steatit al Pulcheriei, un dar al împărătesei, cu un diametru de 15 cm, în interiorul căruia se află gravate 15 personaje în jurul scenei Pregătirii Tronului. Tezaurul mai are şi sfintele moaşte ale celor Patruzeci de Mucenici de la Sebasta, ca şi câteva cârje episcopale din chihlimbar, veşminte preoțeşti brodate cu aur şi obiecte de cult.

Mănăstirea Xiropotamu este dedicată celor Patruzeci de Mucenici de la Sebasta a căror sărbătoare este celebrată la 9 martie. Patru alte kelia şi cea mai mare parte dintre clădirile din portul Daphni îi aparțin mănăstirii.

Paginile 124-125: ***vedere exterioară a mănăstirii Xiropotamu***

Ordinul lui Andronic II Paleologul, 1295.

Carte liturgică, 1698.

Patrafir împodobit cu copacul lui Iesei, sec. XVIII.

Vasul de împărtăşanie al Pulcheriei, sec. XIV.

MĂNĂSTIRILE DE LA MUNTELE ATHOS

MĂNĂSTIREA ZOGRAFU

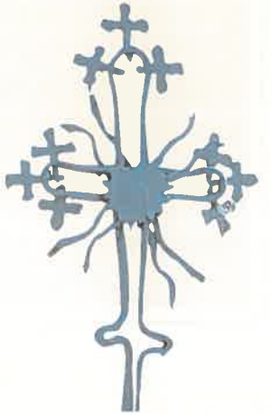

MĂNĂSTIREA ZOGRAFU

În centrul părții nordice a peninsulei Athos se întinde o vale înverzită care, dintre partea vestică se desfășoară spre interior și se divide în trei văi mai mici, care urcă spre coline. Într-o pădure din acest loc se situează mănăstirea bulgară Zografu, la o altitudine de 180 de metri. Luând-o pe un drum la dreapta, ajungem la mănăstirea Hilandar după două ore de mers și, dacă mergem înainte, ajungem două ore mai târziu la mănăstirea Esfigmenu, pe coasta estică a peninsulei.

Situația avantajoasă a mănăstirii a protejat-o deseori de distrugeri. Paznicul din port putea în general să avertizeze la timp mănăstirea de venirea piraților sau a altor invadatori. Deseori, totuși, atacanții reușeau să-l înșele sau chiar să-l ucidă. Astfel, ei puteau să se apropie de mănăstire fără nici o dificultate și să o jefuiască.

În ceea ce privește fondarea și numele mănăstirii, tradiția relatează că ea a fost ridicată de trei frați și călugări, Moise, Aaron și Ioan de Ohrida, care nu erau de acord cu sfântul căruia să-i dedice mănăstirea. Au închis un tablou de lemn în biserică și s-au rugat pentru ca un mesaj divin să le fie trimis. În aceeași noapte, foarte departe de Muntele Athos, sarazinii au atacat și jefuit mănăstirea Fanuel în Palestina și icoana Sfântul Gheorghe a

fost cât pe ce să fie distrusă. Atunci s-a produs o minune și, a doua zi dimineața, călugării care se rugau pentru mesajul divin, au descoperit în biserica lor icoana sfântului Gheorghe care „nu fusese făcută de mână de om". Se mai zice că, în noaptea aceea, icoana a luminat. De atunci, mănăstirea a fost numită Zografu (a pictorului).

Prima sursă istorică ce menționează mănăstirea este primul tipicon din 972, Tragos, care este semnat și de egumenul mănăstirii, Gheorghe. Este foarte probabil ca deja la această epocă să fi locuit în mănăstire unii călugări, dar, din nefericire, nu știm aproape nimic din istoria lor până în secolul al XIII-lea. Spre sfârșitul acestui secol, soldații trimiși de împăratul Mihail VII Paleologul și de patriarhul Ioan Bekkos, cei doi înverșunați apărători ai unirii dintre cele două Biserici, au torturat și au ars vii douăzeci și șase de călugări anti-uniați din mănăstire. Un monument ridicat în 1873 în curte, aproape de intrarea în mănăstire, atestă că acest fapt s-a produs în 1276. Totuși, Mihail a fost acela care a oferit "mănăstirii bulgare" considerabile sume de bani. Incursiunile mercenarilor catalani în 1307-1309 au provocat importante distrugeri. Ei au ucis numeroși călugări, au jefuit mănăstirea și i-au dat foc, ceea ce distruse cea mai mare parte a clădirilor. Aproape toate clădirile care există astăzi datează din secolul al XIX-lea. După aceste dezastre, suveranii sârbi și împărații Paleologi au adus ajutoare financiare pentru reconstrucția mănăstirii. Sub ocupația turcă,

Fresca de pe cupolă cu scene din Apocalipsa Sfântului Ioan (sec. XIX).

mănăstirea a fost susținută și de suveranii din țările de la Dunăre. Această scurtă perioadă de prosperitate a fost urmată de una de declin, iar mănăstirea a fost aproape abandonată. În anii în care călugării pierduseră aproape orice speranță, un nou binefăcător a apărut: suveranul ungar Ştefan VI cel Bun, ce a contribuit mult la renaşterea mănăstirii. În 1716, aripa de sud-est a fost construită. În acel timp, în afara bulgarilor, mai trăiau în mănăstire călugări sârbi şi greci. După 1845, totuşi, numai bulgarii trăiau aici iar slujbele nu mai erau celebrate decât în limba bulgară. Între 1862 şi 1869, aripa nordică a fost construită ca şi intrarea fortificată, cu porți din fier forjat care mai există şi azi. Ultimul incendiu a avut loc în mănăstire în 1976.

Biserica, ridicată în 1800, a fost decorată cu picturi în 1817, iar nartexul în 1840. Cupola fialei se sprijină pe opt coloane. În centru, există o fântână împodobită cu capete de lei, a căreia bază este o statuie de călugăr din

Fresce reprezentând sfinți în biserica mănăstirii.

marmură. Dintre cele şaisprezece capele din mănăstire, opt sunt în incinta sa. Cele două mai importante sunt cea a Fecioarei Maria a Imnului Acatist în curte, aproape de biserică, şi cea dedicată Sfinților Chiril şi Metodiu care are fresce foarte frumoase. În privința icoanei Imnului Acatist, se spune că într-o zi, un călugăr a intonat imnul în întregime în fața icoanei fără a lua pauză. Pentru a-l recompensa pentru evlavia sa, Fecioara Maria, în timp ce piraţii se apropiau de mănăstire, îl anunță ca să dea alarma şi, astfel, mănăstirea a fost salvată. Biblioteca bine aranjată din mănăstire, care este amenajată în turn, conține zece mii de lucrări tipărite ca şi numeroase manuscrise greceşti, câteva rare manuscrise slave şi bulgare şi altele în mod deosebit prețioase. Cel mai important este manuscrisul bulgar nr.47, psaltirea lui Ravomir, datând din secolul al XIII-lea. Având dimensiunile de 14X10 cm, el conține numeroase miniaturi ca şi o miniatură unică, reprezentând o caleaşcă

Frescă slavă refăcută, a Sfântului Gheorghe.

trasă de patru dragoni cu trup de pasăre şi cu cap de câine. Trei manuscrise slave trebuie, de asemenea, să fie menţionate: minologhiul lui Dragan, din secolul al XIII-lea, cu descrierea vieţii martirilor, manuscrisul nr. 28 care este un tetraevangheliar datând din 1569 şi manuscrisul nr.1, prima istorie a Bulgariei, scrisă de călugărul Paisios în 1745. În afara primei icoane a Sfântului Gheorghe, care este acoperită cu aur, argint şi diamante şi care este în raport direct cu istoria fondării mănăstirii (datând probabil din sec. XII sau din sec. XIII î.Hr.), o a doua icoană a Sfântului Gheorghe, şi o a treia, cadou al lui Ştefan IV de Moldo-Valahia, în 1484, numărându-se printre cele mai importante icoane din mănăstire. Tezaurul conţine sfinte moaşte, veşminte preoţeşti, obiecte de cult, minunate cruci din aur sculptat şi numeroase icoane. Una dintre aceste icoane este cea a Fecioarei Maria Epakuusa, în privinţa căreia se povesteşte următoarea istorie: credinciosul Cosma era foarte preocupat să afle care era cea mai potrivită modalitate de a se apropia de Dumnezeu şi de a-şi salva astfel sufletul. În timp ce îşi punea această întrebare, el a auzit dintr-o dată o voce din cer care i-a poruncit să părăsească mănăstirea şi să devină sihastru. Sărbătoarea ocrotitorului mănăstirii, Sfântul Gheorghe, este celebrată la 23 aprilie.

Carte liturgică, sec. XIV.

Tetraevangheliar, sec. XVI.

Psaltire, sec. XIII.

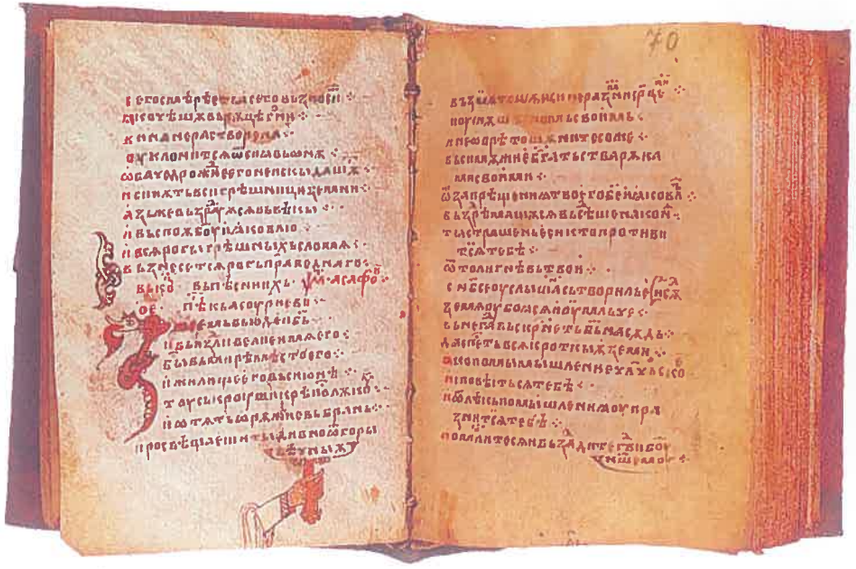

Pagini 134-135: Esonartex.
Frescele îi reprezintă pe Părinţii Bisericii, patriarhii, martiriul sfinţilor şi pe îngeri.

MĂNĂSTIRILE DE LA MUNTELE ATHOS

MĂNĂSTIREA DOCHIARU

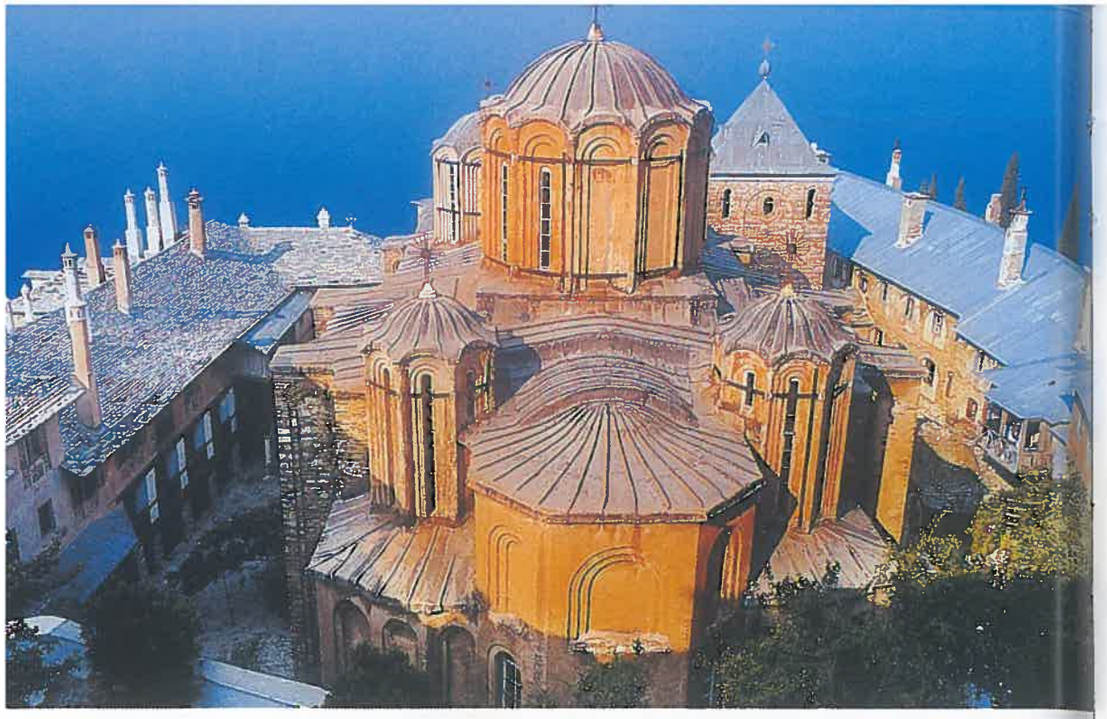

MĂNĂSTIREA DOCHIARU

Ca un palat de basm, mănăstirea Dochiaru, cu diferitele sale clădiri, numeroasele sale hornuri ce se ridică pe acoperişurile de şist, cu balcoanele şi galeriile sale, îi impresionează pe vizitatori. De la plaja frumoasă, mănăstirea se întinde spre panta înverzită, până la turnul de apărare care domină tot ansamblul de clădiri.

Situarea mănăstirii, în partea nordică a coastei occidentale, este extrem de pitorească. Situată la aproape o oră de mănăstirea Xenofont, ea este prima mănăstire pe care o vedem din vaporul ce face legătura dintre Utranupoli şi Daphni. Eutimie, un prieten al lui Atanasie Athonitul, a trăit ca şi călugăr la Marea Lavră unde era econom de mănăstire ("dochiaris"), şi de aceea mănăstirea pe care o fondă a fost numită astfel. După tradiţie, după o primă tentativă de a fonda o mănăstire aproape de Daphni, dedicată sfântului Nicolae, Eutimie a construit primele clădiri ale mănăstirii în jurul anului 976, pe locul ce i-a fost cedat prin închiriere de mănăstirea Xenofont. Mănăstirea este menţionată pentru prima dată în al doilea tipicon din 1045, unde apare semnătura unui egumen numit Teodulos, "călugăr şi egumen al mănăstirii Dochiaru".

Eutimie a dedicat mănăstirea arhanghelilor Mihail şi Gabriel şi se relatează următoarea istorisire cu privire la o minune împlinită de sfinţii patroni. Spre 1092, un tânăr păstor, Vasile, a descoperit o comoară în peninsula

Sithonia. Egumenul Neofit, nepot al fondatorului Eutimie, a trimis doi călugări cu acel păstor pentru a aduce comoara la mănăstire. Dar, la întoarcere, cei doi călugări l-au ucis pe păstor, i-au legat o piatră de gât şi l-au aruncat în mare. După ce au ascuns cu grijă prada, ei s-au întors la mănăstire şi l-au acuzat pe Vasile că îi abandonase. Cei doi arhangheli şi îngerii păzitori ai mănăstirii l-au salvat pe băiatul nevinovat şi l-au adus la mănăstire. Un slujitor l-a atenţionat pe egumen că trebuie să se grăbească spre biserică, unde el îl găsi pe Vasile sub marea cupolă, cu piatra încă legată de gât cu o funie şi cu hainele ude. Când cei doi călugări au ajuns mai apoi, adevărul era deja cunoscut. Minunatele picturi ce împodobesc cupola fialei continuă să păstreze această povestire.

Unul dintre primii binefăcători ai mănăstirii a fost împăratul Nichifor III Botaneiates, care a finanţat o importantă mărire a mănăstirii şi de aceea el este menţionat ca şi cofondator. Împăraţii care i-au urmat, Comnenii (1081-1185) şi Anghelii (1185-1204) au oferit şi ei importante sume de bani pentru a înfrumuseţa mănăstirea, care continuă să prospere până la cucerirea oraşului Constantinopol (1204) de către armatele occidentale, în timpul celei de-a patra cruciade, şi până la incursiunile catalanilor. Prosperitatea şi declinul s-au succedat în alternanţă, ca în celelalte mănăstiri athonite în timpul acestei perioade. La sfârşitul secolului al XIV-lea şi la începutul secolului al XV-lea, dinastia Paleologilor (1261-1453) a prezentat interes faţă de mănăstirea Dochiaru pe care a favorizato. Ea a mai primit bogate

donaţii şi din partea regelui Serbiei, Ştefan Duşan (1331-1355), ceea ce i-a permis să devină o mănăstire importantă.Începând cu anul 1459 şi de la începutul ocupaţiei turceşti în Serbia, sursele de venit ale mănăstirii Dochiaru au dispărut. Acestor dificultăţi pecuniare li s-au adăugat jafurile turcilor şi piraţilor, iar mănăstirea a fost aproape abandonată, deşi ea a anexat mica mănăstire Kalligrafu. Totuşi, spre 1560, un preot numit Gheorghe, din Adrianopole, a venit la mănăstire şi a fost vindecat de apele de la izvorul Arhanghelilor, care mai există şi astăzi lângă

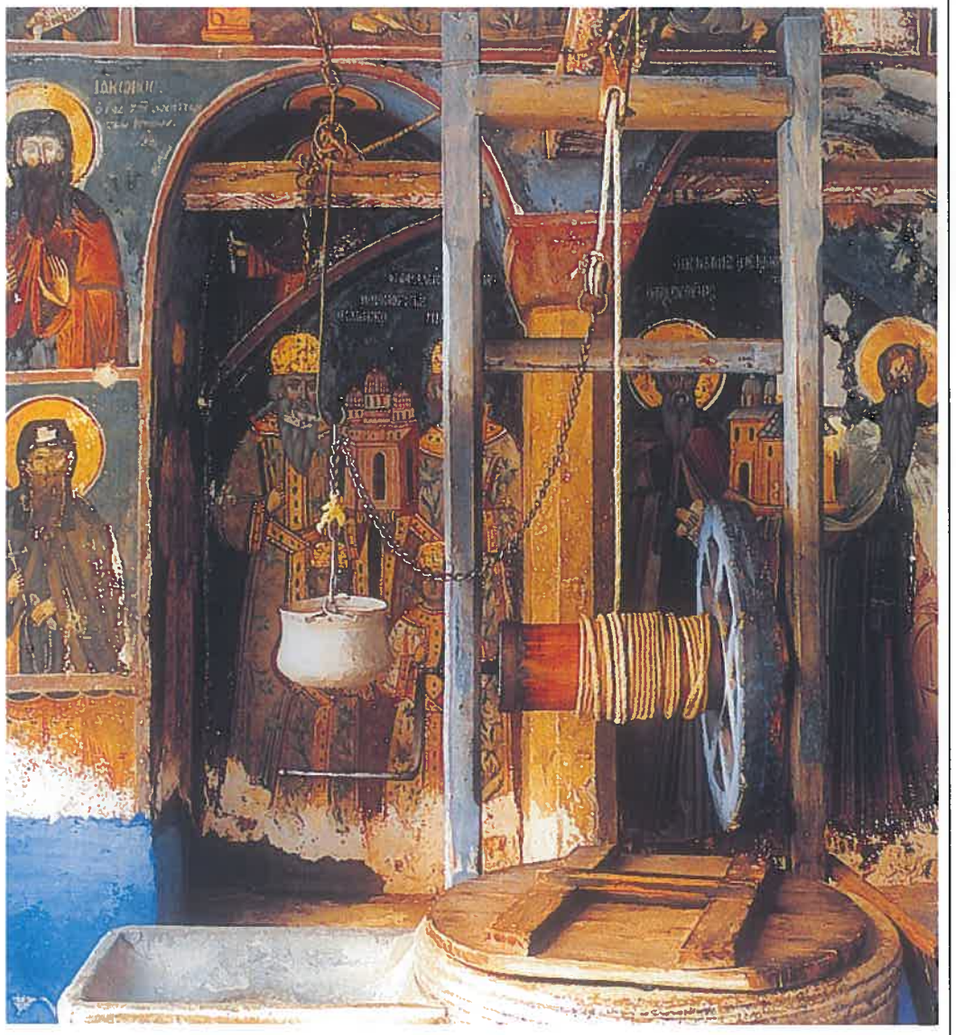

"Puţul Arhanghelilor", în spatele bisericii, cu bogate fresce unde sunt reprezentaţi binefăcătorii mănăstirii, Nichifor III Botaneiates şi Andronic I Comnenul.

În curtea mănăstirii, călugării pregătesc cununi pentru împodobirea bisericii în ziua de Paşte

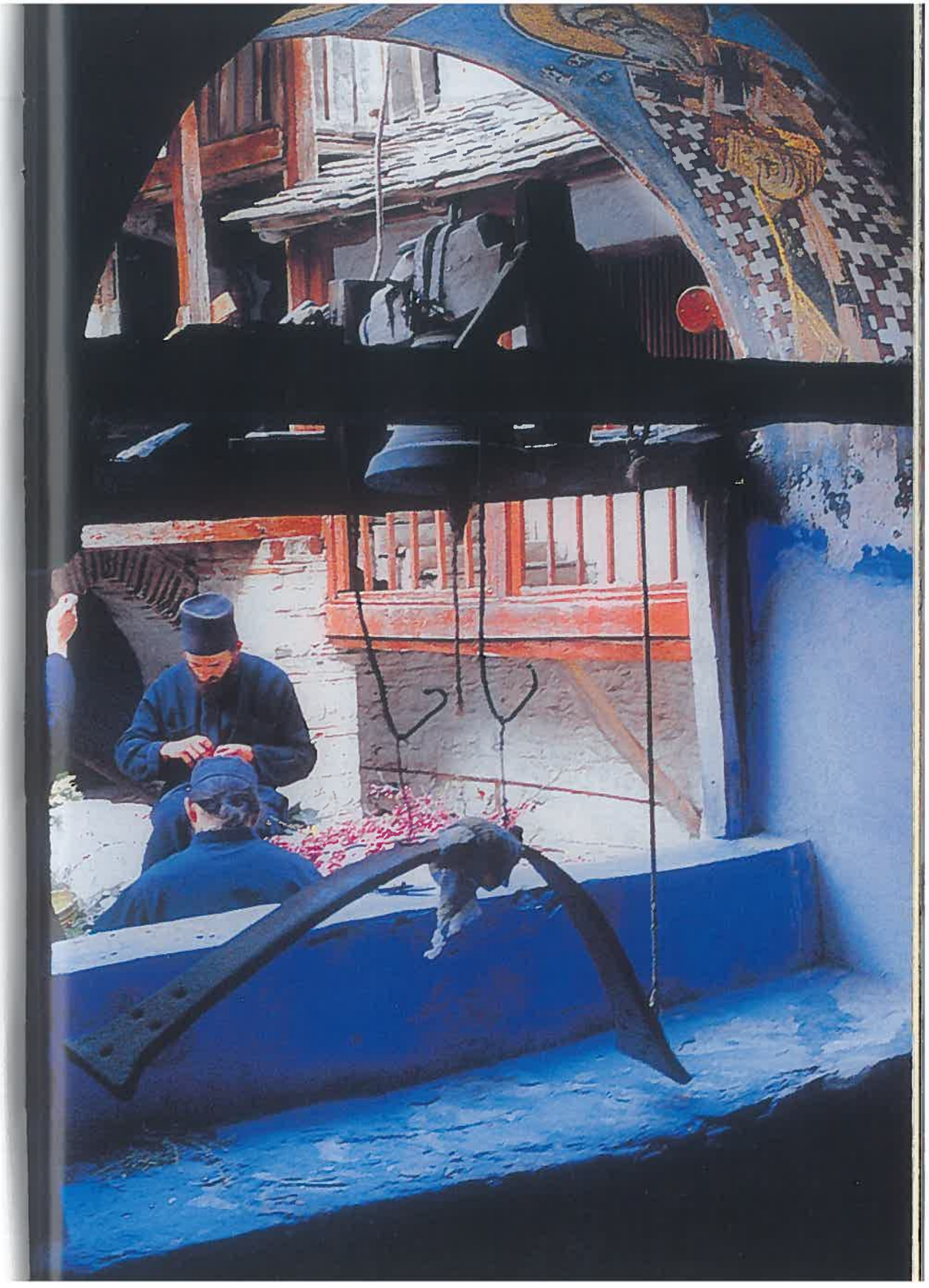

Pantocratorul ce ornează cupola din pavilionul de primire al mănăstirii Dochiaru

bisericǎ. Pentru a-şi exprima recunoştinţa faţă de arhangheli, Gheorghe a donat toate bunurile sale mănăstirii. Această donaţie ca şi contribuţiile din ţările de la Dunăre, ce începuseră să ajungă la mănăstire, le-au dat călugărilor posibilitatea de a restura tot complexul. Printre binefăcătorii din această perioadă se numără marele voievod al Valahiei Petru IV Rareş (1527-1538, 1541-1546) şi fiica sa Ruxandra, soţia voievodului român Alexandru Lăpuşneanu (1533-1561, 1563-1568). După terminarea lucrărilor în sala de mese, în 1547, a venit rândul bisericii să fie restaurată, în 1568, graţie contribuţiei preotului Gheorghe şi a prinţesei Ruxandra. Pe fresce este menţionat anul 7076 de la crearea lumii – care, după calendarul nostru corespunde anului 1568. Bunurile pe care Alexandru le-a dăruit mănăstirii şi pământurile care, graţie banilor oferiţi tot de Alexandru, au revenit în posesia mănăstirii, îi asigurară venituri stabile. La începutul secolului al XVII-lea, Yannakis şi Apostolakis au oferit sumele necesare construcţiei aripii de vest şi turnului de apărare. Mănăstirea a fost terminată în secolul al XVIII-lea, când aripa de nord-vest şi clopotniţa au fost construite.

Biserica, ce este dedicată arhanghelilor, se numără printre cele mai mari de la Athos. Zidurile ei au fost împodobite în 1568 cu capodopere artistice, care sunt conservate mai bine decât celelalte picturi de la Muntele Athos. Aceste fresce îi sunt atribuite lui Georgis sau altui pictor din din şcoala cretană, care a urmat fidel instrucţiunile date de călugărul Dionisie de Furna (1728-1733) în lucrarea sa intitulată "Ghid al picturii".

Bogatul iconostas din lemn sculptat datează din 1783. Biserica mai conţine şi mormântul lui Teofan, episcop din Moldova, care a demisionat din funcţie şi a trăit la mănăstire până la moartea sa. Înaltul turn de apărare protejează biserica ce conţine 5000 de lucrări tipărite ca şi 545 manuscrise, dintre care 62 de pergamente. Printre preţioasele manuscrise cu miniaturi se află inestimabilul menologhion nr. 5 care este împodobit cu numeroase miniaturi. Tezaurul conţine un mare număr de obiecte preţioase, stofe brodate cu aur, cruci din lemn sculptat cu o decoraţiune în filigram, sfinte moaşte şi o bucată din Adevărata Cruce. Una dintre cele şase capele situate în mănăstire păstrează, printre alte picturi, icoana făcătoare de minuni a Fecioarei Maria Gorgoepikoos care este venerată în mod deosebit. După tradiţie, icoana a vindecat în secolul al XVII-lea un orb şi, de atunci, numeroşi bolnavi au îngenuncheat în faţa ei pentru a se vindecat. Ea se află într-o nişă aproape de porticul ce leagă biserica de sala de mese. Această icoană a fost pictată pe tencuială iar acum este acoperită cu aur. Zidurile din sala de mese sunt împodobite cu ciclul cel mai cunoscut din Apocalipsă. Aceste fresce datează din 1700. De asemenea, minunate fresce dcorează interiorul fialei, în spatele bisericii. Sărbătoarea arhanghelilor este celebrată la 8 noiembrie. Mănăstirea are două kelii la Karyes, Toţi Sfinţii şi Cei Cinci Martiri.

Document al mănăstirii, august 1570.

Plângerea lui Hristos, sec. XVII-XVI

Potir, sec. XVI

MĂNĂSTIRILE DE LA MUNTELE ATHOS

MĂNĂSTIREA CARACALU

Frescă a Fecioarei ce ornează exonartexul mănăstirii Caracalu.

MĂNĂSTIREA CARACALU

Mănăstirea Caracalu este zidită pe o pantă destul de lină, la o altitudine de 200 de metri. Deasupra nucilor sălbatici şi a măslinilor, care creează un contrast agreabil cu impresionantele păduri de un verde închis de la Muntele Athos, ea domină coasta orientală stâncoasă a peninsulei. Situată la o jumătate de oră de port şi la trei ore de Karyes, ea străjuieşte poteca ce se întinde pe toată coasta şi leagă mănăstirile Iviron şi Marea Lavră.

Pretenţia mănăstirii de a fi fost construită de împăratul roman Caracalla (211-217) nu are probabil decât un fundament legendar. Este mai probabil ca numele ei să provină din expresia turcă "ka-ra kale" ce semnifică fortăreaţă neagră sau „kara kule" ce semnifică turn negru. Conform unei alte istorii, un călugăr, nobilul Nicolae Karakallos, a fondat mănăstirea sub împăratul bizantin Roman IV Diogene (1068-1071), pe locul unei mici aşezări monastice. Documentul ce ratifică fondarea mănăstirii, a dispărut în timpul tulburărilor cauzate de diferitele atacuri pe care le-a suferit. Numai pecetea din plumb a documentului a fost salvată; aceasta îi reprezintă, pe o parte, pe Hristos şi pe împăratul Roman cu soţia sa şi, pe cealaltă parte, pe fiii împăratului. Mănăstirea mai este menţionată într-un document al Protepistatisului Nichifor, datând din 1018.

Este foarte probabil ca aşezarea monastică existentă atunci să fi fost mult mai mică şi de aceea nu a fost recunoscută ca mănăstire. Aceasta explică poate faptul că nu este menţionată în al doilea tipicon al Muntelui Athos. Egumenul Mihail, de la mănăstirea Caracallu, este menţionată pentru prima dată în 1087 într-un document al Protepistatisului din această epocă.

Timp de două secole de la fondarea sa, ea a suferit aceeaşi soartă ca celelalte mănăstiri. A fost jefuită de piraţi şi de mercenari catalani iar în secolul al XIV-lea a fost aproape abandonată. Complexul monastic ce a fost în întregime distrus de cruciaţi, a fost reconstruit graţie generozităţii Paleologilor, Mihail IV (1259-1282), Andronic I (1282-1328) şi Ioan V (1354-1391) ca şi celei a patriarhului Athansie şi a Protepistatisului Isaac (spre 1334). În afara acestui ajutor pecuniar, sosirea unui mare număr de tineri călugări dădu un nou impuls mănăstirii. Anii următori, totuşi, mănăstirea a fost de mai multe ori devastată de flăcări, a suferit mari dezastre ca şi incursiuni ale piraţilor şi ale cuceritorilor turci.

A trebuit să vândă un mare număr din bunurile ei, căci era în pragul ruinării. A reuşit totuşi să se redreseze graţie considerabilelor donaţii ale voievodului Moldovei, Ioan-Petru IV Rareş, care a trăit apoi la mănăstire ca simplu călugăr şi a fost onorat ca cel de-al doilea fondator. Fiica sa, Ruxandra, şi soţul ei, Ioan-Alexandru IV Lăpuşneanu au oferit mănăstirii posibilitatea materială, în 1570, de a reintra în posesia unei mari părţi a pământurilor ei şi, astfel, situaţia

sa financiară s-a stabilizat. Binefăcătorii săi au comandat şi ornamentaţia foarte detaliată a clădirilor restaurate ca şi construcţia altora noi, cum ar fi, de exemplu, biserica (1548-1563). Un firman al sutanului Soliman Magnificul datează din această epocă (1535) şi îi dă lui Alexandru autorizaţia de a reconstrui mănăstirea, dar „... numai pe vechile fondaţii, fără a adăuga noi clădiri."

Un altă binefăcătoare a fost fiica lui Soliman care, după ce a cumpărat pământurile vândute de mănăstire, i le-a dat înapoi acesteia. Marele turn de apărare, care a fost ridicat de egumenul Ghermanos, datează de asemenea din această epocă. În secolul al XVII-lea (spre 1674), regii Iberiei, Arthil şi fratele său, Vakhtang, au contribuit printr-o donaţie importantă la prosperitatea mănăstirii. Ei s-au retras mai târziu la Caracalu, unde au trăit ca şi călugări până la moartea lor.

În secolul al XVIII-lea, călugărul Dionisie a jucat un rol însemnat în mărirea complexului monastic care, totuşi, a fost în mare parte distrus de un incendiu în 1879. Ca urmare a acestui incendiu, sala de mese a fost reconstruită , ca şi pensiunea şi mai multe aripi ce aveau chilii, iar mănăstirea a dobândit aspectul său actual. Totuşi, urmele recentului incendiu care a distrus o mare parte a aripii nordice sunt încă vizibile. Biserica a fost terminată în 1563, dar nu a fost decorată decât mult mai târziu, în 1716, iar exonartexul în 1750. Remarcabilele fresce din exonartex, cu scene din Apocalipsă, datează din 1763.

Printre cele 267 de manuscrise din bibliotecă, numai unele datează din epoca bizantină. Printre cele 42 de pergamente, numărul 11 posedă o mare valoare. Acest manuscris, de 20X26 cm, cu minuscule, a fost data de istoricii de artă din epoci diferite (sec. X-XIII). Două mii cinci sute de opere tipărite aparţin colecţiei din bibliotecă, devastată de mai multe ori de incendii de-a lungul secolelor. Tezaurul adăposteşte fragmente din Adevărata Cruce, sfinte moaşte, veşminte preoţeşti brodate cu aur şi obiecte de cult. Numeroase icoane mobile sunt conservate tot aici, iar cea mai importantă este cea a apostolilor Petru şi Pavel, cărora le este închinată mănăstirea şi a căror sărbătoare este celebrată la 29 iulie. Această icoană a fost realizată de pictorul Constantin Paleokapas, în 1540. Pe iconostasul de lemn sculptat din biserică se află icoana celor doisprezece apostoli, pictată de autorul "Ghidului de pictură", Dionisie de Furna, în 1722. În afara celor cinci capele care se situează în mănăstire, mai există două în afara incintei sale. Mănăstirea mai posedă patru chilii la Karyes şi altele paisprezece în nord.

Turnul de apărare cu creneluri, ridicat de egumenul Ghermanos la începutul secolului al XVI-lea, graţie banilor oferiţi de voievodul Ioan-Petru, se înalţă mândru în micul port al mănăstirii. Ridicarea turnului ce posedă propria sală de mese şi o capelă, a fost terminată în 1534, aşa cum o atestă inscripţia de pe zidurile sale.

Mânecuţe cu o reprezentare a Bunelvestiri, sec. XVII.

Centură cu o agrafă, sec. XVIII.

Tetraevangheliar, sec. I.

Pecete a mănăstirii Caracalu, sec. XIX.

Pagini 152-153: ***exonartex. Fresce cu scene din Apocalipsă.***

ΚΑΙ ΕΙΔΟΝ ΤΟΝ ΟΥΝΟΝ ΛΕΥΚΟΝ ΚΑΙ ΕΠΑΝΩ ΑΥΤΟΥ
ΛΕΥΚΟΣ ΚΑΘΗΜΕΝΟΣ ΕΠΑΝΩ ΤΟΥ ΠΙΣΤΟΣ ΚΑΛΟΥΜΕΝΟΣ
ΚΑΙ ΚΑΛΕΙΤΑΙ ΤΟ ΟΝΟΜΑ ΑΥΤΟΥ ΛΟΓΟΣ ΤΟΥ ΘΥ

MĂNĂSTIRILE DE LA MUNTELE ATHOS

MĂNĂSTIREA FILOTEU

MĂNĂSTIREA FILOTEU

Pe pantele estice ale Athosului, care coboară spre golful Strimonic, la o jumătate de oră de mers de mănăstirea Caracalu, se situează mănăstirea Filoteu, înconjurată de livezi. Ridicată la o altitudine de 330 de m, ea se bucură de o vedere panoramică, mai ales spre nord. Se poate distinge la orizont, deasupra colinelor împădurite, mănăstirea Pantocrator care este la cinci ore de mers de mănăstirea Filoteu. După tradiție, în acest loc exista un Asclepeion în Antichitate iar, câteva secole mai târziu, o mică așezare monastică a fost construită aici. Nu se știe totuși când această așezare a devenit o mare comunitate monastică. Tradiția situează fondarea mănăstirii la sfârșitul primului mileniu. Trei călugări, contemporani cu Atanasie Athonitul, sunt menționați ca fondatori: Arsenie, Dionisie și Filotei care dădu și numele mănăstirii. Conform surselor istorice, într-un document al Protepistatisului Nichifor, datând din 1015, numele egumenului mănăstirii Filoteu, este menționat și acesta. În al doilea tipicon de la Muntele Athos, datând din 1046, datând din 1046, apare și un anume Luca, egumen la Filoteu, a douăsprezecea mănăstire în ierarhia de la Muntele Athos, loc pe care-l păstrează și azi. Fondurile necesare construirii marilor clădiri au fost furnizate de împăratul Nichifor III Botaneiates (1078-1081), care este cinstit de

atunci ca al doilea fondator al mănăstirii. În afara darurilor sale materiale, el i-a oferit mănăstirii și numeroase moaște de sfinți și de martiri. Unul din darurile sale , prețios în mod deosebit, este totuși un cui ce ar fi servit la răstignirea lui Hristos.

Două secole mai târziu, împărații Paleologi, Andronic II (1282-1328), Andronic III (1328-1341) și Ioan V (1354-1391) au oferit bani pentru întreținerea mănăstirii. După căderea orașului Constantinopol și a Imperiului bizantin, donațiile împăraților bizantini au încetat iar suveranii români s-au însărcinat cu susținerea financiară a mănăstirii.

Un document din 1483, semnat de egumen în sârbă și nu în greacă, indică faptul că și slavii trăiau în mănăstire. La această epocă, regele Serbiei, Ștefan Dușan, a trimis considrabile sume de bani și le-a poruncit, așa cum o atestă o hotărâre imperială din 1346, călugărilor sârbi și bulgari să se instaleze în mănăstirea Filoteu care era aproape abandonată.Mult timp, acești călugări slavi constituiau majoritatea comunității monastice. După o nouă perioadă de declin, regii Iberiei, Gheorghe Leontinos și fiul său, Alexandru, au devenit binefăcători ai mănăstirii, iar darurile lor bogate i-au ajutat pe călugări să restaureze mănăstirea în totalitate. „Această mănăstire a fost restaurată grație generosului ajutor al evlaviosului împărat al Iberiei în luna iunie a anului 7050." indică o inscripție comemorativă (1540), gravată pe marmură, deasupra intrării.

Totuși, situația financiară a mănăstirii se agrava constant, din cauză că turcii cuceritori stabiliseră un impozit funciar și, astfel, o mare parte din bunurile mănăstirii au fost sacrificate pentru a face față cheltuielilor. În 1573, mănăstirea a vândut și mica așezare de chilii abandonate de la Stavronikita către episcopul Grigorie Geromerios care a transformat-o apoi într-o mare mănăstire. Un secol mai târziu un ajutor relativ i-a fost oferit mănăstirii, a cărei situație era dezastruoasă, de țarul Rusiei care le dădu călugărilor permisiunea să strângă fonduri pe teritoriul său. Totuși, numai obținerea unor importante subvenții anuale ar fi putut scoate mănăstirea din impasul pecuniar în care se afla. O hotărâre a suveranului Valahiei, Grigorie Ghica, i-a garantat acestei mănăstiri subvenții anuale cu condiția să fie trimisă în Valahia una dintre sfintele moaște, mâna dreaptă a Sfântului Ioan Gură de Aur.

Mănăstirea Filoteu a cunoscut o nouă perioadă de prosperitate care a luat totuși sfârșit brusc din cauza marelui incendiu din 1871. Aproape tot complexul a fost distrus, în afara bisericii și a bibliotecii. Ritmul lucrărilor de restaurare a fost foarte lent de această dată dar, grație ajutorului dat de numeroși binefăcători și donatori, reconstrucția s-a făcut puțin câte puțin.

În aceste ultime decenii, numărul noilor călugări tineri entuziaști este important iar comunitatea monastică s-a înnoit considerabil, fapt la care a contribuit și transformarea mănăstirii care, din idioritmică a devenit cenobitică. Astfel, restaurarea întregului complex a putut fi realizată. Biserica a fost ridicată în 1746 pe ruinele celei

Porţile mănăstirii se deschid la răsăritul soarelui şi se închid la apusul soarelui.

precedente şi, cum o indică inscripţia de pe peretele drept al stranei, a fost împodobită cu fresce în 1752. Câţiva ani mai târziu, în 1765, pereţii din esonartex şi exonartex au fost decoraţi cu scene deosebite din Apocalipsa Sfântului Ioan, în timp ce podeaua de marmură şi iconostasul au fost terminate aproape un secol mai târziu (1848 şi 1853).

Biserica este închinată Buneivestirii, a cărei sărbătoare este celebrată la 25 martie.

Pe clopotniţă, încorporat în biserică – un element necaracteristic al arhitecturii athonite – este indicat anul 1764. Preţioasele fresce din sala de mese, care sunt atribuite şcolii cretane, sunt bine conservate. Fiala din faţa bisericii este din marmură albă sculptată.

Construcţia tuturor acestor edificii a fost întreprinsă de suveranii din România, Constantin Mavrocordat şi Grigorie Ghica, ce au furnizat importante sume de bani. Succesorii lor au continuat să furnizeze fonduri, ceea ce permise reconstrucţia mănăstirii după teribilul incendiu din 1871. În afara bucăţii din Adevărata Cruce, cadou al împăratului Nichifor III Botaneiates, mâna dreaptă a Sfântului Ioan Gură de Aur, dar al împăratului Andronic II este conservată în tezaurul de la Filoteu. Ea mai conţine şi numeroase obiecte preţioase, cruci, veşminte preoţeşti, obiecte de cult şi, mai ales, icoane mobile, dintre care cea considerată de mănăstire ca cea mai preţioasă, icoana făcătoare de minuni a Fecioarei Maria Glikofilussa. Această icoană, în partea stângă a bisericii, o reprezintă pe Fecioara Maria „sărutându-l cu delicateţe pe Iisus". Conform tradiţiei, sub împăratul Leon II Isaurul – în epoca certurilor iconoclaste –

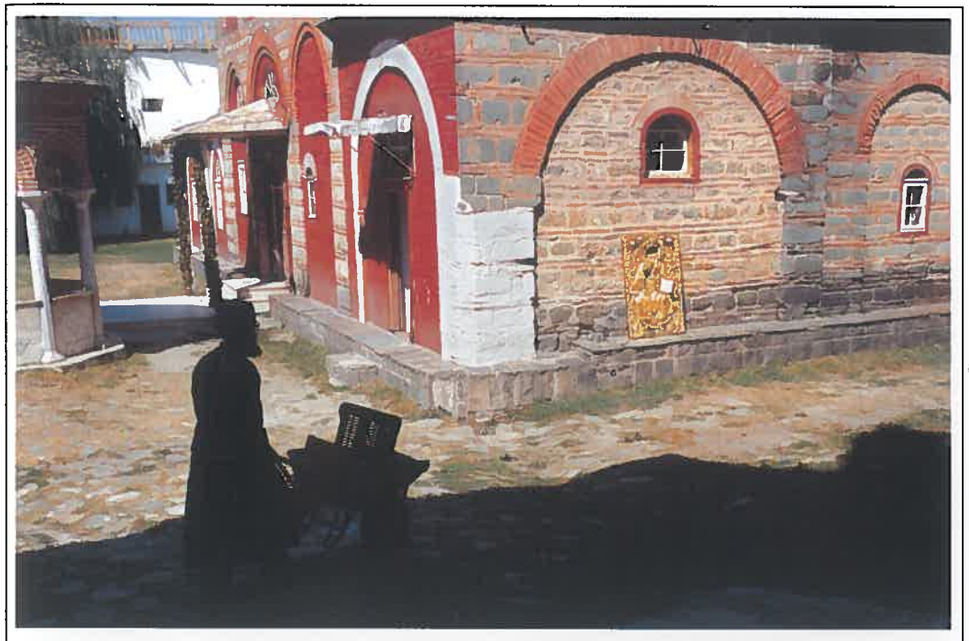

Călugăr în curte în faţa bisericii.

evlavioasa creştină Victoria, soţia patricianului bizantin Simion, a aruncat icoana în mare pentru a o salva de la distrugere. Icoana a traversat strâmtoarea Dardanele şi a ajuns pe coasta estică a Athosului, unde a fost decoperită de egumenul de la Filoteu. Pe locul unde a fost găsită, în golful ce se află mai jos de mănăstire, a izvorât din stâncă apă binecuvântată, care de atunci a vindecat un mare număr de paralitici şi de femei sterile. Printre multe minuni care i-au fost atribuite icoanei se numără şi salvarea unui vapor cu pelerini care era pe cale să naufragieze în 1817, în largul insulei Imbros, în timpul unei teribile furtuni. Fecioara Maria a apărut în acel moment şi, ţinând ea însăşi cârma, a condus vaporul cu pelerini într-un port sigur. La Filoteu se mai păstrează şi o icoană foarte cunoscută, cea a Fecioarei Maria Gerontissa. Printre cele 250 de manuscrise care au fost conservate – dintre care o parte este constituită din pergamente – manuscrisul cu miniaturi nr. 33 de la Filoteu, un tetraevangheliar din secolul X, care este cea mai veche reprezentare a unuia dintre evanghelişti, după perioada certurilor iconoclaste, este preţios în mod deosebit.

În mănăstire, există şase capele, închinate arhanghelilor (1752), Sfântului Ioan Botezătorul (1776), Sfintei Macrina, celor cinci martiri, Sfântului Ioan Gură de Aur şi Sfântului Nicolae. În afara incintei, există încă trei capele, una în cimitir, una în grădini şi alta într-o mică aşezare retrasă ce ţine de mănăstire. Cele trei mici aşezări, kelia, ce aparţin de mănăstire sunt astăzi locuite.

Στην Paginile 160-161: în curtea mănăstirii călugării pregătesc tonul pe care l-au pescuit.

MĂNĂSTIRILE DE LA MUNTELE ATHOS

MĂNĂSTIREA SIMONOS PETRA

Mănăstirea Simonos Petra. Construcţia cea mai îndrăzneaţă din Europa.

MĂNĂSTIREA SIMONOS PETRA

Pe coasta occidentală, la două ore de Daphni, mănăstirea Simonos Petra (cunoscută şi sub numele de Simonopetra) se înalţă pe marginea unei stânci, la 200 de m deasupra mării. Când ne întoarcem privirea de la coastă spre mănăstire avem impresia că suntem în altă lume.

Istoria transmisă de tradiţie, cu privire la construirea acestei fortăreţe cu mai multe etaje care este mănăstirea, are drept nucleu o viziune pe care un sihastru, Simon, a avut-o în grota sa, aproape de situl actual al mănăstirii. În ajunul Crăciunului, el a văzut o stea care a luminat stânca unde se află azi mănăstirea cu o lumină deosebită. Simon a interpretat această viziune ca o poruncă divină de a construi o mănăstire în acest loc. Totuşi, el nu a îndrăznit să o facă, deoarece locul era foarte izolat şi abrupt şi începu să construiască aproape de grota lui, unde terenul era mai puţin accidentat. În fiecare noapte, zidurile pe care le construise Simon ziua se dărâmau, până ce el a găsit curajul să înceapă să construiască pe locul pe care i-l indicase steaua. Cu ajutorul altor călugări, el a început să construiască deasupra prăpastiei. Numeroşi oameni nu au putut totuşi înfrunta pericolul la care se expuneau în fiecare zi şi au decis să

abandoneze lucrarea. Atunci, Simon îi ceru diaconului, Isaia, să le dea călugărilor ce plecau un pic de vin şi de pâine pentru drum.

Când Isaia s-a apropiat de clădirea în construcţie, a alunecat şi a căzut în prăpastie. Totuşi, un înger i-a întrerupt căderea iar prietenii lui, care îl credeau mort, l-au găsit în picioare la marginea unei stânci, ţinând ulciorul de vin nespart. Văzând această minune, ajutoarele lui Simon au fost încurajaţi şi au terminat această construcţie unică.

Simon îi dădu mănăstirii numele de "Noul Betleem", pe care îl păstră până în secolul al XIX-lea. În acel timp, mănăstirea, ce fusese incendiată pentru a treia oară consecutiv, a fost reconstruită graţie eforturilor neîntrerupte ale egumenului Neofit Molakides. În timpul reconstrucţiei sale, numele de Simonos Petra (piatra lui Simon) a fost adoptat de călugării athoniţi. Deja, în secolul al XIV-lea, clădirile impozante îi dădeau mănăstirii un aspect foarte impresionant. În jurul anului 1368, suveranul sârb, Ioan Ugljesa, a ratificat fondarea sa printr-o hotărâre.

Sub domnia lui Ştefan Duşan (1331-1355), Serbia atinse apogeul puterii sale iar autoritatea sa se întindea până la Muntele Athos. După moartea sa, când Ştefan V Uros (1355-1367) a urcat pe tron, teritoriile cucerite de Duşan au început să obţină autonomia şi au trecut sub controlul seniorilor feudali. În 1365, ducele Ioan Ugljesa, care este menţionat în istoria mănăstirii ca un mare binefăcător şi ca al doilea fondator, a luat conducerea Serbiei meridionale. Perioada de avânt şi de prosperitate a luat sfârşit dintr-o dată, când un teribil incendiu a distrus complet mănăstirea. Toate clădirile au fost deteriorate, cu excepţia turnului

de apărare care fusese clădit ca să reziste unor asemenea catastrofe. Călugării s-au refugiat aici, luând cu ei tezaurul mănăstirii, şi, astfel, după incendiu, ei au putut închiria o parte din mănăstirea Xenofont şi s-au stabilit aici câtva timp. Partea pozitivă a istoriei a fost că, prin aceşti bani, călugării de la Xenofontos au putut rambursa datoriile mănăstirii lor.

Arhivele din mănăstire au fost total distruse în timpul acestui incendiu, ale cărui flăcări au înghiţit aproape toate documentele oficiale, bulele şi contractele mănăstirii. În anii următori, mănăstirea a fost construită foarte încet, în ciuda imenselor privaţiuni îndurate de călugări şi a ajutorului pecuniar foarte important adus de suveranul român Mihai Viteazul (1593-1601). Este vorba de voievodul care, în 1600, a reuşit să reunească sub autoritatea sa, pentru o scurtă perioadă, Moldova, Valahia şi Transilvania.

Totuşi, toate aceste sacrificii şi privaţiuni din partea călugărilor au fost în van, deoarece, imediat după reconstrucţia mănăstirii un nou incendiu distruse din nou clădirile. Acest dezastru duse la decăderea totală a mănăstirii până în 1762, când călugărul ucrainean Paisie Velicicovski apăru cu ucenicii lui şi se strădui să redea viaţă mănăstirii.

În aceeaşi epocă, pentru restaurarea mănăstirii au fost strânşi bani de către grecul Iosafat din Lesbos. El a fost cel care a cumpărat de la piraţi mâna stângă a Sfintei Magdalena, moaşte conservate încă în mănăstire.

Al treilea mare incendiu din 1891 a distrus complet mănăstirea Simonos Petra. De această dată, biserica şi biblioteca cu ale sale comori au fost şi ele devastate. Călugării au fugit sărind printr-o mică fereastră dar nu au putut salva decât câteva sfinte moaşte, icoane şi documente oficiale. Bogatele daruri, mai ales din partea ţarilor Rusiei, au permis din nou reconstrucţia mănăstirii.

În august 1990, o casă a schitului Provata a luat foc, iar arborii din jur au propagat incendiul în direcţia mănăstirii Filoteu. Dar, chiar înainte ca flăcările să atingă situl mănăstirii, ele şi-au schimbat direcţia şi, pe dealurile din vest, au ajuns la Simonos Petra unde au distrus toată pădurea, au ajuns pe coasta occidentală, de unde au progresat spre nord în direcţia oraşului Daphni şi a mănăstirii Xiropotamu. Micul sat a putut fi salvat dar a fost nevoie să fie stropite toate casele, mai ales acoperişurile, cu apă din mare. Cu puţin înainte de a ajunge la Xiropotamu, flăcările s-au oprit şi s-au stins ca prin minune. Mănăstirea Simonos Petra a suferit totuşi cele mai mari daune, dar niciun călugăr nu a pierit în incendiu.

Biserica este închinată Naşterii lui Hristos. Deşi a pierdut toate clădirile sale istorice şi aproape toate comorile sale, Simonos Petra străluceşte astăzi cu o noblețe şi o serenitate care umplu de uimire şi de teamă respectuoasă pe toţi pelerinii care admiră de pe această estradă celestă dealurile unduitoare sau marea.

Paginile 168-169: **după incendiul din 1891, sala de mese a fost reconstruită în întregime.**

Sfinţii din minologhiu (Panaghion), sec. XIX.

Draperie din altar cu Naşterea lui Hristos, 1627.

Potir, 1600.

MĂNĂSTIRILE DE LA MUNTELE ATHOS

MĂNĂSTIREA SFÂNTUL PAVEL

La începutul secolului al XX-lea, numeroase clădiri distruse de incendii şi de inundaţii au fost reconstruite din beton.

MĂNĂSTIREA SFÂNTUL PAVEL

Mănăstirea Sfântul Pavel se situează pe o stâncă, între doi torenţi, având în spate pantele abrupte ale Muntelui Athos. Unele dintre clădirile cele mai recente, din ciment, se întind pe panta neprimitoare până la aluviunile depuse de torentul sudic, ce coboară pe cheile abrupte ale Muntelui Athos. La topirea zăpezii sau după o furtună, el se transformă într-un torent rapid şi periculos. S-a întâmplat ca el să demoleze sau să ia clădiri întregi în furia sa. Mai sunt provocate daune de către avalanşele care au distrus de mai multe ori diferite clădiri din mănăstire.

Portul, care în Antichitate era probabil situl micii cetăţi Paleohorio, este la o jumătate de oră de mănăstirea care se situează la o altitudine de 140 de m. Drumul trece pe deasupra blocurilor de piatră pe care cei doi torenţi i-au adus de mai multe ori. Primăvara, acest peisaj neprimitor se schimbă complet şi, când natura înfloreşte, este acoperit de un magnific covor de flori.

Există numeroase istorii cu privire la originea numelui mănăstirii. Totuşi, cea mai plauzibilă este cea care are legătură cu Pavel Ksiropotaminos, fondatorul mănăstirii Xiropotamu, care, la sfârşitul vieţii, s-a retras în acest loc izolat ca să se dedice în deplină linişte practicii spirituale şi rugăciunii.

Totuşi, cum ea fusese fondată iniţial ca o aşezare mică de chilii depinzând de Xiropotamu, ea nu era atât de importantă pentru a fi menţionată în al doilea tipicon din 1046. În 1259, ea apare în hotărârea împăratului Mihail Paleologul, în poziţia de mică mănăstire în ierarhia de la Muntele Athos. Ea mai este menţionată într-un document oficial al împăratului dar, după atacurile piraţilor şi după jafurile catalanilor, îşi pierdu din importanţă şi recăzu în anonimatul

unei simple aşezări de chilii. Apoi, doi călugări sârbi, Gherasim Radonios şi Antonie Pagasis de Xiropotamu, au reconstruit, cu preţul unei munci înverşunate, mănăstirea Sfântul Pavel pe ruinele sale şi au reuşit ca ea să fie recunoscută ca mănăstire, ce este menţionată în al treilea tipicon din 1394, ocupând locul optsprezece în ierarhia athonită. Mănăstirea apare pentru prima dată ca o entitate independentă de Xiropotamu în documentul oficial al patriarhului Matei, în 1401. Semnăturile egumenilor erau atunci cu litere chirilice. Mai târziu, când călugării greci au început să semneze şi documente importante, a fost utilizată o pecete cu cele două alfabete, ce continuă să fie folosită pentru mult timp.

Primii şi cei mai importanţi binefăcători ai mănăstirii au fost despoţii Serbiei, atotputernica familie Brancovici. Gheorghe Brancovici (1427-1456) şi cei doi fii ai săi, Ştefan şi Grigorie, au început construcţia bisericii care este închinată Sfântului Gheorghe, în memoria fondatorului său. Fiica sa, Mara, se căsători cu sultanul turc Murad II (1421-1451) din motive politice, dar acesta nu-şi obligă soţia să-şi schimbe religia. Astfel, bogatele daruri ale Marei, în bani şi în pământuri, au asigurat încă o dată prosperitatea mănăstirii. Atunci când, după căderea oraşului Constantinopol, resturile din darurile regilor magi au căzut în mâinile turcilor, Mara a decis să trimită acest preţios tezaur mănăstirii sale. Ea a debarcat pe ţărmul ce se află mai jos de

mănăstire şi a început să urce dealul. Dintr-o dată, ea a auzit o voce din cer care îi porunci să plece, deoarece nu este loc pe Muntele Athos decât pentru o regină, Maica lui Dumnezeu. Capela, situată la jumătate de drum pe calea ce leagă coasta de mănăstire, aminteşte această vizită memorabilă a unei femei la Muntele Athos. Mănăstirea Sfântul Pavel a continuat să prospere în secolul al XVI-lea sub protecţia şi graţie ajutorului sûveranilor din Moldova şi din Valahia. În 1521, Neagoe a finanţat construcţia turnului din incintă, în partea înaltă a complexului. Chiar lângă acesta, capela Sfântul Gheorghe este împodobit cu magnifice fresce executate în 1423-1425 de către pictorii din şcoala cretană. Ştefan cel Mare (1457-1504) a fost unul dintre marii binefăcători ai mănăstirii. Ajutorul financiar şi influenţa descendenţilor dinastiei Brancovici au continuat până în secolul al XVII-lea, dar micşorându-se progresiv, apoi au încetat în 1710, când, majoritari, călugării greci s-au însărcinat cu administrarea mănăstirii. Au urmat ani de gravă criză economică ce era datorată în mare parte impozitului perceput de cuceritorii turci. Călugării au putut înfrunta sărăcia din această epocă graţie ajutorului pecuniar al generoşilor lor binefăcători, dar mai ales graţie eforturilor neobosite ale vistiernicului lor, Grigorie. Colectele pe care el le-a organizat în secolul al XVIII-lea în Europa de Est i-au permis să adune sume considerabile pentru restaurarea mănăstirii.

La începutul secolului al XIX-lea, un alt călugăr, Antim Comnen de Selimbria, prieten al patriarhului Grigorie V, a întreprins restaurarea complexului şi a dăruit mănăstirii numeroase pământuri.

În timpul războiului de Independenţă, mănăstirea a fost distrusă şi a rămas abandonată după incursiunile repetate ale turcilor, ca represalii la pierderile din trupele lor, provocate de greci. Mai târziu, graţie darurilor ţarilor Alexandru I şi Nicolae I, a fost posibilă reconstrucţia clădirilor. Totuşi, călugării, care au revenit în mănăstire, erau aproape toţi greci. În 1902, un violent incendiu distruse încă o dată jumătate dintre clădiri.

Cele care au fost construite în anii următori au fost din nou devastate de o teribilă inundaţie cauzată de torenţi, în 1911. Dar, de această dată, reconstrucţia clădirilor s-a făcut cu ajutorul tehnologiei şi cu materiale moderne. Astfel, cu excepţia imenselor aripi ale mănăstirii Sfântul Pantelimon, care între timp au căzut şi ele pradă flăcărilor şi au fost lăsate în ruină, mănăstirea Sfântul Pavel este singura care a fost construită folosindu-se ciment şi care prezintă bare de fier caracteristice şi elemente decorative.

Zidurile bisericii care a fost inaugurată de Sfântul Gheorghe, sunt îmbrăcate în marmură; iconostasul este şi el din marmură. Această biserică dedicată Întâmpinării Domnului Iisus Hristos, a rezistat în faţa focului, dar din vechea biserică a Brancovicilor nu mai există decât o mică parte din fresce. Inscripţia pe marea lustră din biserică, ce indică numele şi anul fabricantului ei (1659) este destul de stranie. Ea este scrisă în germană, dar are multe greşeli. Dat fiind

Fresce împodobind cupola şi exonartexul, cu reprezentări din Judecata de apoi.

faptul că lustra a fost fabricată la Dresda, este posibil ca inscripţia să fie datorată călugărului sârb Isaia care a supravegheat realizarea sa, dar care nu cunoştea bine germana.

În 1920, biblioteca a fost incendiată şi o mare parte din conţinutul ei distrus, mai ales manuscrisele pe pergament. Astăzi se păstrează în mănăstire numai 500 de manuscrise şi 10000 de lucrări tipărite din epoci mai recente. Călugării au reuşit să salveze comorile din mănăstire din mâinile barbarilor care o atacau fără încetare. De aceea, tezaurul adăposteşte obiecte foarte preţioase, cum ar fi darurile magilor care sunt păstrate într-o cutie în formă de agrafă, două bucăţi din Adevărata Cruce ca şi un superb diptic din email, cu o icoană impresionantă a Pantocratorului (Hristos). Acest diptic, având dimensiuni de 35X28cm, îi reprezintă, într-un cadru de perle, pe Fecioara Maria şi pe Sfântul Ioan şi, lângă ei, pe arhanghelii Mihail şi Gabriel. El provine din celebra şcoală Meuse şi a fost realizată printr-o tehnică specială în jurul anului 1200. Un eşantion similar al artei din aceeaşi şcoală există şi în mănăstirea Neuburg în Austria. O cruce pectorală încrustată cu perle, cu patruzeci de miniaturi, care strălucesc sub cristal, este şi ea foarte preţioasă. Icoana Sfântului Gheorghe şi cea a Fecioarei Maria Myrovlitissa s-au păstrat şi ele.

Trei aşezări mai mici, chilii, situate la Karyes ca şi două schituri aparţin de mănăstire: schitul românesc Lacu, în partea orientală a Athosului, dedicat Sfântului Dimitrie, format din douăzeci de mici clădiri, şi Noul Schit, situat pe coasta occidentală, la o jumătate de oră de mers la sud-est de mănăstire.

Diptic cu mici icoane, sfârşit de secol XIII- început de secol XIV.

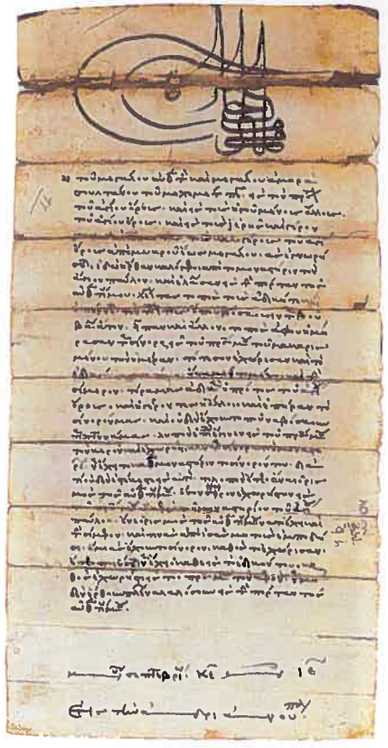

Hotărâre a lui Mahomed II Cuceritorul, 25 decembrie 1451

Uşă de altar, sec. XVI.

MĂNĂSTIRILE DE LA MUNTELE ATHOS

MĂNĂSTIREA STAVRONIKITA

MĂNĂSTIREA STAVRONIKITA

Ca o fortăreață medievală, mănăstirea Stavronikita se ridică pe o stâncă, la 50 de m deasupra coastei estice a Athosului. Dacă privim spre sud, putem distinge dincolo de marea neprimitoare, mănăstirea Iviron, turnul mănăstirii Filoteu și, în planul îndepărtat, vârfurile Athosului. Mănăstirea este ridicată pe drumul de coastă și se situează la o oră de mers de mănăstirea Iviron și de mănăstirea Pantocrator. În legătură cu fondarea și cu numele său, există numeroase legende care nu sunt totuși atestate istoric. Una dintre ele asociază numele mănăstirii cu fondatorii ei, Stavros și Nikitas, alta cu un ofițer al împăratului Ioan Tsimiskes, Nichifor Stavronikitas, care a devenit mai târziu egumen al mănăstirii. Există totuși și versiuni conform cărora mănăstirea era la început o mică așezare de chilii care purta același nume sau că numele său ar proveni de la un patrician numit Nikitas, ce apare ca fondator al mănăstirii. Totuși, călugării înclină să creadă această primă versiune care atribuie numele celor doi fondatori.

Un document al Protepistatisului, Nichifor, datând din 1012, confirmă existența unei așezări de chilii în secolul al X-lea. Un alt document datând din 1153 menționează o așezare asemănătoare numită Stavronikita. Este foarte probabil ca noua mănăstire ce exista în acest loc în 1533 și ce aparținea de mănăstirea Filoteu să fi suferit atacuri ale piraților, jafuri ale cruciaților pe drumul de întoarcere și incursiuni ale catalanilor. După aceasta, ea încetă probabil să mai existe

ca mănăstire și reluă statutul de simplă așezare de chilii, dat fiind faptul că îi era imposibil să răspundă exigențelor unei mănăstiri. Această așezare a aparținut inițial mănăstirii Cutlumuș apoi lui Filoteu, de la care Grigorie Geromeriates, ce a devenit primul egumen al mănăstirii, a cumpărat clădirile și pământurile așezării pentru suma de patru mii de aspri (monede de argint). Acest egumen, o personalitate emoționantă, a înconjurat mai întâi mănăstirea cu ziduri, apoi a început să construiască. Opera sa a fost continuată și terminată de patriarhul Ieremia I (1520-1545), care a vizitat deseori mănăstirea, a dat sume considerabile pentru a o mări și a așezat-o sub protecția sa. Călugării îl cinstesc și azi, împreună cu Grigorie, ca pe al doilea fondator al mănăstirii.

În 1607, mănăstirea a căzut pradă flăcărilor pentru prima dată și a trebuit să fie reconstruită aproape în întregime. Biserica a fost ridicată în 1527, apoi împodobită cu fresce în 1546, care se numărau printre cele mai deosebite de la Muntele Athos, opere ale celebrului pictor al școlii cretane, Teofan. Grație daniei generoase a voievodului Valahiei, Cantacuzino, marele apeduct care asigura alimentarea cu apă a mănăstirii a fost construit în această epocă.

În afara încercărilor grele prin care a trecut mănăstirea din cauza marilor incendii din 1817, 1864 și 1879, evenimentele politice care au avut loc în străinătate au obligat comunitatea monastică, de două ori în patru ani, să admită imposibilitatea de a face față obligațiilor sale financiare. Pentru

ΙΣ
ΧΣ

a repara daunele cauzate de incendii, mănăstirea a trebuit să recurgă la împrumutul a enorme sume de bani. Din nefericire, după fondarea Statului român în această epocă, totalitatea pământurilor aproape de Bucureşti care îi aparţineau mănăstirii fiindu-i date de ducele Alexandru Ghica (1727-1740), i-au fost confiscate şi a fost privată de toate resursele sale pecuniare.

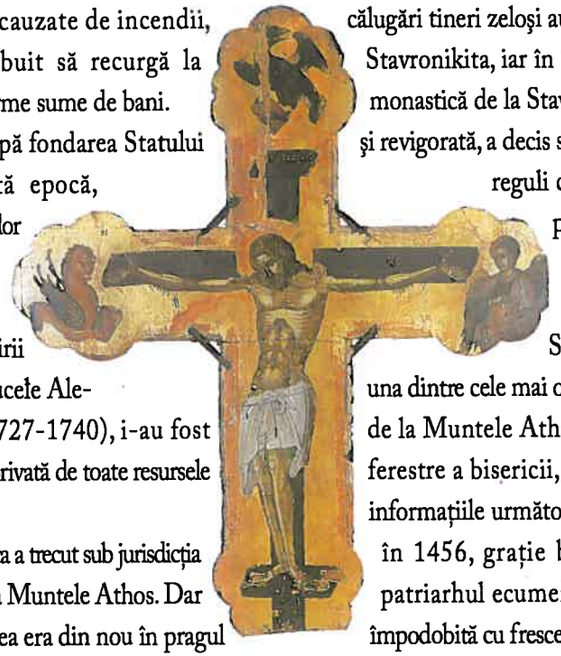

De aceea Stavronikita a trecut sub jurisdicţia administraţiei de la Muntele Athos. Dar trei ani mai târziu ea era din nou în pragul ruinei. Atunci, Sfânta Comunitate a impus ca administrator pe foarte competentul administrator Teofil de Vatopedi care, în zece ani, a reuşit să redreseze situaţia economică a mănăstirii şi să-i asigure independenţa pentru viitor. Generoasele daruri ale ţarilor Rusiei, la începutul secolului al XX-lea, i-au oferit un ajutor considerabil şi speranţă mănăstirii Stavronikita. Călugări ruşi s-au instalat în chiliile sale iar contribuţia lor la renaşterea vieţii monastice a fost importantă. Totuşi, din cauza evenimentelor politice după Primul Război Mondial aceste contacte au încetat. În anii următori, declinul economic al mănăstirii s-a accentuat din cauza lipsei de noi călugări. Situaţia, în anii şaizeci, era dramatică, căci nu mai erau decât unsprezece călugări foarte în vârstă. Prin minune, în acea perioadă, numeroşi călugări tineri zeloşi au început să vină la Stavronikita, iar în 1968 comunitatea monastică de la Stavronikita, reînnoită şi revigorată, a decis să revină la strictele reguli cenobitice. Au fost puse bazele pentru o restaurare generală a mănăstirii şi, astfel, Stavronikita este astăzi una dintre cele mai organizate mănăstiri de la Muntele Athos. Deasupra unei ferestre a bisericii, o inscripţie ne dă informaţiile următoare: ea a fost zidită în 1456, graţie banilor oferiţi de patriarhul ecumenic Ieremia, a fost împodobită cu fresce de Teofan de Creta şi de ajutorul lui, Simion, cu ajutorul şi susţinerea episcopului de Hierissos şi de Athos, a multiubitului de Dumnezeu, Macarie, ca şi a dreptului călugăr al acestei mănăstiri, Grigorie, la 3 iulie. Mica biserică este înghesuită în micul spaţiu al curţii, dar ea se numără totuşi printre cele mai frumoase din Biserica Ortodoxă Răsăriteană. Spaţiul restrâns a obligat la construirea unei clădiri ale cărei planuri diferă de regulile tradiţionale ale bisericilor de la Muntele Athos. După o restaurare cu mare grijă, realizată recent, frescele bisericii sunt într-o stare excelentă. Creatorul lor, Teofan, a mai pictat şi icoanele de la iconostas, cu fiul său, Simion. Frescele reprezintă celebrul Dodecaorton, adică ciclul celor douăsprezece principale sărbători ale ortodoxiei. Opera de artă cea mai importantă din biserică este icoana din mozaic a Sfântului

Paginile 184-185: **Coborârea la Iad, 1546. Opera lui Teofan de Creta.**

Nicolae din secolul al XIV-lea, care se spune că a fost pe fundul mării timp de cinci sute de ani. Într-o zi, pescarii au găsit-o şi au adus o călugărilor. Totuşi, într-o fisură pe fruntea sfântului se fixase o stridie, ceea ce a fost considerat un semn de putere făcătoare de minuni a icoanei, care fu botezată Sfântul Nicolae Stridas (stridi-stridie). Ea este păstrată ca moaşte. Marea icoană a Rugăciunii (Deisis), în esonartex, se depărtează de iconografia tradiţională deoarece, la stânga lui Iisus, nu Fecioara Maria este reprezentată, ci Sfântul Nicolae rugându-se. Artistul a vrut poate să sublinieze în acest mod că biserica îi era închinată sfântului Nicolae. Această icoană din secolul al XVI-lea a fost pictată probabil pentru biserica ce fu terminată în 1546. Sala de mese este împodobită cu numeroase fresce importante care sunt atribuite şi acestea şcolii cretane. În secolele trecute, biblioteca şi comorile sale au fost devastate de incendii. Totuşi, 170 de manuscrise, dintre care 58 de pergamente, s-au păstrat. Cel mai preţios manuscris pe pergament este evangheliarul nr. 46. Această operă bogat împodobită , de 28X22 cm, conţine în ale sale 298 de pagini miniaturi aşe celor patru evanghelişti şi decoraţii fine. Tezaurul adăposteşte sfinte moaşte, preţioase obiecte de cult şi veşminte preoţeşti, icoana brodată cu aur a Sfântului Nicolae Stridas ca şi numeroase icoane mobile, dintre care cea mai importantă este icoana din mozaic a Sfântului Nicolae Stridas, menţionată mai sus. Dintre cele şase capele din mănăstire, patru sunt în incintă, în curtea interioară. Cele patru mici aşezări dependente de mănăstire se află la Karyes, iar cele patruzeci şi patru de aşezăminte mai mari sunt în regiunea Kapsala, în partea meridională a Athosului. Sărbătoarea mănăstirii Stavronikita, care este închinată Sfântului Nicolae, este celebrată la 6 decembrie.

MĂNĂSTIRILE DE LA MUNTELE ATHOS

MĂNĂSTIREA XENOFONT

MĂNĂSTIREA XENOFONT

La trei sferturi de oră de mers de mănăstirea vecină Dochiaru şi la o oră şi jumătate de mănăstirea Pantelimon, impresionanta fortăreaţă a mănăstirii Xenofont (din Xenofon) se situează în mijlocul livezilor, pe pantele ce duc la coasta occidentală a peninsulei Athos. Tradiţia atribuie fondarea mănăstirii, în 520, unui senator numit Xenofon – un sihastru ce a fost canonizat de Biserica Ortodoxă şi care a clădit poate capela Sfântul Dimitrie. Totuşi, această versiune nu a fost confirmată, cum este deseori cazul. Scopul comun al tuturor acestor istorii povestite de călugări era acela de a face să se creadă că mănăstirea lor era cea mai veche. Desigur, este sigur că, deja în această perioadă veche, călugării s-au grupat în foarte mici aşezări, kalivii sau chiar mici schituri, pentru a trăi şi a se ruga împreună. Totuşi, comunităţile monastice obişnuite s-au format probabil după formarea Marii Lavre de către Sfântul Atanasie. Putem deci presupune că mănăstirea Xenofont îi datorează în realitate numele acestui Xenofon din secolul al X-lea, care este menţionat în biografia lui Atanasie Athonitul ca „cel mai în vârstă şi egumen al unui loc sfânt pe Munte", fără a ne întreba ce poate însemna aceasta.

Mănăstirea îi este închinată Sfântului Gheorghe, ca şi mănăstirile Zografu şi Sfântul Pavel. În documentele oficiale, ea apare pentru prima dată în 1033, deşi indicii lasă să se creadă că prima menţionare a mănăstirii datează din 998. Se poate prezuma că împăratul Vasile II (976-1025) i-a dăruit lui Xenofontos o mănăstire

numită Hieromnimonos. Următoarea menţionare în documentele oficiale, datând din 1083, este în legătură cu evenimente tulburi.

În acel timp, un bogat amiral de Constantinopol a venit la mănăstire. El era prietenul împăratului Nichifor III Botaneiates (1078-1081) şi deveni călugăr sub numele de Simion. Oferind importante sume din averea sa personală, el a mărit considerabil mănăstirea şi a cumpărat în contul acesteia pământuri întinse.

În 1225, piraţii au jefuit şi distrus o mare parte din mănăstire apoi, câteva decenii mai târziu, Xenofont a suferit atacuri repetate din partea mercenarilor împăratului uniat, Mihail III (1261-1282) care au luat comorile din mănăstire şi nu au lăsat în urma lor decât ruine. Deşi mulţi autori susţin că Mihail nu a exercitat niciodată presiuni asupra comunităţii athonite şi că nu au existat niciodată ostilităţi şi atacuri la Muntele Athos – încă şi mai puţin jafuri şi asasinări de călugări – conjunctura istorică a epocii permite diverse concluzii. Deşi istoria Athosului este marcată de respingerea împăratului care şi-a unit forţele cu papa de la Roma, cei care studiază istoria trebuie să ţină cont de faptul că Mihail a înţeles clar că invazia inamicului implacabil al Imperiului bizantin, Carol de Anjou, era iminentă şi că a fost probabil forţat să ceară ajutor din orice parte. De aceea, papa Grigorie V l-a împiedicat pe Carol să ia Contantinopolul cu ajutorul flotei veneţiene dar, în schimb, i-a cerut să impună credinţa catolică în Imperiul bizantin.

După conciliul de la Lyon, unde a fost decisă unirea celor două Biserici, Biserica ortodoxă a trebuit să recunoască primatul papei iar împăratul a fost obligat să impună această „schimbare" utilizând armata. În mod firesc, eforturile sale erau condamnate la eşec, mai ales la Muntele Athos, unde istorisirile despre faptele comise de armata imperială, în serviciul celui mai înverşunat inamic al ortodoxiei, adică al papei, fac încă să vibreze coarda sensibilă. Acestei perioade de incursiuni îi urmă o perioadă de reconstrucţie, care a fost întreruptă prin căderea oraşului Constantinopol. Totuşi, în acel moment, Xenofont a început să primească ajutorul suveranilor din Moldova şi din Valahia. Numeroşi membri din aceste case regale au dăruit mănăstirii enorme sume de bani şi i-au oferit astfel posibilitatea să-şi reconstruiască toate clădirile şi să le decoreze somptuos. În

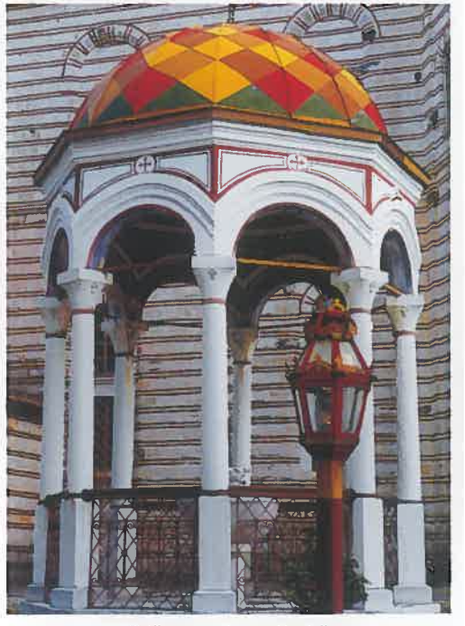

Fială aproape de noua biserică.

absida „vechii" mici biserici a fost gravat anul1545, atestând data restaurării edificiului. Pe interminabilele liste de donatori figurează numele a numeroşi aristocraţi care au oferit din generozitatea lor şi altor mănăstiri; să citãm pe ducii Vanik şi Radu, Servan, Matei Constantin Brâncoveanu, Matei Basarab, Radu Leon, Constantin şi Nicolae Mavrocordat, Ghica, etc. În acea epocă, administrarea mănăstirii idioritmice Xenofont a fost încredinţată călugărilor sârbi şi bulgari. În 1794, printr-un document al patriarhului Gabriel, Xenofont a fost declarată comunitate cenobitică şi, graţie sosirii a numeroşi călugări tineri, mănăstirea a cărei populaţie scădea foarte mult, a intrat într-o nouă perioadă de prosperitate. Călugărul Paisios a muncit foarte mult la această renaştere a mănăstirii şi a contribuit, prin donarea a mari sume de bani, la echilibrarea finanţelor. Un incendiu, în 1817, a distrus un mare număr de vechi documente oficiale de la Xenofont. Clădirile deteriorate au fost restaurate rapid şi a fost terminată construcţia "marii" biserici.

De atunci, mănăstirea are două biserici. Vechea biserică care, iniţial, era centrul mănăstirii, nu mai constituie azi decât o parte din ansamblu. Sunt conservate aici fresce impresionante ale artistului cretan Anton, datând din 1544, dar au fost grav deteriorate de cutremurele de pământ şi de umiditatea mării.

Pasajul dintre biserică şi vechea sală de mese este împodobit cu fresce reprezentând scene din Apocalipsă. O inscripţie menţionează ca donatori pe suveranul Valahiei, Ioan Matei (1632-1654) şi pe soţia lui, Elena Basarab. Frescele din vechea sală de masă, datând din 1575, au fost restaurate în 1640. Biserica mare a fost ridicată în 1809-1819 şi a costat foarte mult. Ea are un iconostas de marmură iar arcurile şi cupolele din această nobilă biserică se sprijină pe coloane de marmură. Ea conţine comorile cele mai preţioase ale mănăstirii: două icoane din mozaic a Sfântului Dimitrie şi a Sfântului Gheorghe, datând din secolul al XIII-lea. Lângă ele se află icoana făcătoare de minuni a Fecioarei Maria Odighitria, copie a celei distruse în mănăstirea Chora, în timpul cuceririi oraşului Constantinopol. Această icoană, ce aparţinea iniţial mănăstirii Vatoped, este în posesia mănăstirii Xenofont din 1730. Printre cele şase sute de manuscrise din bibliotecă, există şase pergamente. Suluri de pergament, documente oficiale şi mai mult de şapte mii de opere tipărite completează această colecţie. Tezaurul de la Xenofont adăposteşte icoane mobile de mare valoare, cruci, obiecte de cult, sfinte moaşte, veşminte preoţeşti ca şi o bucată din Adevărata Cruce.

Dintre cele paisprezece capele de la Xenofont, opt sunt în incinta sa. Patru dintre ele sunt ornate cu fresce. Schitul Bunavestire îi aparţine mănăstirii dar, printre cele douăzeci de mici clădiri monastice, kalivii, foarte puţine sunt locuite astăzi. Sărbătoarea patronului mănăstirii, Sfântul Gheorghe, este celebrată la 23 aprilie.

Fecioara Maria în măreţie înconjurată de corul îngerilor.

Paginile 194-195: **sala de mese din mănăstire împodobită cu fresce admirabile.**

MĂNĂSTIRILE DE LA MUNTELE ATHOS

MĂNĂSTIREA GRIGORIU

MĂNĂSTIREA GRIGORIU

Pe stâncile de pe coasta occidentală, care ating o înălțime de treizeci de metri, se ridică mănăstirea Grigoriu, la aproape jumătate de drum între mănăstirile Simonos Petra și Dionisiu, la o oră de mers de fiecare. Pe locul unde fondatorul mănăstirii, Sfântul Grigorie, a ridicat-o în 1345, exista probabil un sanctuar al lui Poseidon în Antichitate. Grigorie a fost apărătorul mișcării isihaste, care a tulburat mai târziu comunitățile de la Muntele Athos și din tot Imperiul bizantin. După un lung sejur la mănăstirea Sfânta Ecaterina la Muntele Sinai, Grigorie a venit la la Muntele Athos și a trăit la mănăstirea Iviron câțiva ani buni. Apoi, a început să se ocupe de înființarea mănăstirii și de apărarea doctrinei isihaste, provocând o vie controversă care nu luă sfârșit decât după moartea sa, odată cu victoria isihastă.

Mănăstirea îl cinsteşte ca al doilea fondator al său pe călugărul Grigorie, din Siria sau din insula Siros, care, în 1400, a stabilit regulile vieții monastice în comunitatea de la mănăstirea Grigoriu. Suveranul din Moldova, Ştefan V Uros (1355-1367), este menționat ca al treilea fondator, căci a fost un mare binefăcător la începutul construirii mănăstirii. Primele elemente istorice cu privire la Grigoriu datează din 1347 și 1348, în care Calistrat și Calist sunt menționați în două documente oficiale ca egumenii ei. Mănăstirea însăși apare în al treilea regulament (tipicon) de

la Muntele Athos, în 1394, ratificat de împăratul Manuel II Paleologul (1391-1425) unde ocupă locul douăzeci și doi în ierarhia celor douăzeci și cinci de mănăstiri athonite.

Grigoriu, care nu poseda nici un bun important, a suferit atacuri serioase, ca celelalte mănăstiri, din partea ocupanților turci după căderea orașului Constantinopol și a fost total abandonată când ai săi călugări au părăsit-o în 1497. Dar, încă o dată, suveranii din Moldova și din Valahia au apărut ca binefăcători, restaurând mănăstirea și contribuind în bună măsură la renașterea vieții monastice la Grigoriu. Ştefan cel Mare (1457-1504) a reconstruit clădirile aflate în ruină, ca și fiul său, Bogdan (1504-1517) și a făcut bogate daruri pentru echiparea și mobilarea mănăstirii. Totuși, toate aceste eforturi au fost zadarnice deoarece musulmanii în incursiunile lor au jefuit din nou mănăstirea care tocmai fusese reconstruită. Ea a fost salvată la această epocă de marele voievod Petru Rareș V, binefăcător al întregului Munte Athos, care, cu ginerele lui, suveranul român Alexandru Lăpușneanu și soția sa, Ruxandra, fiica lui Ştefan, a întreprins restaurarea mănăstirii. Unul dintre cele mai mari dezastre pe care le-a suferit mănăstirea a fost teribilul incendiu din 1761 care o distruse complet. O mare parte dintre obiectele sale prețioase a fost distrusă și cea mai mare parte dintre clădiri au fost transformate în cenușă. Mănăstirea nu a putut fi restaurată la acea epocă decât grație incredibilului zel al vistiernicului ei, Ioachim de Acarnania care, din cauza bărbii sale lungi, era supranumit Makryienis. Ioachim, care trăia în mănăstire din 1740, și-a consacrat toată viața la refacerea acestor ruine abandonate. Profitând de bunăvoința puternicilor suverani din Moldova și din Valahia și de prietenia pe care aceştia i-o arătau, ca și de numeroasele lui relații care se întindeau de la țările de la Dunăre la Sublima Poartă, el a organizat o colectă în Balcani. A obținut bani de la grecii bogați ca și de la credincioșii din Valahia și chiar sultanul i-a făcut o donație pentru reconstrucția mănăstirii.

Ridicarea bisericii (1762) și executarea frescelor ei în 1779 de pictorii din Castoria, Gabriel și Grigorie, au fost realizabile grație fondurilor furnizate de nobilii români. În 1783, reconstrucția mănăstirii luă sfârșit, grație mitropolitului de Ungaria și de Valahia, Grigorie, care oferi considerabile sume de bani. Aspectul clădirilor era mai mult sau mai puțin ca cel de azi. Ioachim Makryienis este cinstit de atunci ca al patrulea fondator al mănăstirii. După sfârșitul războiului de Independență contra turcilor (1830), a început o nouă perioadă de construcție în mănăstire, pe durata căreia complexul monastic a fost mărit și a devenit de două ori mai întins. În afara noilor aripi ce cuprind chiliile călugărilor și pensiunea, mănăstirea a fost împodobită în această perioadă cu o intrare de marmură.

Biserica ei este închinată Sfântului Nicolae, a cărei sărbătoare este celebrată la 6 decembrie. În afara frescelor datând din 1779, care sunt foarte bine conservate, biserica mai posedă un iconostas din lemn sculptat, lucrat cu finețe, cu scene din Vechiul Testament. Decorarea cu faianță a absidelor din spatele stranelor călugărilor

Fresce contemporane în exonartex.

este unică în genul său. Printre numeroasele icoane mobile, două icoane ale Fecioarei Maria sunt venerate în mod deosebit: Fecioara Maria Galaktotrofusa datând de la jumătatea secolului al XV-lea, a cărei aureolă şi cea a Pruncului sunt bogat împodobite cu pietre preţioase, şi Fecioara Maria Pantanassa, care este o copie a icoanei distruse în timpul căderii oraşului Constantinopol. O inscripţie o menţionează pe donatoarea icoanei, Maria Paleologhina, soţia suveranului român Ştefan cel Mare, căruia mănăstirea îi datorează reconstrucţia sa din 1497. Conţinutul bibliotecii a suferit mult din cauza incendiilor din secolele trecute. Mai există 4000 de lucrări tipărite şi 279 de manuscrise, printre care unicul manuscris al Păstorului lui Hermas conservat în lume. Acest manuscris aparţine cărţilor apocrife ale Evangheliei. El a fost redactat în secolul al II-lea de un creştin roman numit Hermas şi a fost foarte popular în timpul primelor secole ale erei noastre. În secolul al XIX-lea, un traficant de antichităţi, Simonide, a furat trei din cele nouă file ale manuscrisului şi le-a vândut la Leipzig. În tezaur, numeroase documente preţioase, icoane şi moaşte au fost salvate de incendii şi de jafuri: o bucată din Adevărata Cruce, veşminte preoţeşti, evangheliare şi un mare număr de cutii cu moaşte de valoare, bogat ornate, cum ar fi cele ale celor doi vindecători, Come şi Damian, a lui Grigorie de Nazianz (372), a lui Dionisie Areopagitul, dar şi altele conţinând mâna dreaptă a lui Grigorie Teologul, ca şi picioarele şi mâna dreaptă ale lui Anastasie, sfânt şi martir. Cele zece capele datează din secolul al XVIII-lea şi din secolul al XIX-lea iar unele dintre ele au fost împodobite cu fresce frumoase. Patru mici aşezări monastice, kelia, la Karyes, depind de mănăstire.

Biserica posedă şi icoana făcătoare de minuni a Fecioarei Maria Galaktotrofusa.

MĂNĂSTIRILE DE LA MUNTELE ATHOS

MĂNĂSTIREA ESFIGMENU

MĂNĂSTIREA ESFIGMENU

Mănăstirea Esfigmenu este prima care-şi prezintă înaltele sale ziduri de incintă vizitatorului ce călătoreşte pe mare de la Hierissos spre sud.

Numele ei nu are nici o legătură cu amplasarea sa, căci ea nu este „închisă" (cum numele ei semnifică) între dealuri şi țărm.versiunea conform căreia fondatorul ei era un călugăr cunoscut de contemporanii săi ca unul ce purta o funie foarte strânsă în jurul taliei, este mai plauzibilă. Călugării de la Esfigmenu nu menționează numele patriarhului ecumenic de Constantinopol în cuvântările lor, deoarece îl consideră prea complezent şi prea conciliant în privința chestiunilor ecumenice şi ale relațiilor cu Biserica catolică. De aceea, ei nu primesc aproape deloc subvenții de Stat. Totuşi, călugării mănăstirii afirmă într-un mod foarte convingător că nu există problemă financiară la Esfigmenu, deoarece Fecioara i-a ajutat în trecut şi va continua să o facă. O multitudine de daruri din lumea întreagă îi încurajează să îşi păstrezece credința pură şi adevărată. Ortodoxia sau moartea, nu există un termen de mijloc.

Tradiția, obscură şi fără dovezi, pretinde că fondatorul mănăstirii a fost Pulcheria, soția împăratului Marcian (450-457). Ne întrebăm totuşi dacă această Pulcheria nu era sora împăratului Roman III Arghir (1028-1034), ceea ce pare mai plauzibil, deoarece Esfigmenu nu este menționată în primul tipicon din 971/972 şi, în consecință, nu exista pe atunci. Totuşi, ea este menționată într-un document oficial ce datează din 1030 ca şi în al doilea tipicon de la

Muntele Athos, care a fost semnat de douzeci şi nouă de egumeni şi pecetluit de împăratul Constantin Monomahul în 1045. Acest act plasează Esfigmenu pe locul al cincilea în ierarhia mănăstirilor athonite.

În cursul mileniului următor, mănăstirea şi-a pierdut locul din fruntea ierarhiei formale, dar aceasta nu a modificat cu nimic poziția ei în ierarhia spirituală de la Muntele Athos.

A treia versiune situează fondarea mănăstirii încă mai devreme şi o atribuie Pulcheriei, sora împăratului Teodosie (379-395). Dovezile acestei versiuni sunt cele câteva ruine ale unui zid la zece minute de mănăstirea actuală. Trei capiteluri de marmură, provenite din această mănăstire presupusă ca fiind mănăstirea inițială, au fost incluse în zidul bisericii. Totuşi, trebuie să menționăm teoria valabilă conform căreia acest loc era probabil situl cetății antice Olophyxos. Expusă aşa cum era pe coasta estică a peninsulei Athos, mănăstirea a fost încercată de incursiunile repetate ale piraților, de atacurile sarazinilor, de jafurile mercenarilor şi ale trupelor catalane. Aceste incursiuni tulburau calmul relativ şi dezvoltarea mănăstirii. Până la căderea oraşului Constantinopol, mănăstirea Esfigmenu a beneficiat de favoarea şi de generosul ajutor financiar al împăraților bizantini, ca şi din partea a numeroşi suverani din Moldova şi Valahia.

În secolul al XIV-lea, un mare incendiu a distrus mănăstirea aproape în întregime, dar bogatele daruri ale regelui Serbiei, Ştefan IV, şi ale prințului Gheorghe Brancovici, au permis ca mănăstirea să fie reconstruită foarte repede şi să continue să se mărească până în 1533. În acel an, ea a fost atacată de pirații care au jefuit şi distrus o mare parte din clădirile sale. Suveranii sârbi, români şi ruşi şi, mai ales, Alexis Mihailovici, s-au grăbit să ajute încă o dată mănăstirea. Relațiile sale cu Rusia fuseseră mereu foarte cordiale, influențate de amintirea fondatorului monahismului rus, Antonie Petcerski, de la Kiev. În 1051, acest călugăr a adus în țara sa strictele reguli cenobitice pe care le elaborase în grotele din Samaria, aproape de Esfigmenu. În anii următori, țarul Rusiei, Alexis, i-a autorizat pe călugării din mănăstire să colecteze fonduri din cinci în cinci ani pe teritoriul său.

În 1811, mitropolitul Grigorie V, care a renunțat la funcțiile sale şi s-a retras la Esfigmenu ca

simplu călugăr pentru mai mulți ani, a dat mănăstirii un nou elan spiritual.Mănăstirea devenise deja cenobitică din 1797 iar acest eveniment marcant din istoria sa spirituală a fost şi punctul de plecare al prosperității sale economice. În 1810, biserica a fost în întregime reconstruită iar în 1851-1858 aripile est şi vest ale mănăstirii au fost clădite. Daunele cauzate de turci în timpul războiului de independență au fost repede reparate şi un mare număr de călugări români care se refugiaseră în mănăstire s-au întors în țara lor în anii următori.

Biserica, care a fost construită şi ornată cu fresce în 1806-1810, a fost inaugurată în 1811 de Grigorie. În 1817, altarul a fost decorat de pictorii Zaharia, Veniamin şi Macarie, în timp ce zidurile şi tavanul din nartex au fost pictate în 1841 de artiştii Gherasim, Antim, Iosafat şi Nichifor. Iconostasul din lemn aurit este considerat unul dintre cele mai frumoase de la Muntele Athos. Frescele din sala de mese şi-au pierdut din strălucirea lor, căci sunt acoperite de un uşor strat de funinigine, datorată focurilor trupelor de ocupanți turci în timpul războiului de independență. Clopotnița, în curte, posedă un orologiu cu cifre arabe şi romane ca şi simboluri greceşti şi turce. Această operă de artă a fost creată de artizanii vienezi.

O mare parte din colecția din bibliotecă a fost devastată de incendii şi incursiuni. Totuşi, se păstrează 372 manuscrise şi în jur de 2000 de incunabuli. Printre cele 75 de pergamente, unele sunt prețioase în mod deosebit, cum ar fi minologhiul foarte bogat ornat cu miniaturi, numit manuscrisul nr. 14. El măsoară 38X26cm şi cele 452 de pagini ale sale de pergament purpură conțin în jur de 80 de reprezentări de vieți de sfinți, despre Naşterea lui Hristos, Magii

venind în fața lui Irod, Fuga în Egipt, etc. Acest manuscris este unul din cele trei volume ce se raportează fiecare la un sfert din anul bisericesc, ce începe la 1 septembrie.

La Esfigmenu, arheologul francez Didron a descoperit în 1844 „Ghidul de pictură" al călugărului Dionisie de Furna, care conține instrucțiuni despre tehnicile de pictare a icoanelor. După lungi negocieri, sultanul i-a acordat autorizația unui călugăr pictor să reproducă manualul, pentru ca acest exemplar copiat să poată circula în afara mănăstirii. Una dintre aceste copii a circulat la Paris în 1845, apoi în Germania în 1855.

Tezaurul adăposteşte obiecte de cult, peceți, documente ca şi sfinte moaşte. El mai conține şi o bucată de stofă brodată cu aur care, o dată pe an, în ziua Ridicării la cer, sărbătoarea mănăstirii, este folosită ca văl pentru uşa de la altarul din biserică. Această stofă, ce măsoară 2,8X3m, ar proveni de la cortul lui Napoleon şi a fost oferită de Grigorie V când a fost hirotonit mitropolit.

O altă operă de artă de valoare este mica icoană din mozaic a lui Hristos (14X7cm), din secolul al XIV-lea, într-un cadru din argint cu reprezentări ale apostolilor şi bucăți încrustate de sfinte moaşte.

Mănăstirea posedă opt capele, dintre care cinci sunt situate în afara incintei sale. Mica biserică închinată lui Antonie Petcerski este deosebit de importantă. Antonie a viețuit la Muntele Athos timp de 10 ani, apoi, în 1050, egumenul Teoctistos l-a trimis în Ucraina să vestească cuvântul lui Dumnezeu.Călugărul ucrainean a fondat numeroase comunități monastice, dintre care Lavra Grotelor la Kiev, care deveni una dintre cele mai cunoscute mănăstiri din Rusia.

Paginile 210-211: **construind ziduri rezistente, călugării încercau să fortifice mănăstirea pentru a o proteja, ca inima lor cu virtutea.**

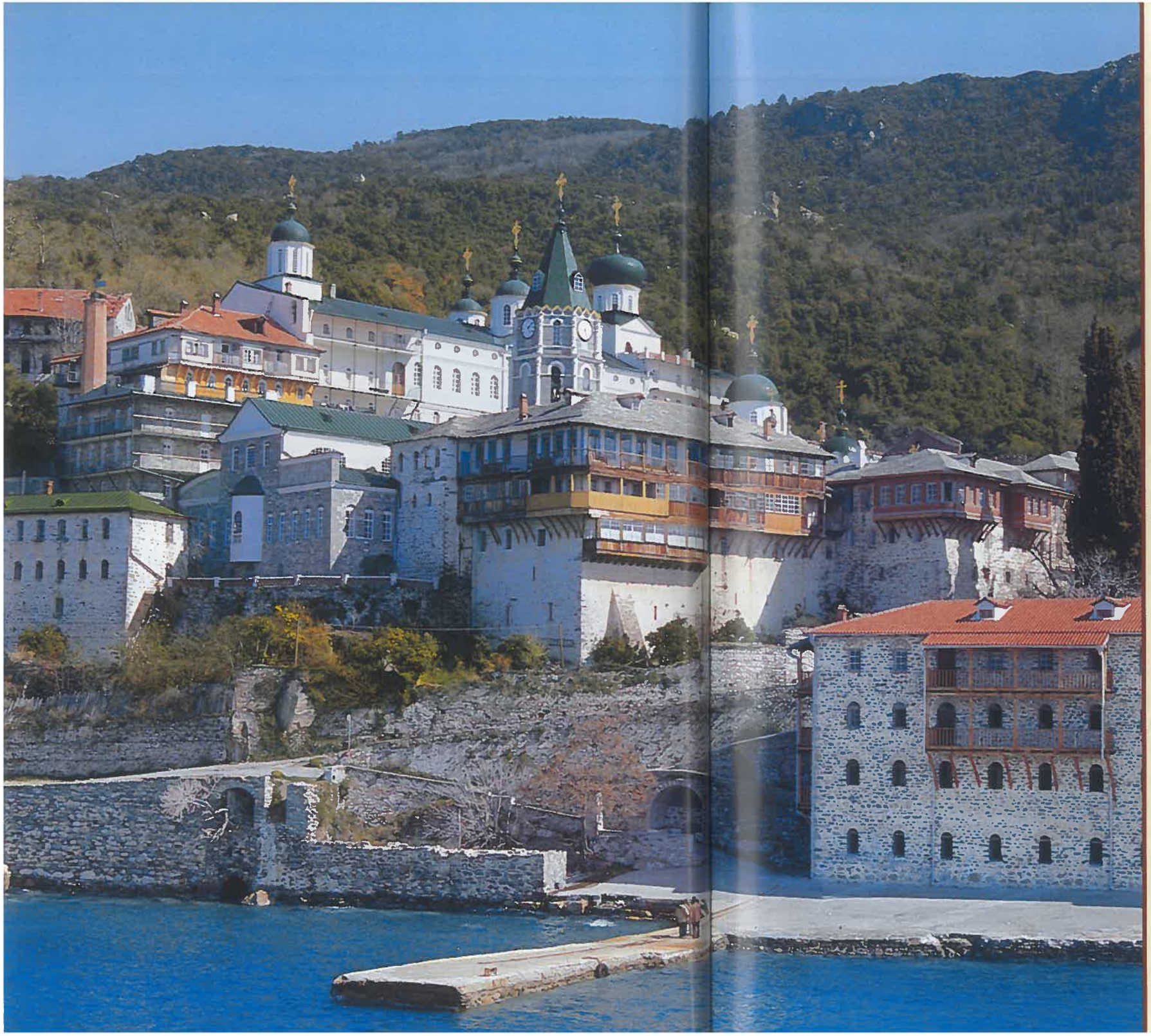

MĂNĂSTIRILE DE LA MUNTELE ATHOS

MĂNĂSTIREA SFÂNTUL PANTELIMON

MĂNĂSTIREA SFÂNTUL PANTELIMON

La o oră de mers spre nord de Daphni, pe coasta de vest a Athosului, se întinde grupul de clădiri ale mănăstirii Sfântul Pantelimon. În partea de jos, spre mare, se pot vedea impresionantele şi vastele aripi de şase etaje ce adăpostesc pensiunea, care putea odinioară să primească aproape de 2000 de pelerini, dar care sunt azi în ruină. În spatele acestor aripi, clădirile cu forme diverse ale mănăstirii, cu ale lor cupole colorate, se întind pe un platou înverzit, la poalele dealurilor ce coboară spre mare.

Pantelimon (milostivul) a fost numele dat unui medic de contemporanii lui dar numele lui adevărat era Pantaleon. Confraţii săi l-au trădat pe acest medic creştin ce îl slujea pe Maximian la curtea de la Nicomedia. Acesta, guvernând cu Diocleţian (284-305), a poruncit imediat să îl tortureze şi să îl decapiteze.

Mănăstirea actuală, ce a fost construită în acest loc la 1765, nu este mănăstirea iniţială. Aceasta se situează la o jumătate de oră de mers de mănăstirea actuală şi este cunoscută sub numele de Paleomonastiro (vechea mănăstire). Fosta mănăstire Sfântul Pantelimon, care mai era numită şi a celui din Tesalonic, a fost fondată în secolul al XI-lea, dar părăsită câteva decenii mai târziu.

În aceeaşi epocă, spre 1030, un grup de călugări ruşi cu egumenul lor, Lavrentie, s-a instalat în

mica mănăstire Xylurgu. Totuşi, cum această comunitate monastică s-a mărit, proprietatea şi administrarea mănăstirii în ruină, Sfântul Pantelimon, i-au fost cedate în 1168 de către Protepistatisul şi de Sfântul Synaxis de la Muntele Athos. Importanţa micii mănăstiri Xylurgu a scăzut iar mai târziu a devenit schitul Bogoroditsa.

Din nefericire, nu există aproape deloc informaţii despre mănăstirea Sfântul Pantelimon în secolele al XII-lea şi al XIII-lea, căci un imens incendiu a distrus toate sursele istorice. Primul element pe care-l posedăm despre titlul de proprietate al mănăstirii Sfântul Pantelimon Tesaloniceanul provine dintr-un decret al împăratului Andronic II Paleologul (1282-1328).

Până în 1497, egumenul mănăstirii a semnat documente în greacă, ceea ce dovedeşte că în acel timp comunitatea monastică era formată în principal din călugări greci. Ioan V Paleologul şi succesorul lui, Manuel II, i-au oferit un ajutor generos mănăstirii, ca şi suveranul sârb Ştefan Duşan şi succesorii lui până la Gheorghe Brancovici, care îi făcu mănăstirii donaţii importante, ceea ce permise dezvoltarea sa constantă până în secolul al XV-lea.

Invazia tătară în Rusia, în 1237, a provocat o importantă diminuare a numărului de noi călugări ruşi iar de aceea majoritatea comunităţii monastice era formată din greci şi sârbi. Totuşi, după eliberarea Rusiei, călugării ruşi au început să vină iar daniile ţarilor Rusiei, la începutul secolului al XVI-lea, i-au permis mănăstirii să-şi recapete prosperitatea.

Câteva decenii mai târziu, a izbucnit o criză economică. Mănăstirea nu a reuşit să o depăşească, în ciuda daniilor diverşilor suverani, iar în 1626, administraţia centrală de la Muntele Athos a preluat conducerea mănăstirii. Totuşi, declinul economic a continuat, iar mănăstirea a trebuit în final să-şi ipotecheze nu numai pământurile, ci şi obiectele sale bisericeşti preţioase. Călătorul rus Barski menţionează că în 1744 el nu a întâlnit decât doi călugări ruşi şi doi călugări bulgari în mănăstire. Puţin după aceea, în 1735, administrarea Sfântului Pantelimon a trecut la greci, iar egumenul grec a decis să ridice o nouă mănăstire la un nou loc. Astfel, în 1765, călugări greci şi ruşi au început să construiască noua mănăstire pe coastă, pe locul unde se găsea din 1676 o mică mănăstire, fondată de episcopul de Hierissos, Hristof.

Inscripţia de deasupra intrării în mănăstire „zisă rusă" datează din această epocă. Construcţia şi înzestrarea bogată a acestei noi mănăstiri a ruşilor au fost finanţate în mare parte de suveranii fanarioţi din Moldova şi din Valahia, Scarlat Calimah, ce a ridicat biserica între 1812 şi 1821. Totuşi, din 1821, cea mai mare parte a călugărilor au părăsit mănăstirea pentru a lua parte la războiul de independenţă contra turcilor, care se termină în 1830.

În aceeaşi epocă, influenţa rusă a crescut căci, când după războiul de independenţă călugării au revenit la mănăstirea lor aflată în ruine, datoriile comunităţii, în afară de cererile sultanului care avea pretenţia la indemnizaţii financiare, atinseseră o sumă atât de mare că fondurile

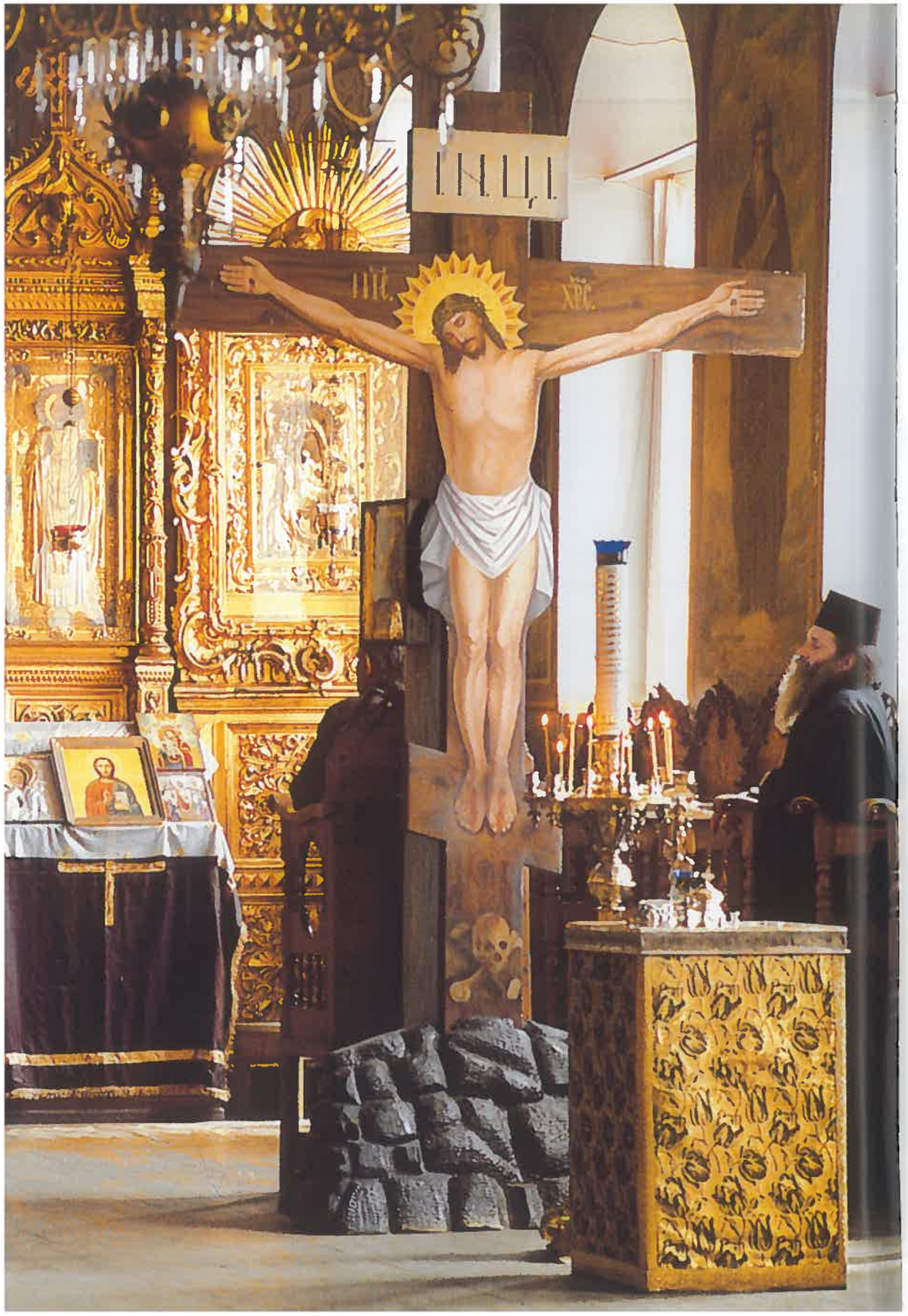

mănăstirii nu erau suficiente pentru a plăti. Ajutorul pecuniar al țărilor de la Dunăre încetase și numai țarii Rusiei puteau să sprijine mănăstirea și să încurajeze venirea călugărilor. Astfel, în 1839, mulți călugări ruși au venit la mănăstire, ceea ce duse la alegerea unui egumen rus pentru prima dată în 1875. În 1859, mai mult de o mie de călugări ruși vieţuiau la Sfântul Pantelimon, iar în 1909, ei erau 1446. În următorii douăzeci de ani mănăstirea a reușit să își reducă datoriile față de guvernul turc cu un milion de piaștri.

De când egumenul de la Sfântul Pantelimon este rus, slujba este celebrată în cele două limbi. Țarii au alocat enorme sume de bani pentru mărirea mănăstirii; la fel și pentru numeroasele schituri de la Muntele Athos care erau locuite de călugări ruși.

Mănăstirea căpătă dimensiunile unui oraș care putea adăposti nu numai cei o mie de călugări, ci și două mii de vizitatori. Un imens spațiu a fost amenajat în bucătărie, iar în 1888 o vastă biserică a fost construită, în stil moscovit, la al patrulea etaj al aripii unde se aflau chiliile călugărilor. Au fost create ateliere, cu mașini cu aburi de la Viena, dar și un spital. A fost ridicată o clopotniță în care, în afară de treizeci și trei de clopote, se mai află și un clopot gigantic fabricat în 1897, oferit de țar. Un atelier de fotografie a fost creat de asemenea, ca și o pensiune pentru pelerini și o tipografie ale cărei publicații circulau și în Rusia.

După venirea sovietelor la putere, călugării au încetat să mai vină din Rusia. Timpul s-a scurs, membrii comunității monastice au îmbătrânit, iar numărul lor a scăzut. Călugării, foarte în vârstă, trăiau cu amenințarea prăbușirii totale a mănăstirii. Din fericire, evenimentele au luat o întorsătură neașteptată. Primul pas a fost împlinit atunci când, patru noi călugări, după numeroși ani de pregătire, au obținut permisiunea să părăsească Rusia și să se stabilească la Muntele Athos. La puțin timp mai apoi, a venit perioada perestroika în Uniunea Sovietică, însoțită de atitudinea mai liberală în materie de religie a lui Gorbaciov. Aceste evenimente le-au permis călugărilor ruși să vină să se instaleze la Sfântul Pantelimon. În anii din urmă, mănăstirea a reînceput să se dezvolte iar călugării pot în prezent să privească viitorul cu optimism.

Vechea biserică, în curtea mănăstirii, a fost ridicată în 1811-1821 și este închinată Sfântului Pantelimon, a cărei sărbătoare este celebrată la 27 iulie. Fresce în stil rus îi împodobesc pereții. Iconostasul său din lemn sculptat este de asemenea un exemplu de artă rusă. Opt mari și mici domuri verzi cu bulbi galbeni, pe care se află mari cruci aurite, îi dau bisericii un aspect deosebit. Sala de mese, construită în 1892 și împodobită cu picturi în 1897, poate primi mai mult de o mie de vizitatori. Deasupra sălii de mese se ridică o clopotniță unde tronează impozantul clopot al țarului. Chiar și fiala este complet diferită de cele de la Muntele Athos.

Iconostasul aurit al bisericii Sfânta Skepi (1888), la al șaselea etaj al aripii nordice a mănăstirii.

În ciuda incendiilor din secolele trecute, un mare număr de cărți în slavă și în greacă sunt păstrate în bibliotecă. În afara celor 25 000 de cărți tipărite, ea mai conține 1920 de manuscrise. Manuscrisele care au fost salvate sunt de o calitate excelentă, așa cum e manuscrisul nr. 6, o omilie a lui Grigorie, ornată cu miniaturi ce ilustrează teme împrumutate din mitologie, sau manuscrisul nr. 2, un evangheliar extrem de prețios de origine bizantină, încrustat cu pietre prețioase. Obiecte de valoare, veșminte preoțești, sfinte moaște și alte lucruri prețioase, ca și numeroase icoane mobile sunt cadouri ale țarilor și ale altor membri ai nobilimii ruse.

În afara unei bucăți din Adevărata Cruce, mai sunt conservate aici și numeroase cruci, cutii cu moaște și icoane, ca cea a Fecioarei Maria de la Ierusalim și cea a Sfântului Ioan Botezătorul. Cea care este totuși cea mai venerată este icoana făcătoare de minuni a Sfântului Pantelimon, în noua biserică a mănăstirii. După tradiție, această icoană provine din prima mică așezare monastică Xylurgu, fondată în 1030. Stratul de aur ce acoperă icoana și nu lasă să se vadă decât chipul sfântului și cele ale personajelor ce-l înconjoară, este ornat cu paisprezece secțiuni ce reprezintă minuni și scene din martiriul marelui vindecător. Pe imensul site al mănăstirii, sunt dispersate douăzeci și cinci de capele, dintre care un mare număr comportă domuri ruseşti caracteristice. Două din cele cinci kelia ale mănăstirii sunt la Karyes iar dintre schituri, Tebaida este abandonat, în timp ce Bogoroditsam aproape de Pantocrator, este locuită de călugări.

Ordin al împărătesei Ana Ivanovna, 1730.

Culegere de psalmi, sec. XIX.

Almanah, 1814.

MĂNĂSTIRILE DE LA MUNTELE ATHOS

MĂNĂSTIREA COSTAMONITU

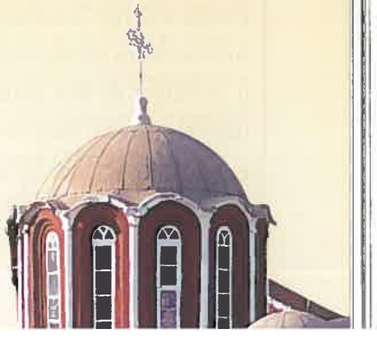

MĂNĂSTIREA COSTAMONITU

În partea de nord-vest a peninsulei Athosului, mănăstirea Costamonitu se situează la o mică distanță de mănăstirea Dochiaru, fără a fi totuşi direct legată cu aceasta, căci un vârf relativ înalt, abrupt şi inaccesibil le separă. Mănăstirea Costamonitu este ridicată la extremitatea unei văi fertile, care se înalță puțin către sud, printre livezi şi măslini, şi este înconjurată de solemni cedri centenari.

Pentru a ajunge la mănăstire de la micul port, trebuie să urcăm o coastă timp de aproape o jumătate de oră, prin câmpuri aride cu pământ stâncos, unde sunt împrăştiați câțiva măslini. Apoi, peisajul se schimbă. Drumul devine o frumoasă potecă pavată, ce însoțește o pădure de castani, până ce, o jumătate de oră mai târziu, mănăstirea apare printre vii şi livezi.

Călugării povestesc numeroase istorii cu privire la fondarea mănăstirii, dar nici una nu poate fi verificată, dat fiind că toate documentele privitoare au fost distruse. Prima istorie relatează despre ridicarea unei biserici de către împăratul Constantin cel Mare şi fiul lui, Constant (337-361), în secolul al IV-lea, în jurul căreia episcopul Macarie (+408) a fondat mai târziu mănăstirea. În al treilea tipicon, mănăstirea lui Constant este într-adevăr menționată, dar această versiune rămâne contestabilă din punct de vedere istoric. Alte surse asociază fondarea mănăstirii

Costamonitu cu un călugăr din Kastamoni în Asia Mică, despre care se spune că a construit mănăstirea pe un loc ce era poate cel al anticei cetăți Thyassos.

Prima mărturie verificată despre existența mănăstirii datează de la sfârşitul secolului al XI-lea. Ea figurează într-un document din 1097, care-l menționează pe egumenul Ilarion Kastamonites (poate fondatorul mănăstirii). Cu patru alți egumeni athoniți, Ilarion a mers la Constantinopol să ceară susținerea împăratului Alexis I Comnenul, când patriarhul ecumenic Nicolae III Grammatikos a dezavuat Muntele Athos, căci fusese dată autorizația unor nomazi valahi – printre care şi femei – de a pătrunde şi de a rămâne la Muntele Athos.În 1288, mercenarii catalani ai patriarhului uniat Bekkos şi trupele împăratului Mihail VIII Paleologul au fost în mare parte responsabili de distrugerea suferită de mănăstire. Daunele au fost totuşi rapid reparate, grație daniilor extrem de generoase ale împăratului Andronic II Paleologul. Ajutorul pecuniar al prințesei Serbiei, Ana de Philanthrope, a fost şi el considerabil.

Mănăstirea a mai primit şi susținerea împăratului Manuel II Paleologul (1391-1425) ca şi a suveranului sârb Gheorghe Brancovici, când a fost distrusă de un teribil incendiu în timpul conciliului de la Florența, al cărui scop era unirea celor două Biserici (1438-1442). Generalul sârb Raditch a dat şi el sume importante mănăstirii în această epocă, înainte de a renunța la funcțiunile sale şi de a intra în mănăstire ca şi călugăr sub numele de Roman.

Perioada de prosperitate la Costamonitu a luat sfârşit când turcii au cucerit capitala Imperiului bizantin, iar mănăstirile athonite au fost obligate să plătească un impozit O sută de ani mai târziu, mănăstirea a fost devastată din nou de un mare incendiu iar situația sa deplorabilă a fost agravată de o severă criză financiară. Datoriile sale atinseseră o sumă atât de mare încât îi era practic imposibil să mai poată exista. Arhiepiscopul de Samos notează, în privința acestei perioade, că, în 1666, el nu găsi decât şase călugări în mănăstire.

Declinul mănăstirii Costamonitu era incontrolabil. Daniile încetaseră, iar în 1722 călugării au abandonat-o. Dintr-o dată, în 1799, o licărire de speranță a apărut când patriarhul Neofit a făcut o curajoasă tentativă de a o face să renască, transformând-o într-o mănăstire cenobitică. În anii următori au apărut noi binefăcători, cum ar fi Kyra Vassiliki, soția greacă a lui Ali Pasha (1788.1822), care i-ao oferit importante sume de bani egumenului. Un evangheliar, unul dintre darurile sale, este păstrat de atunci în altarul bisericii. Unele dintre clădirile sale aflate în ruină au fost reconstruite cu banii oferiți de Kyra Vassiliki.

Totuşi, începând cu 1853, situația economică a mănăstirii a început să se amelioreze, grație inițiativelor propuse de Simion de Stagira. El a oferit 80 000 de piaştri mănăstirii Costamonitu, iar după venirea sa la mănăstirea căreia îi deveni mai târziu egumen, el a instituit colecte anuale în Rusia (1862-1869).

El reuşeşte astfel să adune sume atât de mari

Bucătăria pensiunii unde sunt găzduiți pelerinii.

încât datoriile mănăstirii au putut fi restituite, iar o nouă biserică a putut fi clădită. Ea fu închinată Sfântului Ştefan, a cărei sărbătoare este celebrată la 27 decembrie. Simion a fost hirotonit episcop şi, graţie susţinerii arhimandritului Meletios, a putut restaura întreg complexul monastic. Zidurile interioare ale bisericii, care a fost ridicată în 1860-1867 pe ruinele celei vechi, nu au fost pictate. Iconostasul şi podeaua sunt din marmură.

Biblioteca numără printre cele 110 manuscrise ale sale, 14 pergamente şi mai mult de 1000 de incunabule. Tezaurul conţine numeroase documente oficiale, peceţi de aur şi de argint, o bucată din Adevărata Cruce, cruci din lemn sculptat, obiecte de cult şi veşminte preoţeşti. Evangheliarele merită să fie menţionate în mod deosebit, ca cel al Kyrei Vassiliki, graţie modului special în care erau legate.

Printre numeroasele icoane din mănăstire, trei sunt făcătoare de minuni: prima este icoana Sfântului Ştefan, datând probabil din secolul al VIII-lea şi măsurând 1,2X0,7 m, căreia i-a fost arsă o margine. După tradiţie, în timpul împăraului Alexis I, adică în epoca disputelor iconoclaste, această icoană a călătorit pe mare, de la Ierusalim la Muntele Athos. În privinţa celei de-a doua, cea a Fecioarei Maria Antiphonitria, se relatează că în ajunul sărbătorii Sfântului Ştefan, când nu mai era

O masă tipică: fasole gustoasă, pâine frământată cu mâna, salată de roşii şi, ca desert, compot de pere cu scorţişoară şi miere

ulei în lămpile din biserică, vasul care se afla sub icoană se umplu ca prin minune cu ulei, iar celebrarea s-a desfăşurat cu pompă. Vasul se păstrează în mănăstire. A treia icoană este o copie a Fecioarei Maria Pdighitria (originalul a fost distrus) şi este un dar de la prinţesa Ana cea Milostivă.

Printre sfintele moaşte care sunt conservate în mănăstire, cele acre sunt venerate în mod deosebit sunt mâna dreaptă a Sfântului Ştefan, un os din umărul împăratului sfânt Constantin ca şi oase ale Sfântului Pantelimon, ale medicilor vindecători Come şi Damian şi ale apostolului Andrei.

Printre cele nouă capele, patru sunt situate în incinta mănăstirii, dintre care capela Fecioarei, unde icoana făcătoare de minuni a Fecioarei Maria Portaitissa este păstrată în spatele iconostasului din lemn sculptat. Numeroase minuni i-au fost atribuite în timpul colectelor organizate de egumenul Simion în Rusia.

Mănăstirea mai posedă şi o mică aşezare de chilii la Karyes, kelia, unde vieţuieşte reprezentantul ei în capitală.

Pagini 228-229: **marele schit Sfântul Ioan Botezătorul, în punctul sud-estic al peninsulei Athosului.**

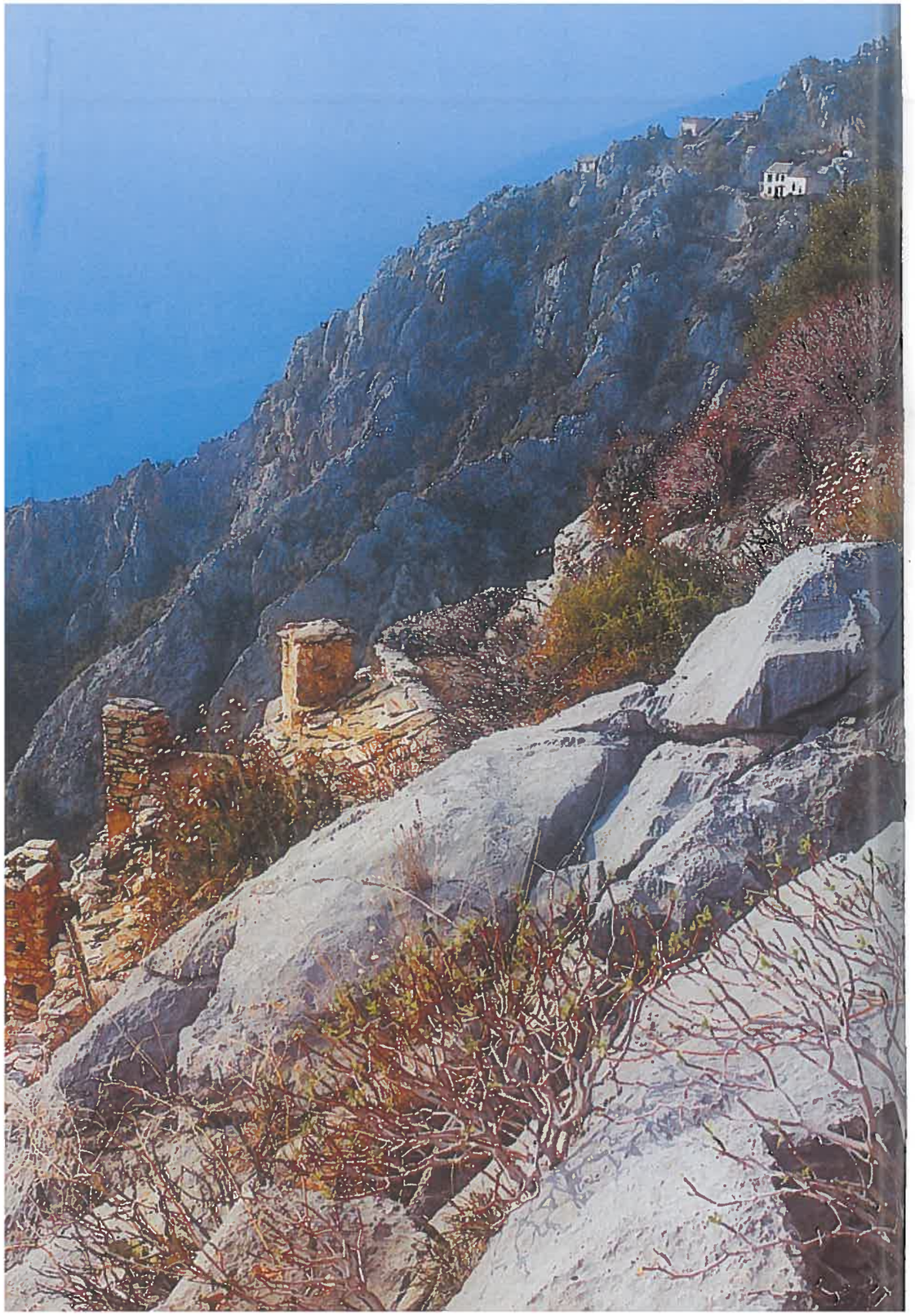

SCHITURI ŞI KELIA

Călugării de la Muntele Athos nu viețuiesc toți în mănăstiri sau în capitala Karyes. În epoca lui Atanasie Athonitul, ce reunește unele dintre micile comunități monastice existente, lavrele, în Marea Lavră – prima mănăstire de la Muntele Athos – numeroşi călugări trăiau deja în mici comunități monastice organizate, având drept caracteristici comune munca şi rugăciunea. Sihaştrii, din contră, au trăit şi s-au rugat mereu în umilele lor kalyvii (cabane) sau în grote.

La Muntele Athos există în jur de douăzeci de schituri, care sunt aşezări mai mari, construite în jurul unei biserici, numită "kyriakon".

En general, schiturile diferă de kelia prin organizarea lor. Schitul este administrat de dikaios (dreptul) şi de consilierii ce sunt aleşi de adunarea tuturor fraților din schit. Bătrânii din kalyvii (cabane) îndeplinesc la rândul lor sarcina de dikaios.

Spre diferență de schit, kelia este administrată de un călugăr care este recunoscut ca bătrân al acesteia de către principala mănăstire.

Printre kelia (chilii) cele mai cunoscute se numără Axion Esti, situată la o jumătate de oră la nord de Karyes. La Muntele Athos există numeroase kelia în multe locuri.

O kelia deosebit de interesantă din cauza istoriei sale este cea rusă Abitel ce aparține de mănăstirea Hilandar. Ea datează din vremea Sfântului sava şi este închinată Sfântului Ignatie. Un mare număr de clădiri au fost construite grație rușilor, cu vaste aripi ce adăpostesc pensiunea, o imensă bucătărie, minunate locuri de primire ca şi numeroase ateliere. Aici a fost creat centrul confreriei călugărilor ruşi athoniți. Toată această măreție a dispărut într-un incendiu în 1905 iar Abitel nu mai reveni niciodată la măreția sa de odinioară.

Schiturile şi kelia aparțin de mănăstirile principale, deşi se bucură de o anumită autonomie.

Ele oferă deseori produse din munca lor, cum ar fi fructele şi legumele, şi obțin în schimb toate produsele pe care ei nu le pot produce. Călugării din aceste „dependințe" vizitează deseori principalele mănăstiri, mai ales în timpul sărbătorilor sfinților lor protectori.

Printre schiturile de la Muntele Athos, unele sunt foarte vechi, ca Sfânta Ana ce datează din 1007. Altele erau foarte mari, dar astăzi sunt în ruină, ca de exemplu, Seraiul, schitul construit cu banii oferiți de țarul Rusiei, Alexandru II.

SCHITUL PROFETUL ILIE

Schitul ruso-ucrainean Profetul Ilie domină o pantă împădurită la o jumătate de oră de mănăstirea Pantocrator, de care aparţine. El oferă o vedere unică a coastei estice a Athosului, unde marea este deseori agitată.

Schitul, care ocupa odinioară a treia poziţie după numărul călugărilor ruşi, după mănăstirea Sfântul Pantelimon şi Seraiul în ruină, a fost fondat de călugărul Paisios. În 1759, acest călugăr a fondat în jurul unei kelia un mare schit, destinat să adăpostească 150 de călugări. Imediat ce primele clădiri au fost construite, numeroşi călugări au venit din Rusia iar egumenul Paisios se află într-o situaţie foarte dificilă. Ajutorul financiar al Rusiei încetase şi nimeni nu putea garanta subzistenţa schitului care îi fusese încredinţat. În afara dificultăţilor financiare, existau şi dispute cu mănăstirea Pantocrator, de la care Paisios închiriase terenul pe care construise schitul. Când relaţiile dintre schit şi mănăstire au încetat, Paisios a părăsit Athosul cu 100 de alţi călugări, în 1763, şi a mers în Moldova. Eu nu se mai întoarse niciodată schitul care, după câţiva ani, a fost abandonat şi a căzut în ruină.

În 1841, Paisios II, un călugăr bulgar foarte dinamic ce vieţuia ca sihastru aproape de schitul Kafsokalivia, a reuşit să reanimeze schitul. A practicat adeziunea absolută la regulile extrem de stricte pe care el însuşi le-a stabilit pentru schit, ceea ce a contribuit poate în mare parte la faptul că schitul a devenit un strălucit model pentru celelalte.

Totuşi, cutremurele ce au tulburat regiunea în această epocă au provocat importante daune şi a fost necesar ca anumite clădiri să fie reconstruite, mai ales biserica, în întregime. Ducesa Alexandra a Rusiei vroia să pună ea însăşi prima piatră, dar nu a putut încălca legea care interzicea oricărei femei accesul la Muntele Athos. De aceea, amiralul Golobatchov i-a luat locul în timpul ceremoniei.

Visul a început curând să se realizeze, iar schitul să se dezvolte. O nouă sală de mese a fost construită ca şi numeroase capele, un spital şi clopotniţa. Tehnicile moderne au fost introduse în schit, ca şi în mănăstirea Sfântul Pantelimon, iar călugării măcinau de atunci într-o moară mecanică. Graţie darurilor foarte generoase provenite din Rusia, vasta biserică fu împodobită în mod deosebit.

Printre icoanele sale, cea a Fecioarei Maria Dakryroussa merită să fie menţionată.

În februarie 1877, diaconul a văzut lacrimi în ochii Fecioarei. El i-a chemat pe dikaios şi pe ceilalţi călugări care i-au şters lacrimile, dar altele noi au ţâşnit din ochii Fecioarei.

Luptele grecilor contra turcilor nu au avut grave consecinţe asupra schitului, deoarece călugării ruşi nu au participat la războiul de independenţă. Dar după revoluţia rusă, schitul Profetul Ilie a pierdut orice speranţă. Comunitatea monastică s-a micşorat continuu din momentul în care le-a fost interzisă plecarea din Rusia călugărilor ruşi. Când, douăzeci de ani mai târziu, ultimul dikaios rus a murit, comunitatea şi-a pus toate speranţele în călugării de origine rusă care nu trăiseră niciodată în Rusia, dar ai căror părinţi erau de origine rusă.

SCHITUL SFÂNTUL ANDREI

Lângă Karyes, în nord-est, minunata aşezare monastică – ce mai era cunoscută şi sub numele de Serai- a căzut în ruină după moartea ultimului călugăr rus. Acest complex impresionant, cu o lungime de aproximativ un kilometru, avea odinioară numeroase capele, imense aripi în care locuiau călugări şi oaspeţi ca şi o maiestuoasă biserică ce se distingea de toate celelalte edificii. Schitul a trecut sub jurisdicţia mănăstirii Vatoped, dat fiind că terenul pe care era construit aparţinea acestei mănăstiri. El evocă astăzi o cochilie vidă ce conţinea odinioară mari comori.

Ţarul Alexandru II Nicolaievici (1855-1881), care a fost mai târziu victimă a unui atentat comis de un anarhist, a fost ţinta mai multor atentate teroriste în cursul vieţii sale. La Paris, în 1867, ţarul a fost norocos, deoarece tentativa de asasinat a cărei victimă a fost, a eşuat. Ca semn de recunoştinţă

pentru salvarea sa, el a decis să dăruiască o biserică la Muntele Athos, acolo unde se afla o kelia rusă din secolul al XVIII-lea. Această mică aşezare monastică ce înlocuise mica mănăstire Xystru, fusese fondată de patriarhul Atanasie, dar clădirile sale fuseseră terminate câteva decenii mai târziu de patriarhul Serafim. Spre 1841, această aşezare a fost vândută călugărilor ruşi Visarion şi Varsanufie, ce reuşiră să îi dea un nou impuls. Graţie unor enorme sume de bani trimise de recunoscătorul ţar Alexandru, au avut loc lucrări de construcţie ce nu includeau, totuşi, ridicarea unei biserici. De aceea, ea nu fu

terminată decât câțiva ani mai târziu, un an înainte de moartea violentă a fondatorului său. Ea nu seamănă cu nici o altă biserică existentă în teritoriile sud-estice ale ortodoxiei, nici prin dimensiunile sale considerabile, nici prin decorațiile sale bogate, așa cum îi apar azi vizitatorului – dacă a primit permisiunea de a o vizita – ca o palidă reflectare a gloriei sale trecute.

Ultimul țar al Rusiei, Nicolae II Alexandrovic (1894-1917), din familia Romanov, a considerat ca o datorie ca schitul să fie terminat şi de aceea el însuşi a oferit considerabile sume de bani. Schitul a atins o asemenea dimensiune că putea rivaliza cu multe dintre principalele mănăstiri de la Muntele Athos. Totuşi, strictul spirit ascetic al comunității monastice a cunoscut şi el o mare faimă. Icoana făcătoare de minuni a Fecioarei Maria a „mângâierii celor nefericiți" ce fusese oferită în dar dikaios-ului schitului, Visarion, în 1859, era un pol de atracție pentru zecile de mii de pelerini din Rusia care veneau să o vadă, ca şi pentru Romanovi. Această icoană a fost trimisă de nenumărate ori în Rusia, între 1860 şi 1880, şi se pretinde că, în timpul acestor "călătorii" au avut loc numeroase minuni.

Domul central al bisericii atinge o înălțime de 29 de metri, iar lângă el, se ridică impresionanta clopotniță de 58 de metri. Această clădire, ce mai conservă şi azi rămăşițele gloriei sale de odinioară, a început să cadă în ruină. Schitul Sfântul Andrei nu a ajuns niciodată să fie considerat oficial ca o mănăstire de administrația de la Muntele Athos, deşi, în 1910, a fost ridicat la rangul de mare schit. Această vastă aşezare a fost mereu sub jurisdicția mănăstirii Vatoped.

E. Feigl a descris bine bogăția acestui schit: „ milioane de icoane de valoare, deseori împodobite cu pietre prețioase, un iconostas bogat ornat cu aur, lustre cântărind tone şi covoare luxoase îi ofereau bisericii un aspect într-adevăr grandios şi splendid!(...)biserica, cu domul său principal şi cinci alte mai mici în jur, clopotnița sa, scara, cochiliile şi balcoanele sale, a fost clădită într-un stil caracteristic al secolului al XIX-lea, cu elemente neogotice, neobaroce şi bizantine."

Complexul, care odinioară avea cinci sute de călugări ruşi – un veritabil „oraş călugăresc" – era echipat la fel ca mănăstirile principale. El era dotat cu tot ceea ce era necesar de la imense rezerve la o splendidă bibliotecă ce conținea douăzeci de mii de volume (care au fost totuşi distruse, ca şi aripa de vest a schitului în timpul unui teribil incendiu în 1958). O parte dintre clădirile din sud ale schitului adăpostesc Şcoala Athonită, ce primeşte studenți din toată Grecia.

În afara acestor două imense schituri, Profetul Ilie şi Sfântul Andrei, există numeroase aşezări mai mici – dintre care le menționăm pe cele mai cunoscute – unde viețuieşte un mare număr de călugări.

Pentru a scăpa de „zgomotul" vieții din mănăstiri, numeroşi sihaştri se retrag în singurătatea sihăstriilor.

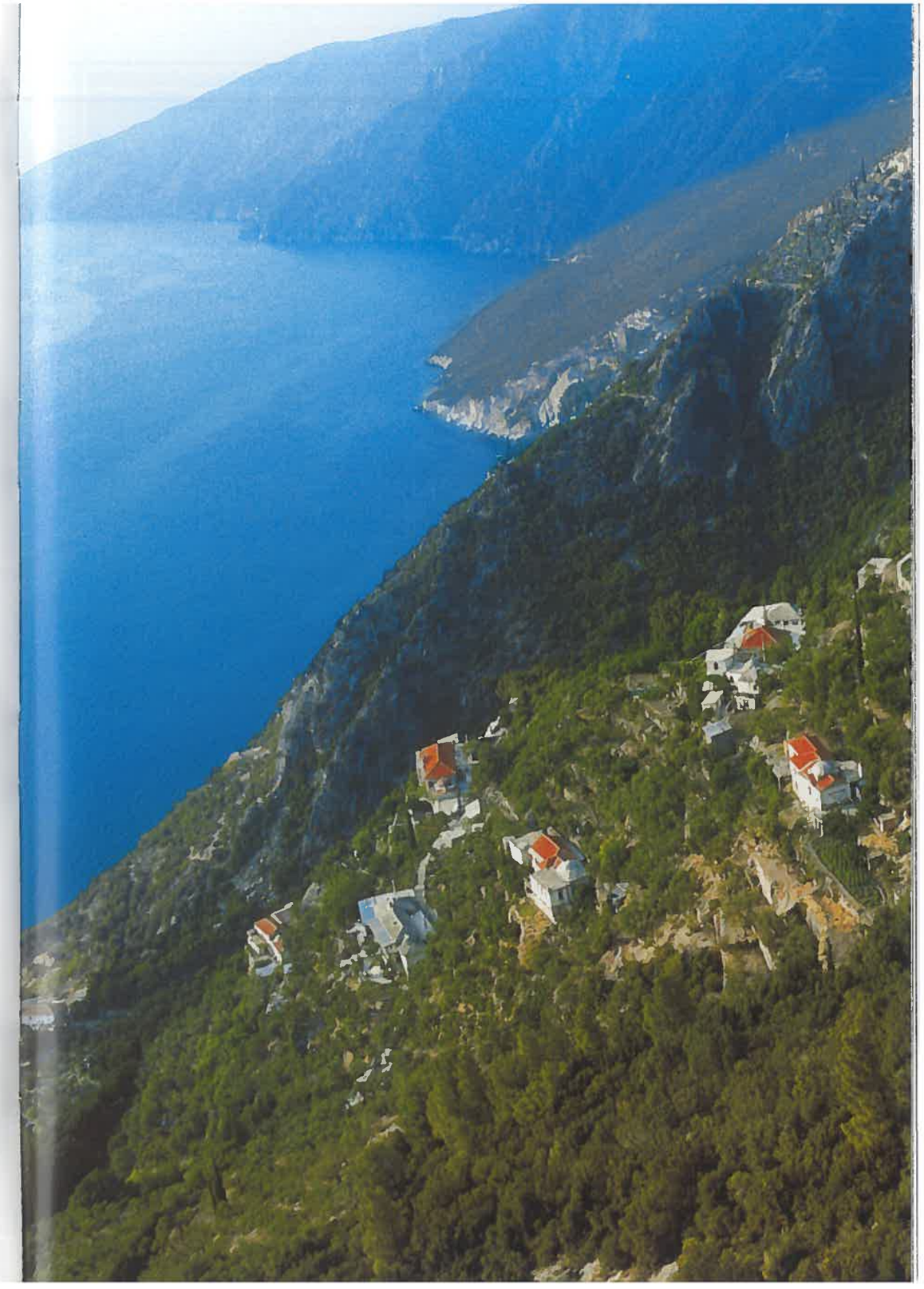

SCHITUL SFÂNTA ANA ŞI SCHITUL SFÂNTA ANA CEA MICĂ

Schitul cel mai împrăştiat de la Muntele Athos este şi cel mai venerabil şi cel mai vechi. El datează din 1007. „Satul Sfânta Ana" şi anexa lui, „Schitul Sfânta Ana cea Mică", care este la o oră de mers – se situează la o altitudine de 400 de metri.

El este în vecinătatea mănăstirii Sfântul Pavel, pe o pantă a Muntelui Athos care, înspre vest, devine o stâncă abruptă ce coboară direct în mare. Printre ale sale cincizeci de kalyvii (cabane), un mare număr sunt astăzi nelocuite. "Satul", care este sub jurisdicţia Marii Lavre, a fost fondat în 1007 de egumenul Eustatie. În 1320, călugării au abandonat schitul care a rămas abandonat până în 1572, când un grup de sihaştri s-a instalat acolo.

Câteva decenii mai târziu, patriarhul Dionisie (1671-1694), care a trebuit să renunţe de 5 ori la funcţia sa din raţiuni politice, a venit să se instaleze aici şi a terminat construcţia schitului.

Biserica principală (kyriakon), închinată Sfintei Ana, mama Fecioarei Maria, a fost ridicată în 1752 şi împodobită cu picturi în 1757. Ea păstrează, printre numeroase sfinte moaşte, şi o cutie în care se află piciorul stâng al Sfintei Ana.

Astăzi, numeroşi bijutieri şi alţi călugări artişti vieţuiesc în schit, executând comenzi venite de la Atena şi de la Tesalonic. Meşteşugul lor este faimos şi foarte apreciat de confraţii lor.

SCHITUL KAFSOKALIVIA

Mica aşezare, aşezată pe un versant înverzit deasupra coastei sud-estice a Muntelui Athos, seamănă cu un mic sat oniric din Alpi, dacă facem abstracţie, desigur, de rocile abrupte care ies din mare pentru a se sprijini pe versantul muntelui. Din această cauză, spre deosebire de alte mănăstiri, Kafsokalivia, care aparţine de Marea Lavră, nu are port.

Numele schitului (cabane arse) continuă amintirea sihastrului Maxim care a trăit aici în secolul al XIV-lea şi care, de fiecare dată când se muta dintr-o cabană (kalyve) pentru a se consacra rugăciunii într-un loc diferit, avea obiceiul să ardă vechea cabană pentru a nu se ataşa de adăpostul său lumesc şi să uite adevărata sa patrie, cerul. Astăzi, călugării vieţuiesc în mici case de piatră şi fac munci diverse. În afară de călugării ce pictează icoane, există numeroşi sculptori în lemn şi tăietori în piatră. Biserica este închinată Sfintei Treimi, al doilea nume al schitului care, totuşi, este rar utilizat. Ea a fost ridicată în 1765 şi împodobită cu fresce la sfârşitul secolului al XVIII-lea, sub auspiciile patriarhului Ioachim III care vizita cu regularitate schitul pe care-l iubea, când a trebuit să renunţe la funcţia sa la Constantinopol, între 1878 şi 1912.El a oferit fondurile necesare construcţiei marii clopotniţe care era înconjurată de grădini bine întreţinute. După războiul din Crimeea, călugării ruşi au ridicat biserici în aşezări de cabane, kalivii, ca Sfântul Gheorghe şi Sfântul Ioan Botezătorul.

SCHITUL SFANTUL IOAN BOTEZATORUL

Un drum de trei ore, pe o potecă stâncoasă ce urcă şi coboară, îl duce pe vizitator de la Kasfokalivia la schitul Sfântul Ioan Botezătorul, care aparţine de Marea Lavră, unde se poate ajunge într-o oră. Acest schit care este închinat Sfântului Ioan Botezătorul Înaintemergătorul (Prodromos), este clădit la 250 de metri deasupra punctului sud-estic al peninsulei, capul Akrathos.

La locul unde se află schitul azi, locuit de câţiva călugări români ce trăiesc în smerenie şi sărăcie, exista în 1852 o mică aşezare, kelia, fondată de un sihastru român pentru călugării din ţara lui.

După dezastrele pe care le-a suferit schitul în timpul războiului de independenţă, situaţia a început să se amelioreze când doi călugări bogaţi din Moldova, Nison şi Nectarie de Iaşi, au cumpărat aşezarea la sfatul mitropolitului Sofronie şi au transformat-o în schit, care a fost mai târziu recunoscut de patriarhul de Constantinopol într-un document. La această epocă au fost construite clădirile care formează curtea. În mijlocul curţii se înalţă biserica principală, închinată Sfântului Ioan Botezătorul. Danii din Moldova şi un ajutor financiar provenind de la Iaşi au ajutat la terminarea clădirilor.

Una dintre marile obiecte de preţ conservate în schit este icoana făcătoare de minuni „nefăcută de mâna omului". Conform tradiţiei, în 1863, călugării i-au comandat pictorului Gheorghe o icoană a Fecioarei Maria, căci schitul nu avea mijloace să-şi cumpere o icoană veche. Gheorghe aproape îşi terminase opera, dar nu putea picta chipul Fecioarei Maria, căci de fiecare dată când se apropia de icoană, mâinile nu îl mai ascultau şi începea să tremure. Călugărul decise să facă pocăinţă un timp pentru a-şi ispăşi păcatele, căci credea că aceasta este cauza pentru care Fecioara Maria îl respingea. Totuşi, în timp ce artistul era în sihăstrie pentru a-şi curăţa sufletul, icoana i-a apărut în mod minunat ca terminată, fără intervenţia mâinilor omului.

Alte lucruri de preţ sunt conservate în schit ca şi moaşte ale Sfântului Ioan Botezătorul, Sfântul Clement, Sfântul Dimitrie, Sfântul Mina şi alţi martiri.

Mică chilie în grota knvierii, aproape de schitul Sfântul Ioan Botezătorul.

SCHITUL SFÂNTUL DIMITRIE

Un drum ce pleacă de la mănăstirea Vatoped, spre sud, ajunge după o jumătate de oră la schitul Sfântul Dumitru, care se situează într-o vale idilică, în mijlocul unei livezi de pomi fructiferi. Biserica, în cea mai venerabilă dintre cele douăzeci şi una de cabane ce apaţin de aşezare, există după tradiţie de mai mult de o mie de ani, în timp ce cea mai mare parte dintre clădiri au fost construite mai târziu. După vizita arhimandritului Macarie de Vatoped la ţarul Mihail Fedorovici la Moscova, în 1628, schitul a cunoscut o perioadă de mare prosperitate, graţie darurilor pe care le-a primit de la Vatoped. Ridicarea unei biserici, ale cărei fresce au fost executate în 1755, a marcat apogeul dezvoltării sale, dar, astăzi, această biserică este abandonată şi se ruinează. Schitul aparţine de mănăstirea Vatoped. Călugării se îndeletnicesc cu pictura. În bibliotecă se păstrează 73 de manuscrise şi 200 de volume.

NOUL SCHIT

Pe drumul ce porneşte de la mănăstirea Sfântul Pavel, ce duce spre sud de-a lungul coastei stâncoase, înainte de a ajunge la schitul Sfânta Ana, călătorul întâlneşte Noul Schit. Această „nouă" aşezare, numită şi schitul Turnului, este sub jurisdicţia mănăstirii Sfântul Pavel. El a fost fondat în 1760 de călugărul moldovean Daniel, într-un loc unde după descoperirile din sarcofage şi după diferitele monede se pare că exista o aşezare antică. Turnul, care a fost ridicat odinioară de călugării de la Sfântul Pavel, domină în prezent limita nordică a aşezării. Daniel îl numi schitul Fecioarei Maria. El este format astăzi din treizeci de clădiri fără sau cu un etaj, iar numele său actual s-a impus în secolul al XIX-lea. Puţin mai târziu, clădirile din centrul schitului au fost construite cu banii oferiţi de mitropolitul Teofan. Schitul a atins progresiv un înalt grad de dezvoltare iar numeroase personalităţi ale ortodoxiei au vieţuit aici, cum ar fi filozoful Chiril, prelaţi ce se retrăgeau şi sfântul Nicodim de Naxos. Biserica fu terminată în 1757, dar capela vecină poartă o inscripţie ce indică anul 1901. Biblioteca are numeroase cărţi şi în jur de 200 de manuscrise, în timp ce tezaurul adăposteşte cruci de lemn fin lucrate, sfinte moaşte, veşminte preoţeşti şi icoane.

SCHITUL LACU

La aproape jumătate de drum între Caraculu şi Marea Lavră, drumul ce merge de-a lungul coastei orientale se divide iar braţul cel mai mic duce în interior. La capăt, la o oră de mers, se află schitul Lacu, cunoscut şi sub numele de schitul românesc Sfântul Dimitrie. O alt mod de a ajunge acolo este drumul care trece prin vârfuri şi leagă schitul de mănăstirea Sfântul Pavel de care aparţine, situată la distanţă de patru ore. Acest drum este totuşi dificil de găsit, chiar şi azi, în timp ce un larg drum carosabil ce leagă Sfântul Pavel de Filoteu este în funcţiune. Schitul idioritmic Lacu a fost fondat – sau mai curând exista – ca urmare a unei dezvoltări a unei mici aşezări, kelia, care se afla pe acel loc în secolul al XVIII-lea.El este locuit astăzi de câţiva călugări români.

SCHITUL BOGORODIŢA SAU XYLURGU

Călugării bulgari nu locuiesc numai în mănăstirea Zografu, ci şi în schitul Bogorodiţa care este clădit pe pantele estice ale Muntelui Athos, între Vatoped şi Pantocrator, şi care aparţine de mănăstirea Sfântul Pantelimon.

Câţiva preoţi din Rusia s-au instalat probabil aici la mijlocul secolului al XI-lea, ceea ce explică faptul că împăratul Alexis Comnenul a donat schitul mai apoi monahilor ruşi.

Mult timp, relaţiile erau foarte strânse între schit şi mănăstirea Esfigmenu, unde sfântul şi fondatorul monahismului rus, Antonie Petcerski de Kiev, a devenit călugăr. Este de asemenea posibil ca monahii ce vieţuiau aici să fie fost dulgheri. În 1142, schitul a început să se mărească şi a fost în final ridicat la rangul de mănăstire, dar nu a putut răspunde nevoilor numeroşilor călugări ruşi care au venit aici în acel timp. Astfel, în 1169, douăzeci şi şapte de egumeni atoniţi, cu Ioan ca Protepistatis, au decis să-i cedeze comunităţii monastice ruseşti, al cărui egumen era Lavrentie, mica mănăstire ce se afla în pădure şi care era închinată tesaloniceanului şi vindecătorului, Pantelimon. Liniştea a invadat din nou mănăstirea Xylurgu care a devenit un schit pustiu până în 1818 când călugări bulgari au venit să se instaleze aici şi i-au dat numele Bogorodiţa pe care îl păstrează de atunci.

NOUA TEBAIDĂ

Pe înălţime, în partea de nord a coastei occidentale a Athosului, pe o colină înverzită, Noua Tebaidă, în prezent o vastă ruină, se află în faţa mării. El a fost odinioară prin dimensiunea sa al patrulea complex fondat de călugării ruşi, dar cum nu a mai primit noi călugări, a început să se ruineze. Există de asemenea mai multe mici clădiri dispersate în pădurile de la Muntele Athos, dar care au fost abandonate de locuitorii lor şi au devenit ruine. În regiunea Monoxylitis, situată la nord-vest, în pădure, călugării vin ocazional să trăiască viaţa unor tăietori de lemne sau să cultive pământurile mănăstirii Dionisiu.

Schitul Chromitsa era o aşezare rusească, la limita Muntelui Athos, aproape de Uranupoli. Numele aşezării, azi abandonată, vine de la zăcămintele de crom, care, totuşi, nu au fost niciodată exploatate în masă.

DEŞERTUL

Există cinci aşezări care se află în punctul meridional al Muntelui Athos, capul Nymphaion. Ele sunt construite pe stânci abrupte, la o altitudine, uneori, de mai mult de 800 de metri. Regiunea ascetică Karulia este situată pe coasta stâncoasă, la o jumătate de oră distanţă de schitul Sfânta Ana cea Mică (a se vedea p. 236) iar, la circa 400 de metri mai sus, se înalţă Katunakia. La o jumătate de oră de mers spre est, la o altitudine de 600 de metri, este clădit vechiul schit Sfântul Vasile iar, în sfârşit, la 800 de m deasupra părţii sudice a coastei orientale, pe marginea unui abis, se află Kerassia.

KARULIA

Celebrele Karulia în partea de nord a capului oferă o vedere spectaculoasă. Printre stâncile care coboară deseori abrupt în mare, anahoreţii şi-au construit cabanele în cavităţi şi în mici grote de pe faleză. Numele Karulia (scripete) este foarte potrivit, căci sihaştrii care trăiesc şi se roagă aici, într-o izolare totală, între cer şi mare, utilizează corzi şi scripeţi pentru a ridica coşurile ce conţin proviziile lor frugale.

KATUNAKIA

Puţin mai sus de această aşezare, care inspiră un respect amestecat cu teamă, se situează Katunakia, pe o suprafaţă plană a stâncii, pe pantele sud-vestice ale muntelui Athos – unul dintre cele mai frumoase locuri ale peninsulei. Aici vieţuiesc şi muncesc călugări pictori şi, printre ei, grupul Danieliţilor, fiii spirituali ai lui Daniel, care în 1875 a fondat un isihasterion, un loc de retragere pentru contemplare şi rugăciune, în acest spaţiu izolat. Deşi a ales îndepărtarea, el coresponda cu

eminente personalităţi spirituale, cum ar fi stareţa Teodora care, mai târziu, a oferit bani pentru mormântul din marmură al sihastrului, în isihasterion. După moartea fondatorului său, acest isihasterion a devenit una dintre şcolile de pictură religioasă de la Athos, care urmează regulile impuse de "Ghidul de pictură". La o altitudine de 500 de metri, cabanele ce formează Katunakia, ce aparţin de Marea Lavră, se află în jurul capelei Sfântul Gheorghe.

SFÂNTUL VASILE

Între Katunakia şi Kerassia, la o altitudine de 700 de metri, se află biserica Sfântul Vasile în jurul căreia sunt grupate câteva kalivii. Schitul Sfântul Vasile este agăţat de peretele abrupt al muntelui al cărui vârf, la 200 de metri deasupra schitului, este încoronat de capela Profetului Ilie.

KERASSIA

Foarte impresionanta pantă aproape verticală, care îi provoacă teamă şi respect vizitatorului, formează, la 800 de metri deasupra mării, o vale adăpostită unde înfloresc cireşii. Aici se situează schitul Kerassia (cireş). Mai întâi a fost locuit de călugări ruşi dar, astăzi, nu mai sunt acolo decât câţiva greci. Unul dintre primii vizitatori cunoscuţi din Europa occidentală la Muntele Athos, în secolul al XVIII-lea, Fallmerayer, a scris în privinţa Kerassiei: *"Situaţia Kerassiei este cea mai minunată – zece cabane pitite în păduri dese, la 800 de metri deasupra nivelului mării. Un cadru încântător!"*. Această aşezare monastică din apropierea capelei Sfântul Gheorghe aparţine de mănăstirea Marea Lavră, la fel ca toată regiunea Deşertului.

LOCURI DE RETRAGERE ŞI SIHĂSTRII

Pentru a fugi de viaţa mondenă şi zgomotoasă a mănăstirilor, încă de la începuturi, numeroşi sihaştri s-au retras în singurătatea isihasteriilor şi a asceteriilor. În regiunea Karulia – care mai este cunoscută şi sub numele de „Deşertul vertical", deoarece trecerea este dificilă, iar stâncile coboară abrupt în mare – trăiesc anahoreţii, absorbiţi în contemplare şi rugăciune. Ei au renunţat complet la lume şi îşi aşteaptă mântuirea priveghind şi postind. Duhul lor este exersat de o lungă şi aspră disciplină a concentrării spirituale şi în rugăciune, până ce pot să se apropie de Dumnezeu şi pot vedea „Lumina Taborului", „lumina divină", până ce pot atinge gradul superior al Scării Raiului, cum o descrie Sfântul Ioan Scărarul (569-649).

Postul şi o riguroasă disciplină nu sunt decât primele stadii. Alţi anahoreţi îşi petreceau toată viaţa suspendaţi deasupra hăurilor înfricoşătoare de sute de metri. Îşi înfăşurau o funie în jurul corpului, pe aceasta o legau de un trunchi şi, în hăul prăpastiei, stăteau suspendaţi.

Sihaştrii trăiesc şi azi ca acum mii de ani, în grote sau cabane primitive. Corpul lor extenuat abia mai are nevoie de hrană sau chiar de apa, pe care o găsesc în scobitura unei stânci. Iar când, într-o zi, sufletul le părăseşte corpul la fel de uşor ca o pană, rămăşiţele lor trupeşti rămân acolo până când un alt călugăr în căutarea Sfintei Linişti le găsesc şi le păstrează cu respect într-un colţ al sălaşului său ascetic, până când şi el îşi termină călătoria ce duce la Dumnezeu.

CĂLĂTORIA LA MUNELE ATHOS

În cursul deceniilor trecute, mănăstirile athonite erau invadate de zeci de pelerini şi de „turişti" care-i deranjau pe călugări din munca şi din rugăciunea lor. Aceştia ajunseseră să nu mai poată urma ritmul de viaţă cu care erau obişnuiţi. De aceea, administraţia comunităţii monastice a impus un regulament de intrare foarte strict, care limitează la o sută pe zi numărul vizitatorilor la Muntele Athos – pelerinii greci se pot aştepta, în mod natural, la derogări.

Cum acest număr este strict controlat de autorităţile greceşti din Tesalonic, le recomandăm candidaţilor să urmeze procedura următoare, în măsura în care dispun de timpul necesar, deşi încă o dată excepţia confirmă regula. Accesul la Muntele Athos este autorizat numai pentru bărbaţii cu vârsta de peste optsprezece ani, dar şi băieţii mai mici de optsprezece ani pot vizita Muntele Athos legal, dacă au aprobarea tutorelui lor sau sunt însoţiţi de acesta.

Candidatul non grec trebuie să ceară o scrisoare de recomandare de la o insituţie publică (biserică de parohie, universitate, şcoală de artă, etc.) prin care să se justifice vizita sa la Muntele Athos.

Această scrisoare este trimisă la ambasada ţării de origine la Atena sau la consulatul la Tesalonic, unde el obţine apoi o recomandare care este prezentată autorităţilor greceşti.

Această a doua recomandare, şi numai aceasta (sau mai curând o fotocopie), cu data exactă la care el doreşte să meargă la Muntele Athos, este trimisă ca scrisoare recomandată la Ministerul de Externe sau, mai bine, la Ministerul Greciei de Nord la Tesalonic.

În mod natural, este posibil, de asemenea, să depuneţi personal cererea dar, cum înainte de sărbători şi, în general, din mai până în octombrie, există un mare număr de candidaţi, aşteptarea poate dura mai multe săptămâni. Este, deci preferabil să trimiteţi cererea cât mai curând posibil, cu mai multe luni în urmă. Răspunsul de la Atena sau de la Tesalonic va ajunge după trei sau patru săptămâni. Dacă nu, putem scrie sau telefona pentru a cere explicaţii.

Numai certificatul de la ministerul de la Atena sau de la Tesalonic cu data vizitei la Muntele Athos constitue o garanţie. Mai târziu, trebuie să obţinem tot de la minister, de preferinţă la Tesalonic, un permis de intrare. Cu acst permis,

putem începe călătoria de al Tesalonic la Uranupoli, cu taxiul sau cu autobuzul. Numeroase autobuze, ce pleacă de la gara rutieră de la Tesalonic, asigură o legătură zilnică. Autobuzul este mai ieftin, dar mai puţin confortabil. Din 1997, permisul de sejur (diamonitirion) nu mai este eliberat la Karyes, capitala Muntelui Athos, ci la Uranupolis, la biroul Administraţiei republicii monastice, care se deschide în general la ora 8. O sală de aşteptare a fost amenajată pentru vizitorii străini. Prezentând paşaportul şi permisul de intrare de la ministerul de la Tesalonic, vizitatorul obţine documentul care îi permite să se îmbarce pentru Muntele Athos.

Când ajungem într-o mănăstire, trebuie să prezentăm permisul de sejur, ca să obţinem autorizaţia de a petrece noapte aici. Graţie progresului tehnic, fiecare

Pagini 248-249: **Uranupoli, Poarta Muntelui Athos**

mănăstire este echipată cu cabine telefonice. Este bine să cumpărați câteva cartele telefonice la Uranupoli.
Mănăstirile oferă numai ospitalitate vizitatorilor care şi-au anunțat venirea cel puțin în ajun.
Având permisul de sejur putem urca la bordul feribotului pentru Daphni, care pleacă în fiecare zi la 9h30 de la Uranupoli. Durata călătoriei este de circa două ore. Dar este posibil să coborâți în fiecare port situat înainte de Daphni şi să mergeți până la o mănăstire. Odată ce vaporul ajunge la Daphni, putem lua autobuzul până la Karyes sau că continuăm călătoria cu vaporul următor.
Atenție: vapoarele nu fac escală la Simonos Petra. Desigur, este posibil să cereți acest lucru. Locul unde se poate urca în micul camion este la circa 150 de metri de chei, în spatele vamei, la dreapta. Pe micul chei de la stânga sunt ancorate vapoarele care asigură legătura cu sudul şi fac escală la cele trei mănăstiri ce urmează. Ele merg în general până la schitul Sfânta Ana şi, când vremea este frumoasă, continuă spre sud, până la schitul Kafsokalivia.
Pelerinul trebuie obligatoriu să participe la această mică excursie iar la întoarcere să petreacă noaptea într-una din cele trei mănăstiri (numai după ce ați telefonat anterior)sau într-unul din cele două schituri citate mai înainte. În caz de mare afluență, două vapoare

asigură legătura cu Daphni. Pelerinul trebuie să se asigure de locul unde aceste vapoare fac escală.
Când ajungem într-o mănăstire, suntem în general primți de portar (portaris) sau de părintele arhondar (arhondaris). Aceştia controlează permisul de sejur, apoi oferă o cafea, un lukum şi un raki vizitatorului pentru a-i ura bun-venit. La asfințit, porțile mănăstirii se închid pentru a se deschide a doua zi dimineața, după slujbă. Cei întârziați nu sunt primiți decât cu foarte mare dificultate.
Când dorim să petrecem noaptea într-o mănăstire, este de dorit să ajungem după-amiaza pe terminate, pentru a asista la vecernie, după ce am făcut o plimbare în mănăstire. Apoi, călugării însoțiți de pelerini şi de ceilalți vizitatori merg la sala de mese pentru a lua cina.A doua masă a zilei este servită, uneori, după slujba de dimineață sau puțin înainte de prânz. Este totuşi posibil, dacă vizitatorul cere acest lucru, să i se ofere un mic dejun dacă era absent în timpul mesei principale.Deşi, în aceşti ultimi ani, numeroase drumuri de pădure au fost date în folosință, este dificil deseori să ne orientăm, din cauza absenței panourilor indicatoare sau a indicațiilor eronate. Totuşi, dacă vizitatorul a renunțat, el nu se poate rătăci la Muntele Athos. El nu trebuie să uite să se înzestreze cu apă şi cu hrană.

Cel mai des, este posibil să se viziteze biserica cu autorizația egumenului, în afara orelor de slujbă. Cei care nu sunt ortodocşi pot asista la slujbe din nartex, de unde pot asculta slujba prin porțile deschise ale bisericii.

În general, este foarte important să se evite comportamentul tipic „turistic". Mănăstirile, schiturile şi keliile de la Muntele Athos sunt locuri de reculegere şi de rugăciune. Bisericile, sălile de mese, şi tezaurele mănăstirilor nu sunt muzee, iar călugării nu sunt ghizi. Autorizația de a fotografia în mănăstiri – şi numai în curțile acestora – este dată din ce în ce mai rar, căci aceasta îi deranjează pe călugări. Totuşi, politețea (mulți călugări vorbesc engleză, franceză sau germană) i-a permis autorului – dar nu peste tot – să facă fotografii pentru această carte. Dacă vizitatorul doreşte să câştige stima călugărilor, el nu trebuie să fotografieze fără autorizație. Aceasta este valabil şi pentru fotografierea persoanelor, mai ales a călugărilor.

La Muntele Athos, de mai mulți ani sunt în desfăşurare importante lucrări de construcție. Mănăstirile sunt obligate să transporte arborii tăiați cu vaporul, de vânzarea acestora depinzând, într-o anumită măsură, subzistența lor. Din cauza acestor lucrări, vechile poteci pavate sunt distruse în numeroase locuri, iar anumite trasee nu mai pot fi efectuate decât pe drumuri prăfuite. Totuşi, pelerinul mai poate găsi minunate căi vechi, ca cea care leagă mănăstirea Grigoriu şi Simons Petra sau, pe coastă, între mănăstirile Sfântul Pantelimon şi Dochiaru.

Deşi progresul tehnic a irumpt la Muntele Athos pe la sfârşitul celui de-al doilea mileniu, spiritualitatea a rămas neschimbată în interiorul giganticelor ziduri ale mănăstirilor. Această spiritualitate este la fel de sinceră şi de festivă ca acum zece sau douăzeci de ani, respectiv o sută sau o mie de ani, când Atanasie Athonitul a realizat prima sa mare operă la Muntele Athos, fondând Marea Lavră şi contribuind esențial la viața spirituală de la Muntele Sfânt

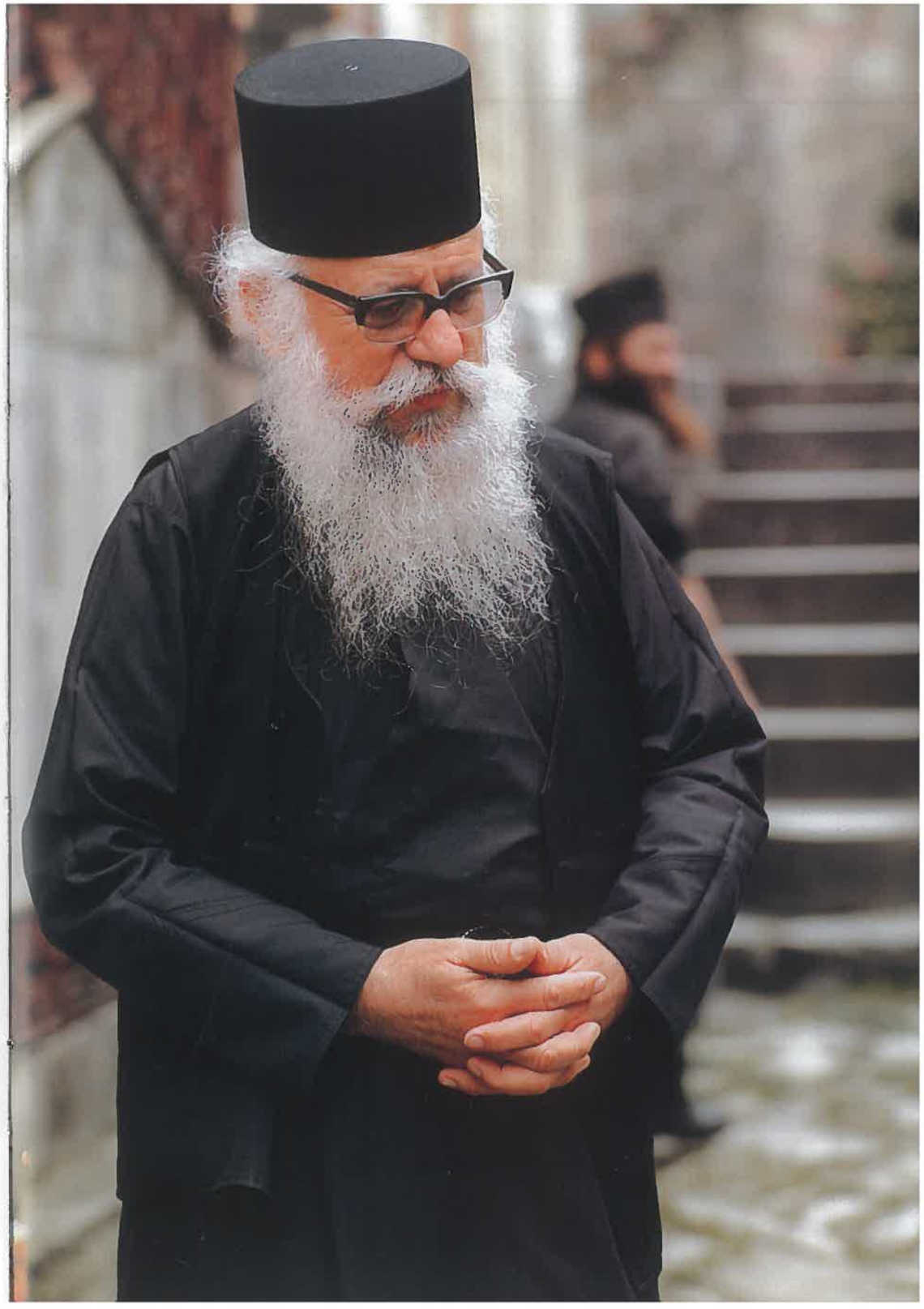

Călugării athoniți își trăiesc credința în comun, dar fiecare în felul său poate dezvolta liber forțele spirituale având drept scop lupta pentru îndumnezeire (theosis).

Athos, Zürich 1989

Bauer Hans, Reise in das goldene Byzanz.

Beta Katharina, Eine Flamme erfüllte ein Herz. Das Leben des Starez Siluan auf dem Athos, Wien, Freiburg, 1987.

Bogdanovic Dimitrje/Djuric J./Medakovic D. Hilandar auf dem Heiligen Berg, Belgrad 1978.

Brockhaus Heinrich. Die Kunst in den Athos Klöstern. Leipzig (1891) 1924.

Dölger Franz/Welgand Edmund/Deindl A., Mönchsland Athos, München 1943.

Fallmerayer Jakob Philipp, Der Heilige Berg Athos. Mit Kommentar von [TI] [TI] F.H.Reidl, Bozen 1978.

Felgl Erich, Athos Vorhalle zum Paradies, Wien Hamburg 1982.

Fichtner Franz, Wandmalereien der Athosklöster, Berlin 1931

Galbati Enrica Rodolfo, Die Klöster der Stille, Wien Freiburg, 1983.

Grassi Emanuele, Berg Athos. Eine Pilgerfahrt zum Berge der Asketen, München 1981.

Höschl Edgar, Geschichte der Balkanländer, 1989.

Huber Paul, Athos, Leben Glauben Kunst, Zürich 1982.

Huber Paul, Wundertätitge Ikonen, Bern Stuttgart 1966.

Hunger Herbert, Lexikon der Griechischen und Römischen Mythologie, Wien 1959.

Illustrierte Hausbibel, Wien Freiburg 1980.

Ilyin M.A., Zagorsk Trinity Serglus Monastery, London Moskau 1967.

Καδάς Σωτήρης, Το Άγιον Όρος, Εκδοτική Αθηνών 1979.

Köppen Werner, Wo die Welt vergessen wird, Mainz 1983.

Liesel Nikolaus, Die Liturgien der Ostkirche, Wien Freiburg 1980.

Loch S. Athos, The Holy Mountain, London 1957.

Προβατάκης Θωμάς, Το όρος Άθως. Περιγραφή των μνημείων του, Θεσσαλονίκη 1983.

Schefer Godehard, Das Handbuch der Malerei vom Berge Athos, Trier 1855.

Spunda Franz, Wandmalereien der Athosklöster, Berlin 1931.

Theunissen W.P., Ikonen, Kirchdorf am Inn 1973.

Weitzmann Kurt, Aus den Bibliotheken des Athos, Hamburg 1963.